ADA NORNA

Kun venäläiset tulivat Berliiniin

WSOY

KUN VENÄLÄISET TULIVAT BERLIINIIN

Berliinin kohtalo on äskeisen maailmansodan loppuvaiheissa ja sen jälkeen askarruttanut monen meikäläisenkin mieltä. **Ada Norna,** Uuden Suomen tunnettu Berliinin-kirjeenvaihtaja, kertoo kirjassaan tuon traagillisesti luhistuneen valtakunnan pääkaupungin kokemuksia ja tunnelmia noina aikoina. Hän alkaa kuvauksensa kesällä 1944 Hitleriä vastaan tehtyä attentaattiyritystä seuranneista dramaattisista vallankumoustunnelmista ja Suomen aselevon tekemästä vaikutuksesta, vie lukijan keskelle taistelun tuoksinaa ja »Stalinin-urkujen» pauhua Berliinin jouduttua rintamalinjaan, piirtää lähikuvia venäläisistä miehittäjistä. Hän joutuu Venäjän valtiollisen poliisin kuulusteltavaksi, jonottaa tuntikausia — ja turhaan — leipää, seuraa kaatuneiden saksalaisten joukkohautauksia. Voitetun kansan nöyrä alistuminen, katkeruus turvaan paenneita kansallissosialistisia johtajia kohtaan ja voittajan »rangaistuksen» pelko syöpyvät järkyttävinä lukijan mieleen, mutta myös se sitkeä elämänusko, jolla Dahlemin esikaupungin pormestari suunnittelee vielä raunioiden keskellä seisten pääkaupungin rakentamista entistä ehommaksi!

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

KUN VENÄLÄISET
TULIVAT BERLIINIIN

ADA NORNA

KUN VENÄLÄISET TULIVAT BERLIINIIN

PÄIVÄKIRJAN LEHTISIÄ HITLER-SAKSAN VIIME AJOILTA

PORVOO * HELSINKI
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA
1946

Omistettu

ANDREA ZANCHILLE

S I S Ä L L Y S :

LOPPU LÄHENEE

(Jälkeen heinäkuun 20. päivän 1944.)

»Loppu lähenee ja surullinen loppu.»

»Joko nyt?»

»Jo.»

Saksalainen virkaveljeni Lescrinier oli varma asiastaan, mutta hän ei ollut halukas antautumaan siitä sen pitempiin keskusteluihin.

»Loppu», oli monen mielipide heinäkuun 20. päivän tapausten jälkeen, mutta aniharvat uskalsivat Berliinin ilmapiirissä lausua tämän ajatuksensa ilmi.

Ei uskallettu eikä haluttukaan tehdä sitä. Oli niin paljon helpompaa huutaa, niin kuin lehdistössä huudettiin: »Sallimus on pelastanut johtajan.»

Kun sanoma Hitleriä vastaan tehdystä murhayrityksestä saatiin, ei se sinänsä vielä

järkyttänyt ketään. Eihän se ollut ensimmäinen laatuaan. Ihmettelyä herätti sen sijaan heti tapa, jolla asiat annettiin tiedoksi. Niistä tehtiin suuri numero. Miksi?

Sitä harkitsivat ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat odotellessaan ensisanomien jälkeen lisätietoja tapauksista Saksan ulkoministeriön klubilla Dahlemissa.

Uutisjanossani soitin Potsdamerplatzilla olevalle propagandaministeriön klubille:

»Joko sinne on saatu lisää tietoja?»

»Ei, ei mitään erikoista», vastasi puhelimeen tullut norjalainen toimittaja, »mutta täällä ei ole hauskaa. Talomme on saarrettu konekivääripartioin.»

Keskustelumme päättyi siihen.

Dahlemin klubilla kasvoi nyt jännitys hermostuneisuuteen asti.

»Mitä on tekeillä?»

»Onko hallitusrakennuksia suojeltava sotaväellä?»

»Miksi Dahlemin kadut ovat niin oudon autioina?»

Kukaan ei antanut vastausta kysymyksiimme.

Puolisen tuntia myöhemmin turkkilainen

toimittaja Tuna saapui Potsdamerplatzin saarretulta klubilta Dahlemiin ja julisti:

»V a l l a n k u m o u s!»

»Kuinka niin?»

»Toimittaja Horna sanoi läsnäollessani Stabsleiter Sündermannille vasten kasvoja 'paska'», turkkilainen perusteli tietoaan.

Tämä perustelu riitti saamaan meidät muut vakuuttuneiksi siitä, että Berliinissä oli puhjennut vallankumous. »Paska», oli saksalainen sanonut ja itse herra Stabsleiterille!

Keskustelut pääsivät nyt täyteen vauhtiinsa. Pohdittiin päivän tapauksia ja viime ajan ilmiöitä.

Mitä merkitsi Das Reich-lehdessä viikon alussa julkaistu artikkeli, jossa Göbbels suositteli sopua Englannin kanssa?

»Ehkä hän uskoo sillä pelastuvansa tulevaisuudelle», päätteli joku vallankumouksesta ja lopun lähestymisestä vakuuttunut.

Tuna näytti sormellaan päässään sitä kohtaa, missä aivot ovat, ja sanoi: »Se pannaan lasikaappiin kaikkien kansojen katseltavaksi.»

»Mutta miksi hänen ministeriönsä oli iltapäivällä saarrettu sotaväellä?»

»Olisiko hänet pidätetty sen artikkelin tähden?»

Ei, ei, se oli mahdotonta!

»Ehkä sotaväki on suojellut häntä kapinallisia vastaan.»

»Tai saartajat ovat olleet vallankumouksellisia.»

»Sinä sen sanoit! Tietysti ne saartajat ovat olleet vallankumouksellisia.»

»Göbbels», kuului joka pöydän kulmalta.

Olimmeko unohtaneet kokonaan, että Hitleristä oli ollut kysymys? Emme suinkaan. Vaistosimme vain, että Berliinissä oli kysymys Göbbelsistä. Vaistosimme sen, minkä saimme tietää myöhemmin, nimittäin, että niinä tunteina taisteltiin hänen ja Berliinin sotilaskomennuskunnan välinen mahtitaistelu.

Keskustelujemme lomassa naurettiin vallattomasti. Vallankumouksen henki oli päästänyt ajatukset ja sanat valloilleen. Itsesäilytysvaistostamme oli kuitenkin vielä sen verran rippeitä jäljellä, että naapuripöydän ääressä istuville saksalaisille lähetettiin selitys: »Hirteishuumoria!»

Sitähän se olikin, sillä kaikki olivat täysin

tietoisia siitä tavattomasta murhenäytelmästä, joka häämötti Saksan taivaanrannalla.

Kun puolen yön jälkeen vihdoin saatiin kuulla Hitlerin ja Göringin radiopuheet, hälveni viimeinenkin huumorin halu. Saksalaisten kenraalien syyttäminen murhayrityksestä ylitti kaikkein rohkeimmatkin ennakko-odotukset.

»Pieni klikki kunnianhimoisia, omaatuntoa vailla olevia, rikollisia ja tyhmiä upseereja», kaikuivat radiosta Hitlerin sanat.

Hämmästys kasvoi, kuta pitemmälle hän tuli puheessaan.

»Siitä päivästä, jolloin tulin Wilhelmstrasselle, on vain yksi ajatus hallinnut minua. Olen parhaan taitoni ja omantuntoni mukaan yrittänyt täyttää velvollisuuteni. Sitten tuli sota, ja sen jälkeen on minulla ollut oikeastaan vain huolia ja työtä. Olen elänyt vain kansalleni lukemattomina päivinä ja valvottuina öinä.»

Oli odotettu syytöstä, mutta Hitler piti p u o l u s t u s p u h e e n.

Sanomalehtimiesten kasvot jäykistyivät ilmeettömiksi voimatta sittenkään salata ajatusta: l o p p u.

Vaieten puristettiin naapurin kättä, kun lähdettiin yölevolle.

— — —

Seuraavana päivänä komeilivat lehdistössä Hitlerin sanat: »Pieni klikki upseereja.»

Mitä sanoivat saksalaiset nyt?

Edellisenä päivänä lähin kansallissosialistinen naapurini oli kuultuaan sanoman murhayrityksestä rientänyt innostuneena luokseni sanoakseen: »Sitä se on, kun meillä on niin paljon ulkomaalaisia.» Nyt sama vaimoihminen ei ollut halukas antautumaan ylipäätään mihinkään keskusteluihin kanssani. Hän oli nolo ja pettynyt.

Noloja ja pettyneitä olivat myös muut kansallissosialistit ympäristössäni. Olisi niin kernaasti syytetty ulkomaalaisia, sillä oli totuttu syyttämään heitä kaikesta. Mutta lehdistössä komennettiin, että piti syyttää omia kenraaleja. Se oli ikävää, sillä Saksan upseeristo oli yhä perinteellisesti Saksan kansan heikkous.

Istuttiin radioitten ääressä ja odotettiin lisää tietoja. Ehkä sieltä sittenkin tulee vielä jokin pelastus kansan tunteille.

Varmaankin nämä upseerit ovat olleet

joitakin salaisten, ulkomaalaisten voimien harhaan johtamia uhreja, kuten kaikki aikaisemmin Hitleriä vastaan kätensä nostaneet saksalaiset olivat olleet, nimittäin Göbbelsin mukaan.

Sitä sanomaa odotettiin, mutta turhaan. Radiosta tuli vain ehtimiseen Göbbelsin tunnus: »Sallimus on pelastanut johtajan.»

Siihen oli tyydyttävä ja se oli opittava. Opittiinhan se lopuksi, ja hokihan kansa sitä niin kuin se oli hokenut muita sille kansallissosialistisella kurilla annettuja opinkappaleita, mutta innostuksesta ei tullut enää mitään. Oltiin korkeintaan uteliaita kuulemaan lisää.

»Meille näytetään elokuvaa», niin saksalaiset sanoivat, »oikeata loistovärielokuvaa.» Se oli heistä jännittävä.

Kansa, joka istui katsomossa, odotti nyt seuraavaa näytöstä.

Se alkoi iskusanalla: »Vanhoillisuuden kuolinhetki!»

V a n h o i l l i s u u s! Se oli jo toista kuin pelkkä upseeristo.

Siihen neuvottiin kansaa nyt purkamaan vihantunteitaan. Göbbels antoi ohjeet: »Nä-

mä salaliittolaiset pitivät upseerikuntaa ja varsinkin armeijan pääesikuntaa vanhoillisuuden linnoituksena, johon ei kukaan uskaltaisi kajota. — Tämän sukukunnan kuivettuneissa aivoissa johtaja oli yhä vielä vuonna 1944 kersantti Adolf Hitler, jolle 'hienompi väki' saattoi nyrpistää nenäänsä suljettujen ovien takana.»

»Kuolema vanhoillisille pettureille», huudettiin kuorossa elokuvan toisessa näytöksessä.

Siitä tuli käsky, joka meni pikaviestinä Berliinistä Saksan kaikille äärille. Ja kautta Saksan pantiin toimeen Berliinissä aloitettu puhdistus »vanhoillisuudesta».

Sen totesimme maaseudulle tekemillämme matkoilla. Pommerissa kansallissosialistiset toimihenkilöt esittelivät minulle nurkkiensa »puhdistusta» tiedoittamalla, että heidänkin paikkakunnaltaan oli kuljetettu pois muuan linnan omistaja jutun yhteydessä.

»Mitä hän oli tehnyt?»

»Olimme jo kauan ihmetelleet hänen elintapojaan. Ajatelkaahan, hänellä oli tilallaan venäläisiä sotavankeja työssä, ja kun kaksi heistä kuoli, haudattiin heidät juhlallisuuk-

sin. Noudettiin oikein pappi siunaamaan heitä.»

Kansallissosialistinen päällysmies oli aidosti suutuksissaan näistä »elintavoista».

Puhdistus vanhoillisuudesta ei ollut vielä loppuun suoritettu, kun saatiin seuraava käsky: »Nyt kansa kivääri olalle!»

Sen antoi vuorostaan armeijan pääesikunnan uusi päällikkö, kenraalieversti Guderian, propagandaministeriön tyytyessä säestäjän osaan.

»Kohtalo on pelastanut johtajan. Tahdomme suurella kansallisella nousulla osoittaa sille kiitollisuuttamme», kuului sen säestys Völkischer Beobachter-lehdessä julkaistuna.

»Johtajan pelastus on maksettava», kansa toisti omin sanoin saamansa käskyn.

Oli päästy värielokuvan viimeiseen näytökseen, jolla oli nimenä: »Kivääri olalle!» Göbbels marssi ensimmäisenä esiin näyttämölle. Hänestä oli tullut »totaalisen sotapanoksen valtuutettu». Hän julisti Saksan kaikkien voimien liikekannallepanon ja antoi asetuksia samalla vauhdilla kuin oli tottunut lähettämään lehtiä painosta.

Näennäistyönteko kiellettiin. Naisten työpalvelu ulotettiin 50-vuotiaisiin. Miesten rintamapalvelu laajennettiin 16—60-vuotiaisiin. Teatterit suljettiin, ja koko taide-elämää rajoitettiin radikaalisesti.

Tämä kaikki saatiin Göbbelsin käskyinä. Hänen kanssansa kilpaillen poliisivoimien päällikkö, itsevaltias Himmler antoi »johtajan kansanarmeijalle» päiväkäskyn, jossa hän julisti:

»P y h ä n k a n s a n s o d a n.»

»Kuinka tämä käsky tulee Himmleriltä», kansa kysyi, mutta totteli häntä vielä alttiimmin kuin itse Hitleriä, sillä hänellä oli palvelijoina Saksan pelätyimmät voimat, poliisit ja SS.

Se totteli, otti kiväärin ja marssi.

Lopuksi se innostuikin marssistaan, kun se syksymmällä sai riveilleen juhlallisen nimen: »K a n s a n r y n n ä k k ö.»

Mikä loistava loppunäytös! Hitlerin vastaisesta murhayrityksestä syytettyjä kenraaleja vedettiin hirteen ja kansa marssi esiin panssarinyrkit kädessä. Guderianin ohje »kivääri olalle» oli nimittäin myöhemmin oikaistu muotoon: »Panssarinyrkit käteen!»

Panssarinyrkki, panssarien tuhoase, oli yksi niitä uusia ihmeaseita, joitten julistettiin tuovan käänteen sodassa. Se annettiin »pyhään kansansotaan» marssivien vanhusten ja lasten käteen.

Himmler tarkasti rivit ja tarjoutui astumaan niitten johtoon, jos johtajan voimat pettäisivät. Kuiskittiin, että ne olivat vakavalla koetuksella. Kuiskittiinpa, kuten monesti ennen, että johtaja oli hullujenhuoneessa ja että Himmler oli astunut jo hänen tilalleen.

Hänen ääntään kuunneltiin sen tähden itsevaltiaan äänenä, kun hän komensi: »Uskollisina ja kuuliaina me hyvitämme teoillamme heinäkuun 20. päivän häpeän!»

Uskollisina?

Sitä ei kansa toistanut. Se suuntasi katseensa ohi komentajan hirteen vedettyihin kenraaleihin ja vastasi Himmlerille: »Hampputeollisuus kukoistaa!» Se marssi kuuliaisuudesta kumarana.

Heinäkuun 20. päivän näytelmä oli päättynyt, mutta uusi oli jo tekeillä, uusi vieläkin surullisempi, sillä siitä tuli Saksan kansan murhenäytelmä.

Sen valmistavat työt aloitettiin heinäkuun

näytelmän päättyessä. Jo silloin tiesivät myös sen ohjaajat, mikä siitä tulisi. Völkischer Beobachter julisti sen julki: »Ne, jotka tahtoivat lopettaa sotamme heinäkuussa, olivat sitä mieltä, että kauhea loppu on loputtomia kauhuja parempi. He tahtoivat tehdä itsemurhan kuoleman pelosta.»

Kansalle luvattiin siis »loputtomat kauhut» ja se tiesi, että niiden lopussa oli kuitenkin se »kauhea loppu», joka vain lykättiin vielä kerran.

Myös virallisen tahon herrat tiesivät sen. Saksan ulkoministeriön virkailijat neuvoivat naapureitaan nauttimaan sodasta. »Emme tiedä, mitä saamme sen jälkeen», he sanoivat liittyessään »kansanrynnäkön» riveihin. Sitä he eivät tienneet, mutta he tiesivät, että heidän »kansanrynnäkkö»-armeijansa oli saanut tehtäväkseen Saksan murhenäytelmän valmistavat työt.

Sen rivit olivat surulliset, yhtä surulliset kuin sen marssin sanat:

»Hampputeollisuus kukoistaa!»

»Loputtomat kauhut jatkuvat!»

SUOMI SOLMII ASELEVON

(Syyskuulla 1944.)

Sadetta! Ja minä kun olin toivonut päivänpaistetta nuorelle pariskunnalle, jonka olin luvannut viedä tänä sunnuntaina autollani vihille kirkkoon. Vettä tippuvat kukat huvilamme puutarhassa olivat yhtä surullisia kuin harmaa taivas talomme yllä. Vain palvelijani Paul oli iloinen. Päärynäpuu oli jälleen tänään sateen ja tuulen ravistelemana pudottanut kilomäärin hedelmiään, ja Paulilla oli oikeus maahan pudonneisiin. »Rakastan syksyä», hän ilmaisi tunteitaan.

Tavallista palvelushaluisempana Paul nyt toimitteli kahvia ruokahuoneen pöydälle. Nopeat askelet yläkerroksen lattialla antoivat vielä lisää vauhtia hänen puuhilleen. Ne kuulostivat hermostuneilta, mutta se ei ihmetyttänyt Paulia enempää kuin minuakaan, sillä olimme oppineet tuntemaan norjalaisen

tohtorimme hermostuneisuuden pienet aiheet. »Tohtori taitaa olla taas ilman savukkeita», Paul päätteli.

Järjestelin Helenalle puutarhastani poimimiani, sateen runtelemia kukkia virkoamaan kirjoituspöydälläni olevaan maljakkoon, kun yläkerroksesta alas rientänyt norjalaisemme huomenta sanomatta julisti minulle tietonsa: »Suomi on solminut aselevon.»

Päätä kääntämättä jatkoin kukkieni järjestelyä. Järjestelin niitä vielä vähän kauemmin kuin olisi ollut tarpeen ja kuuntelin puolella korvalla asuintoverini sanomia: »Tieto Suomen päätöksestä saatiin eilen illalla klubille. Saksalaiset olivat järkyttyneitä. Tohtori Bassler itki. Riensin kotiin kertoakseni tapauksesta teille, mutta olitte jo mennyt nukkumaan.»

»Miten paljon kauniimpia kuin nämä keltaiset, jalostetut kukat ovatkaan valkoiset päivänkakkarat nurmikoillamme Suomessa! Ei valkoinen ole kuoleman väri, vaan ennemminkin keltainen.»

Eihän kukaan kuullut näitä ajatuksiani? Ei voinut kuulla, sillä huuleni puristautuivat tiukasti yhteen.

Kukkani olivat jo aikoja sopivasti maljakossa, mutta minulla ei ollut mitään halua kääntyä niistä ympärilläni olevien ihmisten puoleen.

Olin jälleen yksin, sillä vastausta vaille jäänyt tohtorimme oli siirtynyt aamukahvilleen viereiseen huoneeseen. Minun ei tarvinnut enää järjestellä kukkia. Kului kuitenkin puolisen tuntia ennen kuin tulin tietoiseksi velvollisuuksistani. Velvollisuutenani pidin sillä hetkellä ilmoittautumista Saksan ulkoministeriöön, mistä otaksuin saavani lähtömääräyksen maasta.

11 0013 väänsin puhelimesta. Ei vastausta. — Vielä kerran. Varattu! — Vielä kerran. Varattu!

»Nyt ne eivät taas tahdo antaa minulle linjaa.»

Näin kuvittelin. Kun me ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat emme heti saaneet haluamaamme puhelinyhteyttä, kuvittelimme, että kuuntelija — puhelinsensuuri — teki tahallansa kiusaa meille.

Vihdoinkin yhteys!

»Lähettiläs Braun von Stumm, olkaa hyvä.»

Hän vastasi.

»Mitä uutisia?»

»Suomi on katkaissut diplomaattiset suhteensa Saksaan.»

»Eihän se nyt ole niin tavatonta!»

»Tavatonta kyllin.»

Lähettiläs lupasi ottaa minut vastaan iltapäivällä ministeriössä, mutta kehoitti minua vielä soittamaan puhelimella ennen kuin lähtisin tälle matkalle. Hänelle voisi mahdollisesti tulla jokin este.

Käsitin asemani.

»Rakas Helena, en voikaan saattaa teitä tänään kirkkoon. Minun on oltava kotona, jos minut tullaan pidättämään.»

Nuori morsian-ystäväni tuli surulliseksi tästä puhelinsanomastani. Hän lupasi ajatella vihille mennessään Suomea uskossa, että se nyt tarvitsisi ihmiskunnan hellyyden. Kuinka olisi ukrainalaisen kenraalin tytär voinut ajatella toisin! Minä yritin ajatella toisin istuutuessani katselemaan pöydälleni jääneitä keltaisia kukkia.

— — —

Soittaessani iltapäivällä Saksan ulkoministeriöön ei lähettiläs Braun von Stumm ollut tavattavissa. En hämmästynyt, sillä mistä

olisimme voineet keskustella toistemme kanssa tällaisena päivänä. Hän olisi voinut vain ilmoittaa minulle, että minut pidätetään. Oliko se hänen tehtävänsä!

Uskoin nyt, että minut tullaan pidättämään, ja jäin kotiini odottamaan sitä.

Tuli ilta ja yö, mutta poliisia ei kuulunut.

Seuraavana päivänä aloitin tähystelemällä, eikö poliisi vieläkään tulisi. Puolenpäivän aikaan aloin käydä kärsimättömäksi, kun ei ketään näkynyt. Siitäkin voi pettyä, ettei odotettua pidätystä tule.

Vielä neljä päivää istuin yksin kotonani ja odottelin poliisia. Norjalainen asuintoverini oli nimittäin lähtenyt kiireelliselle matkalle kotimaahansa.

Poliisi tuli vasta viikon perästä, mutta hän ei silloinkaan pidättänyt minua. Hän tarkasti vain passini, oliko se yhä voimassa ja oliko siinä Saksan viranomaisten oleskelulupa. »Kaikki kunnossa.» Sen enempää hän ei sanonut poistuessaan.

Jos on koko viikon odottanut pidätystä, jota ei tule, on altis antautumaan miten vaarallisiin keskusteluihin hyvänsä. Se oli ajatukseni noudattaessani lauantaina tohtori

Grossen puhelinkutsua: »Tulkaa toki näyttäytymään klubille. Mitä te istutte yksin siellä kotonanne.»

Kutsu oli minulle sikäli mieluinen, että toivoin vihdoinkin saavani maatani ja itseäni koskevia uutisia, joita olin kaivannut. Sanomalehdet ja radio olivat kuluneen viikon aikana olleet ainoa tietolähteeni, sillä ulkomaalaisten kirjeenvaihtajien päivittäisillä vastaanotoilla Saksan ulkoministeriössä en tietenkään käynyt pidätystäni odotellessani. Sitä paitsi olin heti viikon alussa saanut tältä ministeriöltä määräyksen, etten tulisi näille vastaanotoille.

Sanomalehtiä en näinä päivinä ollut viitsinyt lukea nimeksikään. Jo lehtien otsikot riittivät viemään halun siihen. »Suomi vaarallisella ladulla», julisti Völkischer Beobachter syyskuun neljäntenä päivänä. Niin se oli julistanut Turkillekin pari viikkoa aikaisemmin. Saimme siis samat surunvalittelut kuin se.

Klubilla jouduin uteliaitten tiedustelujen ristituleen. Virkaveljieni nuorin polvi olisi mielellään tahtonut tietää, mitä ajattelin Suomen päätöksestä. Vanhemmat eivät sitä

kysyneet eivätkä myöskään saksalaiset. Mutta nuori polvihan oli olemassa juuri tällaisia uteluja varten.

»Ehdotapa lähettiläs Schmidtille, että saisin siirtyä Stockholms Tidningenin palvelukseen ja sen välittämänä jatkaa uutisten antoa Uudelle Suomelle Helsinkiin asti.»

Christer Jäderlund, jolle esitin tämän pyyntöni, tuli toiminnanhaluiseksi, kuten ainakin aito sanomalehtimies tilanteen tullen.

»Tulehan tänne!»

Hän veti puoliväkisin pöytämme ääreen lähettiläs Schmidtin, joka oli juuri tullut huoneeseen, ja esitteli hänelle asiani: »Tässä seisoo tämä virkasisareni. Maailma pyörii hänen ympärinsä.» Jäderlund piirsi savukekotelonsa pohjaan pisteen ympärille ympyrän. »Mitä hän voi tehdä? Anna hänen ryhtyä yhteistyöhön kanssani!»

Schmidt mietti hetkisen, mutta vain hetkisen, ennen kuin hän vastasi: »Yritän. Kaikki on nykyisin toisin kuin ennen. Tämänpäivän ystävät ovat huomispäivän vihamiehiä ja päinvastoin. Miks'emme voisi tässäkin tapauksessa poiketa vanhoista tavoista?»

Kohtaloni oli toistaiseksi ratkaistu. Lähettiläs Schmidtin suostumuksin jäin Berliiniin Stockholms Tidningenin apulaiskirjeenvaihtajaksi.

— — —

»Petturit, joiden joukkoon luen myös marsalkka Mannerheimin . . .» Lähettiläs Schmidt esitteli ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille maailman tilannetta.

»— myös marsalkka Mannerheimin . . .»

Siitä oltiin siis oltu eri mieltä, ja Schmidt antoi tiedoksi oman ministeriönsä kannan.

Siitä oltiin eri mieltä edelleenkin, sillä seuraavalla viikolla kenraali Dittmar radiopuheessaan käytti vain Romanian aselevosta määrittelyä »petos» rinnastaen siihen Suomen ja Bulgarian »luopioina».

Saksan ulkoministeriö ei tällöin ensi kertaa omaksunut toisten saksalaisten tahojen kannasta eriävää kantaa, kun oli kysymys Mannerheimistä. Se vain jatkoi määrätietoista taisteluaan marsalkkaamme vastaan, taistelua, joka oli peräisin ensimmäisen maailmansodan ajoilta.

Berliinin lehdistö liittyi Saksan ulkoministeriön kantaan. Myös se alkoi tällöin, syys-

kuun jälkipuoliskolla, kirjoittaa »suomalaisten petoksesta». Völkischer Beobachter otsikoi syyskuun 21. päivänä ensisivunsa sanoin: »Raukkamaisen petoksen hirveät seuraukset — kuolemantuomio Suomelle.»

Meitä ei siis enää ainoastaan säälitty, kuten antautumisemme hetkellä ja sitä seuraavina päivinä, nyt meitä myös syytettiin. Viikon ja toisen saimme tässä ominaisuudessa näytellä pääosaa Saksan propagandassa.

Kun Suomi sitten keväällä julisti Saksalle sodan, oli meistä jo sanottu kaikki, mitä voitiin sanoa. Sitä paitsi sodanjulistuksemme ei ollut saksalaisille enää mikään tapaus, vaan aikaisempien tapausten seuraus. Niinpä siis lähettiläs Schmidt vaikutti väsyneeltä ja välinpitämättömältä selostaessaan sitä ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille. Hän puhui Venäjästä eikä Suomesta ja oli niin sävyisä meitä kohtaan, että se kävi joittenkin kansallissosialististen kuulijoitten hermoille. Schmidtin asennetta arvosteltiin ankarasti konferenssin jälkeen.

Arvostelu oli kaiketi kantautunut hänen korvilleen, sillä hän korjasi asenteensa seuraavana päivänä. Suorastaan nauttien hän

esitteli alttiille kuulijoilleen »petoksen seurauksia — Mannerheimin kaatumista». Hän puhui marsalkkamme »raamatullisesta iästä» ja johti siitä Mannerheimin teot kesästä asti.

Saksan ulkoministeriössä luultiin, että Mannerheim oli lopullisesti kaatunut. Kuinka olisi toisin osattu tulkita tieto, että Mannerheim oli sairaussyistä ollut estetty viranhoidosta sinä päivänä, jona Suomi antoi Saksalle sodanjulistuksen?

— — —

Tietenkin minäkin sain tänä talvena silloin tällöin tuntea, että kuuluin »pettäjäkansaan», vaikka liikuinkin Berliinissä Stockholms Tidningenin kirjeenvaihtajana.

Kerran kevättalvella propagandaministeriön ulkomaalaisen sanomalehtiosaston apulaispäällikkö Wulf kutsui minut puheilleen antaakseen minulle ripityksen: »Juuri te teette aina lehdistön vastaanotoilla kaikkein julkeimmat kysymykset. Teidän pitäisi tietää, ettette nykyisessä asemassanne voi tehdä sellaisia kysymyksiä.»

»En ole kysynyt mitään teidän ministeriönne vastaanotoilla.»

»Ette voi tehdä kysymyksiänne myöskään ulkoministeriön vastaanotoilla.»

Mitäpä olisin siihen sanonut! Pyysin ulkoministeriöltä vahvistusta tälle määräykselle, mutta sitä en koskaan saanut.

Asemani oli kuitenkin tullut siinä määrin vaikeaksi, että viimeiset kuukaudet ennen Saksan romahdusta käytin matkoihin ja matkojen valmisteluihin. Laskin, että voitin täten tarpeeksi aikaa, sillä olin vakuuttunut, ettei odotusaika ollut enää pitkä.

VIIMEISESSÄ VUOROPIKA-JUNASSA BERLIINIIN

(Tammikuulla 1945.)

»Venäläiset ovat aloittaneet valtavan hyökkäyksen kohti Berliiniä.» — »Koko itärintama liikkeellä.» — »Saksan itäarmeijat lyöty!»

Näin julistivat sveitsiläiset lehdet niissä numeroissaan, joita luin junassa matkalla Bernistä kohti Saksan rajaa tammikuun 20. päivänä 1945. Olin keskeyttänyt Sveitsissä oloni neljä päivää ennen määräaikaa ehtiäkseni takaisin Berliiniin, ennen kuin yhteydet katkeaisivat. Tilanteesta Berniin saatujen tietojen perusteella oli sellainen mahdollisuus tällöin otettava laskelmiin.

Sveitsiläisessä junassa väiteltiin maailman tapahtumista samassa sävyssä kuin niistä oli väitelty Bernissä. Neuvosto-Venäjä oli vast'ikään kieltäytynyt solmimasta diplomaattisia suhteita Sveitsiin.

»Onko se sen lopullinen kanta?»

Sveitsiläiset olivat jonkin verran ärtyneitä keskustellessaan siitä.

»Venäjän kieltäytyminen osoittaa, ettei se ole kiinnostunut Länsi-Euroopasta.»

»Mitä vielä! Eihän se siinä tapauksessa olisi perustellut kieltoaan väitteellä, että Sveitsi on fascistinen maa!»

Tämä Venäjän kieltäytymisen perustelu näytti suututtavan sveitsiläisiä, jotka omasta mielestään olivat mallidemokraatteja ja demokraattisen vapauden esitaistelijoita.

Naapurini, vanha harmaapäinen herra, veti taskustaan Keski-Euroopan kartan ja alkoi merkitä sille venäläisten asemia Berliinin vastaisella rintamalla. Hän halusi ohjata keskustelut sveitsiläisten omista huolista sinne, missä kaikkien ajatukset itse asiassa nyt olivat.

Venäläisten marssista kohti Berliiniä oli niin helppo keskustella, sillä se innostutti kaikkia. Sveitsiläiset seurasivat sitä kuin jännittävää kilpa-ajoa. Lyötiin vetoa siitä, mikä armeija olisi ensin Berliinissä ja koska se olisi siellä.

Lustenaun raja-asemalla saimme ilahdut-

tavan uutisen, että pikajuna oli sinä päivänä saapunut rajalle asti ja odotti nyt siellä viedäkseen meidät Augsburgiin. Koko edellisen viikon aikana se ei ollut ainoatakaan kertaa suorittanut matkaansa sinne perille asti. Sveitsistä tulijoitten oli täytynyt matkustaa paikallisjunissa ja vaihtaa kuusi kertaa junaa 150 kilometrin matkalla.

Ilomme kävi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä kohta liikkeelle päästyämme huomasimme, että pikajunamme oli soveltanut vauhtinsa paikallisjunien vauhtiin ja omaksunut niiden muutkin oikut. Se pysähtyi joka asemalla ja vielä asemien välissäkin, milloin puoleksi tunniksi, milloin tunniksi. Siihen alistuttiin sotakurin pakolla napisematta. Jotkut matkustajat suorastaan innostuivat pysähdyksistä huomioidessaan niitten syitä.

»Näittekö, jälleen meni pitkä sotilasjuna itää kohti!»

»Ei, en minä mitään nähnyt.»

»Vähintään kymmenen vaunullista sotaaineistoa.»

»Sitä on nyt mennyt sinne yötä päivää viikon ajan.»

Saksalaiset matkatoverini uskoivat kansalaistensa tietoihin. He uskoivat, että itärintamalle oli todella mennyt valtavat määrät sotatarvikkeita, ja he uskoivat myös yhä vielä niiden tehoon.

»Käänne on tulossa!»

Siihenkin uskottiin.

Saavuimme Augsburgiin kuusi tuntia myöhästyneinä kaksikymmentä minuuttia sen jälkeen, kun Berliinin-pikajuna oli väsynyt odottamaan meitä ja lähtenyt matkoihinsa. Sinne oli näin ollen yövyttävä. Saimme sota-aikaisen majoituksen augsburgilaisen emäntäkoulun salissa. Matkaväsymyksestä huolimatta uni ei tahtonut maistua, sillä asemalla olimme saaneet uutisen, että seuraavana päivänä menisi viimeinen vuoropikajuna Berliiniin. Koko pikajunaliikenne Saksan valtakunnassa oli määrätty toistaiseksi lopetettavaksi.

»Lopetetaanko se joukkojen kuljetuksen tähden?»

Rouvat makuusalissa alkoivat epäillä, ettei se ollutkaan junaliikenteen rajoittamisen syy, ja muuan heistä uskalsi sanoa mielipiteenään: »Kun junaliikenne loppuu, loppuu pian sotakin.»

Kuunneltuani jonkin aikaa matkatoverieni keskustelua siitä, miten olisi meneteltävä, jotta päästäisiin mukaan tähän Berliiniin menevään viimeiseen pikajunaan, päätin lähteä ensimmäisessä aamujunassa Müncheniin. Berliinin-pikajuna aloitti nimittäin matkansa sieltä ja siellä siis piti kaiken järjen mukaan olla suuremmat mukaanpääsymahdollisuudet kuin seuraavalla Augsburgin asemalla.

— — —

Berliini on rauniokaupunki. Niin me sanomalehdentoimittajat olimme toitottaneet maailmalle lukemattomat kerrat. Tullessani Müncheniin, joka pari päivää aikaisemmin oli kokenut viimeisen suurpommituksensa, oli minun tunnustettava, että kaikki puheet Berliinin raunioista olivat liioittelua, jolla berliiniläiset paisuttelivat kärsimystensä määrää. München oli rauniokaupunki sanan todellisessa mielessä. Siellä ei ollut vettä, ei sähköä, ei kaasua. Jokin raitiotievaunu liikkui tosin vielä jollakin kaupungin laitaosalla, mutta esimerkiksi pääasemalta itäasemalle oli suoritettava puolen tunnin matka jalan pommitusten leventämää tietä läpi raunioitten, joissa ei ollut mitään elonmerkkiä. Kaksi

pientä kapakkaa oli kunnostettu raunioihin tämän tien varrella, mutta niidenkin ovella oli lappu: »Toistaiseksi suljettu!»

Vasta itäaseman luona oli eloa, nimittäin rautatieravintolassa, joka oli muuttanut tuhotun aseman vastaiselle kadulle tuhotusta talosta jäljelle jääneeseen kellarikerrokseen. Se oli täpösen täynnä väkeä, junaansa odottavia sotilaita ja siviilimatkustajia. Pyylevä tarjoilijatar kantoi pöydille sianlihamuhennosta. Haarukka annettiin nautintovälineeksi, veitsi sen sijaan oli tuomittu ylellisyysesineeksi, jonka käyttö Münchenissä ei enää kuulunut elämän välttämättömyyksiin. Müncheniläiset opettivat vähemmän kokeneille, että paistista selvitään pelkällä haarukallakin. He opettivat myös paljon muuta. Viimeiset lumisadepäivät olivat olleet heille pyhiä keskellä arkea. Oli voitu peseytyä sulattamalla lunta joka päivä ja tyydyttää taas kerran kaikki muutkin vedellä tyydytettävissä olevat tarpeet.

»Missä ihmeessä tämän kaupungin kansa asuu?»

»Kaupungin ulkopuolella, sikäli kuin sitä on jäljellä. Paljon on raunioitten alla ja paljon on muuttanut pois.»

»Minne?»

»Mikä minnekin. Minä itse lähden Berliiniin. Siellä on kuulemma vielä ravintoloita, joissa tarjotaan olutta, hotelleja, joissa on juoksevaa vettä, ja vaatetavarakauppoja. Tässä selkärepussani on pommituksissa jäljelle jäänyt omaisuuteni.»

»Mutta sinnehän odotetaan venäläisiä!»

Muuttovalmis müncheniläinen ei uskonut, että he tulevat sinne.

»Ja jos he tulevatkin, entä sitten . . ?»

Kaikki pöytämme ääressä istuvat saksalaiset eivät olleet yhtä välinpitämättömiä venäläisten suhteen kuin hän. Joku alkoi esittää kaikille tuttua propagandaa bolshevismin vaaroista ja tunnustautui kapitalistiksi.

»Minulla on kaksi lehmää kaupungin laidalla.»

»Kaksi lehmää», toistivat hänen naapurinsa puoleksi ihastuneina, puoleksi kateellisina.

Myös pari sotilasta yhtyi keskusteluun bolshevismista: »Amerikkalaiset ovat mukavia poikia. Sitä paitsi heillä on niin paljon sotatarvikkeita, ettei heitä vastaan voida taistella. Heidän kanssaan on sovittava ennem-

min tai myöhemmin. Eivät he meille pahaa tee, mutta bolshevikit . . .»

Ihmetellessäni tätä avomielisyyttä sain topakan vastauksen, ettei se ollut vain sotilaitten mielipide. Minun eteeni laskettiin müncheniläinen lehti, jossa kerrottiin, miten amerikkalaiset olivat nostaneet kahdestatoista Pearl Harbourgissa upotetusta aluksesta kymmenen veden pinnalle ja kunnostaneet ne lyhyessä ajassa täysin sotakelpoisiksi. Suoritusta kiitettiin »merimiehen tekona».

»Merkitseekö tämä ylistys, että me saamme rauhan Amerikan kanssa», kysyi muuan rouva.

»Ei, se merkitsee, että sota pian loppuu ja että sen tähden nyt jo aletaan oikaista juttuja, joita on syötetty meille. Ei niitä aluksia ole koskaan upotettukaan.»

Sankka joukko matkustajia seisoi taisteluvalmiina asemasillalla, kun Berliinin-pikajuna ilmestyi tyhjänä Münchenin itäaseman raiteille. Taistelu paikoista sujui odotuksia sävyisämmissä muodoissa vain joittenkin harvojen jäädessä seisomapaikoille. Junan liikkeelle lähdettyä alkoi lämmityskin toimia.

Näin suuria mukavuuksia ei oltu osattu toivoa tässä viimeisessä Berliiniin menevässä vuoropikajunassa. Sellaisiin ei oltu enää totuttu.

Alkumenestyksen innoittamana lähdin tiedustelemaan, olisiko ehkä makuupaikkakin saatavissa. Se oli saatavissa. Junaan oli nimittäin liitetty ylimääräinen makuuvaunu, jonka oli määrä kulkeutua Berliiniin ja joka käytti hyväkseen tätä viimeistä vuoropikajunaa, aivan kuin me matkustajat.

Puoli tuntia myöhemmin olin sijoittautunut makuupaikalle niin mukavasti kuin sotaa ei olisi koskaan ollutkaan ja uneksin rauhasta.

Rauhaa julisti lumeen peittynyt luonto.

Rauhaa julisti kuollut ja sanomattoman surullinen rauniokaupunki, jonka jätimme jälkeemme.

PAKO BAIJERIIN

(15. 4. 1945.)

»Eroamme hyvinä ystävinä.»

Hyvästelin Saksan Punaisen Ristin lääkäriä, tohtori Sennhenniä, jonka olin saattanut autollani Anhalter-asemalle.

»Niin tuntuu minustakin.»

Sennhenn kumartui puristamaan kättäni.

Tämä tunnustus oli tarpeen, sillä siihen päättyi taistelu, jota olimme käyneet viikon päivät, taistelu siitä, kuka lähtisi Berliinistä ja kuinka. Tohtori Sennhenn oli yrittänyt saada minut lähtemään autollani hänen seurassaan Etelä-Saksaan ja sieltä edelleen Venetsiaan. Hän pyrki perheensä luokse, joka oli Baijerissa, ja jokainen matkusti näinä päivinä mieluummin autolla kuin junassa. Sikäli kuin junia liikkui vielä, olivat ne niin täyteen sullottuja matkustajista, että seisomapaikalle pääsystä oltiin onnellisia. Sitä

paitsi ne liikkuivat paikallisjunien vauhtia, paikallisjunan matkan kerrallaan, joten esimerkiksi matka Berliinistä Müncheniin kesti näihin aikoihin 3—4 päivää ja vieläkin kauemmin.

Omalla autolla Venetsiaan! Olin uneksinut ja taistellut tästä matkasta tammikuusta asti. Sveitsistä palattuani tulin nimittäin pian vakuuttuneeksi siitä, että sota kestäisi vielä viikkoja ja että ehtisin tekemään matkan Italiaan ennen venäläisten tuloa Berliiniin.

Saksan ulkoministeriössä oltiin taipuvaisia myöntämään minulle lupa tähän matkaan, mutta propagandaministeriössä asetuttiin jyrkästi sitä vastaan. Onnettomuudekseni pari ulkomaalaista virkaveljeäni oli näihin aikoihin lähtenyt Berliinistä Saksan ulkoministeriön luvalla kysymättä propagandaministeriön mielipidettä. Siitä oli syntynyt riita näiden molempien ministeriöitten välillä, ja tässä riidassa oli propagandaministeriö voittanut siksi, että »Gestapo» — Saksan salainen valtiollinen poliisi — oli tukenut sitä. Propagandaministeriön itsetietoisuutta loukanneitten virkaveljieni oli palat-

tava Berliiniin ja heiltä riistettiin ulkomaalaisten kirjeenvaihtajien oikeudet.

Saksan ulkoministeriö ei tämän tapauksen jälkeen ollut enää halukas päästämään matkalle ketään ulkomaalaista kirjeenvaihtajaa, ilman että propagandaministeriökin oli antanut suostumuksensa matkaan.

Tietoisena tästä tilanteesta pyrin propagandaministeriön ulkomaalaisen sanomalehtiosaston päällikön, tohtori Brauweilerin puheille. Hän otti minut vastaan työhuoneessaan ja aloitti kuulustelun kuin olisi ollut koulunopettaja ja minä hänen oppilaansa. Niinhän hän suhtautui meihin.

»Tahdotte lähteä Italiaan nyt, kun rintama lähestyy Berliiniä?»

»Toivon olevani takaisin Berliinissä ennen kuin rintama on täällä. Olen pyytänyt oikeutta kahden viikon matkalle.»

»Toiseksi tahdotte matkustaa autollanne. Emme voi myöntää bensiiniä sellaisia matkoja varten. Rintamamme tarvitsee nyt kaiken, mitä meillä on, tärkeämmin kuin koskaan ennen.»

»Yritän saada tarvitsemani bensiinin diplomaattisilta edustuksilta.»

»Minun on saatava kirjallinen todistus siitä, mistä olette saanut bensiininne. Vasta sitten voin harkita asiaa.»

Brauweiler paljasti yhä enemmän epäluuloisuutensa. Hän teki kiertäen kaartaen kysymyksiä ja lopuksi sen, joka alusta asti tuntui olleen hänen mielessään.

»Ystävä vaiko vihamies? Meillä ei ole enää varaa luottamukseen ilman varmuutta.»

Mietin hetken ennen kuin vastasin tyynesti: »Kysymyksenne ei ole paikallaan.»

Keskustelumme oli tullut vaaralliseen vaiheeseen, sillä minun suuttumukseni oli kasvanut samassa määrässä kuin Brauweilerin epäluulo. Hän teki vielä joitakin kysymyksiä, joilla hän yritti ajaa minut umpikujaan, mutta väistin nekin ja väistin vihdoin enemmät keskustelut nousemalla ja lähtemällä huoneesta sanoin:

»Minulla on oma isänmaani!»

Toiveeni Venetsian-matkalle pääsystä olivat tämän keskustelun jälkeen huvenneet melkein olemattomiksi.

Saksan ulkoministeriön ulkomaalaisen sanomalehtiosaston päällikkö, lähettiläs Schmidt, oli tosin näinä päivinä jälleen ohi mennen

sanonut minulle, että hän oli lujasti päättänyt ajaa kantansa lävitse matkakysymyksessäni ja myöntää minulle luvan siihen.

Sainkin sen hänen avullaan vihdoin maaliskuun lopussa. Sain viisumin, »tritticon» autoani varten ja luvan ottaa mukaan matkalleni tohtori Sennhennin. Minulla oli siis kaikki mahdollisuudet lähteä Venetsiaan, jonne mieleni paloi.

Tilanne oli kuitenkin tällä välin muuttunut toiseksi ja minulle alkoi uusi, entistä vaikeampi taistelu matkastani.

Tämä taistelu sydämeni halujen sekä ammattini ja isänmaani velvoitusten välillä minun oli käytävä itseni kanssa, ja siksi se oli vaikea. Tohtori Sennhenn yhtyi siihen vain sikäli, että hän hyväsydämisesti yritti auttaa sydämeni himoja, mutta ne kärsivät sittenkin tappion. Jäin Berliiniin odottamaan venäläisten tuloa.

Tietoisuus siitä, että venäläiset olisivat Berliinissä ennen kuin ehtisin takaisin matkaltani, vaikutti ratkaisevasti päätökseeni. Maaliskuu oli lopussa ennen kuin matkapaperini olivat kunnossa, ja molemmat rintamat, itäinen ja läntinen, olivat nyt liikkeellä.

Berliinissä tiedettiin, että loppu oli lähellä. »Kuinka voisin lopun tullen olla poissa toimipaikaltani», ajattelin.

Huhtikuun alussa alkanut kansallissosialistisen Saksan johtomiesten ja toimihenkilöitten pako Baijeriin helpotti myös osaltaan päätökseni tekoa.

»Siihen jonoon en missään tapauksessa liity autollani, sillä minulla ei ole mitään tekemistä näiden pakolaisten kanssa.»

Tohtori Sennhenn, joka sai kuulla tämän kantani, vakuutti, ettei kukaan pitäisi minua pelkurina. Mutta minä olin päivittäin katsellut, miten toinen toistaan uljaampi auto oli ajanut asuntoni ohitse länttä ja etelää kohti, ja minä olin katsellut niitä pelkurien autojonona.

Myös saksalainen kansa ympärilläni katseli tätä »korkeitten herrojen» lähtöä Berliinistä ja langetti siitä arvostelunsa: »Pako.» Se tiesi niin kuin minäkin, miten Baijeriin lähtijät laskelmoivat. He odottivat jotakin ihmeellistä käännettä. Länsivaltojen ja Neuvosto-Venäjän yhteenottoa Berliinin liepeillä ja uusien elin- jopa taistelumahdollisuuksien avautumista heille tämän yhteenoton vana-

vedessä. Muuan eversti todisteli vakavissaan minulle, että vastustus Baijerissa voi tulla kestämään vuosia. Berliiniläiset hymyilivät näille laskelmille. He ajattelivat vain sitä, minkä näkivät, nimittäin herrojen lähtöä rintamalta, jolle heidän oli jäätävä pakosta ja joka uhkasi tulla kovaksi.

Kansa oli saanut tulevista ajoista samanmukaisen kuvauksen kuin muuan matkalle lähtijä oli antanut minulle: »Berliini jätetään oman onnensa nojaan. Niin pian kuin valtakunnan johto on kaikkine seurueineen lähtenyt kaupungista, se ei saa enää sähkövaloa, ei elintarvikkeita eikä vettä. Täällä tulee nälkä ja kulkutaudit alkavat raivota, sillä kaupungissa ei ole enää lääkintäaineita, eikä lääkäreitäkään jää tänne nimeksikään.»

Näin haastoivat ne, jotka lähtivät Berliinistä, niille, jotka jäivät sinne.

Berliinin kansa toisti vertailun oman kohtalonsa ja paenneitten kohtalon välillä muodossa: »Baijeriin on varattu elintarvikkeita, sinne on varattu kaikkea, mitä kansallissosialistiset herrat tarvitsevat, ja meille ei ole jätetty mitään.»

Alettiin vihata paenneita, vaikkakin sa-

malla huokaistiin helpotuksesta, kun päästiin heistä.

»SS:n johto on lähtenyt. Se saattoi lähteäkin», dahlemiläinen naapurirouvani joudutti sanomaan minulle.

»Saattoivat lähteäkin», kansa sanoi monista muistakin siinä toivossa, että vapauduttaisiin vihatusta kurista ja rangaistusten pelosta, jossa oli eletty vuosia.

Mutta Berliinin kurin ylin valvoja, ministeri Göbbels ei lähtenyt. Hän ilmoitti radiopuheessaan, että hän jäisi perheineen Berliiniin viimeiseen asti. Puheesta päättäen hän luuli lohduttavansa sillä kansaa.

Rouvat meidän kulmillamme sulkivat sinä päivänä valkoiset lippunsa kätköihinsä. Oli nimittäin saatu kuulla Göbbelsiltä, että niiden hinaaminen näkyviin vihollisen tullessa kaupunkiin oli kielletty kuoleman uhalla, ja Göbbels oli jäänyt valvomaan, kutka niitä hinaisivat.

»Sinäkin ravistelet vielä joka aamu ikkunastasi lakanoitasi!»

»Se on vanha tapani, jota ei voida riistää minulta.»

Dahlemiläinen rouva, joka näin terhakasti torjui sisarensa varoitukset, ei uskonut edes minulle, aikoiko hän käyttää lakanoitaan antautumislippunaan, kuten monet muut dahlemiläiset rouvat aikoivat tehdä. Hänen sisarensa kai tiesi hänen aikeensa.

Liput kätkettiin, mutta ne päätettiin hinata sittenkin heti, kun saataisiin tilaisuus siihen.

Varoitukset »kuoleman uhalla» vaikuttivat vain sen verran, että laskettiin, kuinka kauan oltiin Göbbelsin kurin ulottuvilla. Sitä ei voitu uhmata, koska se olisi maksanut hengen. Oli siis oltava tarkoin selvillä siitä, milloin päästäisiin pois tämän Berliinin viimeisen kansallissosialistisen herran valta-alueelta.

Hänen varoituksiaan tehostettiin hirttämällä julkisesti miehiä, jotka olivat kieltäytyneet taistelemasta »kansanrynnäkön» riveissä. Schönebergin aseman luona oli jätetty kansan katseltavaksi kaksi hirtettyä rinnallaan lapussa sanat: »Petti johtajan ja isänmaan.»

Ja berliiniläisten piti ryhtyä puolustamaan kaupunkiaan!

»Rikos», he sanoivat ennen kuin kaupungin puolustus oli alkanut. Se sanottiin niille, jotka menivät autoissa Baijeriin Göbbelsin vaatiessa kansalta kuoleman uhalla taistelua viimeiseen asti.

KOLMESTI AUTOLLA BERLIININ RINTAMALLE

(22. 4. 1945.)

Hyökkäys Berliiniä vastaan oli ollut käynnissä jo viikon päivät, ilman että me dahlemiläiset olimme saaneet minkäänlaista vakavaa käsitystä siitä. Tykkien jyske tuntui niin etäiseltä, ettei meidän tarvinnut ottaa sitä huomioon. Sitä paitsi laskimme itsekkäästi, että me kaupungin länsilaidalla asuen pääsisimme mahdollisesti vähällä, kun hyökkäystä kehiteltiin näinä päivinä kaupunkia vastaan suoraan idästä.

Eihän toki Dahlemia puolusteta sen jälkeen, kun keskikaupunki on menetetty venäläisille!

Niin ajattelimme ja jatkoimme iltapäivävierailujamme tuttaviemme luona.

»Olen kuullut, että venäläiset ovat jo Aleksander-torilla.» Telefunkenin radiolevyteh-

taan johtaja Facius, joka toi minulle tämän sanoman, oli yht'äkkiä tullut huolestuneeksi.

»Tulkaa meille, meillä on muuan majuri, joka on tullut suoraan esikunnasta. Hän tietää asioita.»

Majuri, joka muuten oli ollut aikoinaan Suomessa, kertoi lähtevänsä tunnin kuluttua länttä kohti ja sieltä edelleen Norjaan.

»Mitä varten?»

Niin kuin hän olisi sen sanonut! Hän sanoi vain, että Norjassa oli rauhallista ja että Berliinistä tultaisiin taistelemaan huolimatta siitä, mitä kansa ajatteli.

Hän oli ollut ensimmäinen saksalainen majuri, joka lähti Berliinistä siksi, että sitä oli päätetty puolustaa.

»Tunnette venäläiset. Ovatko he todella esiintyneet valloittamillaan alueilla niin kuin Göbbels on kertonut meille?» tiedustelin majurilta.

»Sitä en voi sanoa. He ovat olleet osittain varsin suurpiirteisiäkin. Mutta en tiedä, ovatko jutut naisten raiskauksista tosia.»

Se kai säikähdytti Faciuksen, jolla oli nuori ja viehättävä rouva. Hän ei antanut minulle enää rauhaa, vaan kiusasi lähtemään

autolla länteen 100 kilometrin päähän Berliinistä, erään kartanonomistajan luokse, jolla oli riittävästi ruokaa ja majoitusmahdollisuuksia.

Vapautuakseni tästä painostuksesta lähdin autollani keskikaupungille, propagandaministeriön klubille, mistä toivoin saavani tietoja tilanteesta. Nuori norjalainen virkaveljeni Bonde, joka oli tullut jalan penikulman matkan Wannseesta Dahlemiin tervehtimään minua, käytti hyväkseen tilaisuutta päästä keskikaupungille ja lähti tähystäjäksi autooni.

Automatkat Berliinissä olivat tällöin todella tilaisuuksia, sillä auton ja bensiinin omistajat olivat lähteneet jotenkin tarkoin kaupungista. Jäljellä olevista ulkomaalaisista kirjeenvaihtajista olin ainoa, jolla vielä oli oma auto ja bensiiniäkin niin paljon, että se olisi riittänyt Venetsiaan asti.

Ja minä olin suomalainen!

»Milloinkahan jokin sotilaspartio pysähdyttää meidät ja kieltää vihollisvallan kansalaiselta oikeuden liikkua tulilinjoilla?» Bonde toivoi pysähdystä, sillä hän oli seikkailunhaluinen.

»Eivät ne pysähdytä. Ajattelevat, että joka vielä ajaa, sillä on asiaa ajaa.»

Olin oikeassa. Sotilaspartiot eivät pysähdyttäneet minua, vaan neuvoivat auliisti tietä siellä, missä katu oli suljettu puolustussyistä.

Kuta enemmän lähestyimme keskikaupunkia, sitä vilkkaammaksi kävi ammunta. Pa-pa-pa, konekiväärien rätinä kantautui korviimme puolelta ja toiselta. Venäläiset syöksylentäjät suorittivat tiedustelumatkojaan Berliinin kaduilla.

»Nyt ne tulittavat meitä.»

Bonde viittasi ihmisiin, jotka juosten pakenivat taloihin Tiergarten-kadun käytävältä. Hän rukoili minua pysähtymään, mutta kiisin autollani eteenpäin minkä taisin ja väistin kuin väistinkin venäläisen hyökkäyskoneen tulen.

Itsetietoisina siitä, että meitä vastaan oli hyökätty, astuimme virkaveljiemme seuraan propagandaministeriön klubilla. Kerskuimme ja kerroimme tästä ensimmäisestä rintamakokemuksestamme kuin ainakin sankariteosta.

Ja me olimme vain väistäneet tulen pakenemalla sitä!

Pakenemalla? Ei, tätä ei vielä voitu sanoa pakenemiseksi.

Mutta vain tultahan ne olivat väistäneet ne toisetkin autoilijat, jotka olivat lähteneet kaupungista! — Sain ajateltavaa.

Kerran me ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat olimme joutuneet lähettiläs Schmidtin kanssa väittelyyn tämänmukaisesta pelkuruudesta ja sankaruudesta. Me olimme silloin omaksuneet kannan, ettei tahallinen vaaralle alttiiksi antautuminen ollut mitään sankaruutta. Schmidt oli leimannut pelkureiksi ne, jotka etsivät Berliinin kovien ilmahyökkäysten aikoina itselleen turvallisempia asuinsijoja kaupungin ulkopuolelta.

Voitiinko Baijeriin lähtö rinnastaa tällaiseen järjelliseen itsesäilytysvelvollisuuteen? Ei, ei se sitä ollut.

— — —

»Joko venäläiset ovat Aleksander-torilla?» kysyin klubilta tapaamaltamme propagandaministeriön Gieseltä vahvistusta Faciuksen tiedolle.

»Eivät ihan vielä. He ovat Berliinin pohjoisissa laitaosissa, ja nyt näyttää siltä,

kuin he eivät tulisikaan kaupunkiin sieltä käsin, vaan lännestä Dahlemin kautta.»

Dahlemin kautta!

Olisin kai tämän kuultuani lähtenyt heti takaisin kotiini, jos propagandaministeriön klubi ei olisi lopettanut säästäväisyystalouttaan ja tarjonnut konjakkia niin paljon kuin halusi. Me kaikki halusimme sitä nyt.

Emme olleet päässeet ensimmäistä lasia pitemmälle, kun Giese tultiin noutamaan ilmoituksin: »Pataljoona on täällä.» Lähtiessään hän kehoitti meitä tulemaan seuraavanakin päivänä klubille noutamaan savukkeita ja lisäelintarvikekortteja, joita silloin olisi varmasti saatavissa.

Isä-Giese! Se oli jo kauan ollut hänen nimensä meidän ulkomaalaisten kirjeenvaihtajien keskuudessa.

»Saatte savukkeita», oli hänen ensimmäinen ajatuksensa hetkellä, jolloin hänen oli lähdettävä pataljoonaan ja ties' minne.

»Näkemiin», me vastasimme enemmittä puheitta.

Paluumatkallamme Dahlemiin mietimme Bonden kanssa, että vietiinköhän se Giesekin isällisistä huolenpitotehtävistään rintamalle.

Poikkesin Ruotsin Lähetystön pommisuojaan tiedustelemaan, voisinko ratkaisevalla hetkellä käyttää sen hallussa olevaa Suomen pommisuojaa, kun asuin näihin aikoihin ypöyksin huvilassani. Ja se oli minusta sentään liiaksi uskallettua, varsinkin kun venäjänkielen taitoni oli jotenkin olematon. Paronitar Ruotsin pommisuojassa ei tiennyt, saisinko luvan käyttää Suomen pommisuojaa. Hän lupasi neuvotella asiasta lähetystöneuvoksen kanssa ja antaa vastauksen, kun soittaisin illemmalla. »Pommisuoja on varattu suomalaisia ja norjalaisia varten, mutta se on jo varattu siinä määrin, että on kyseenalaista, onko siellä paikkaa teille», niin paronitar sanoi.

Soittaessani kello seitsemän illalla sain samalta paronittarelta kehoituksen saapua pian pommisuojaamme.

»Jättäkää nyt kaikki valmistukset ja tulkaa heti autollanne tänne», kuului hänen neuvonsa.

Kaksi tuntia myöhemmin olin siellä.

Vuoteeni oli sijoitettu »ylimääräisenä» pommisuojan käytävälle toisten vuoteitten väliin. Aloin tietenkin heti tarkastaa, keitä minulla oli makuutovereina näissä toisissa vuoteissa.

»Findahl, sinä täällä!»

Norjalainen virkaveljeni oli yhtä yllättynyt tapaamisestamme kuin minä. Olin saanut keskustelutoverin ja keskusteltavaakin oli, sillä pommisuoja oli ikävä. Kaivoin matkalaukustani punaviinipullon ja aloin Findahlin kanssa pohtia, miten pääsisimme pois tästä ikävästä paikasta.

»Lähdemme yhdessä huvilaani Dahlemiin», ehdotin.

Findahl suostui ja minä rauhoituin, mutta unta en saanut sittenkään sinä yönä.

Vuoteet pommisuojassa olivat »kasarmivuoteita», niitä oli siis aina kaksi päällekkäin. Yhdestä ylävuoteesta kurotti päätään Pippa Haikala, suomalainen viuluniekka, joka heti alkoi kertoa koti-ikävästään.

Findahl oli saanut ylävuoteeseensa neitosen, joka esittäytyi »virolaisen morsiameksi». Jotakin kerrottavaa oli hänelläkin, mutta ikäväämme hän ei voinut sillä hälventää.

Kello kolme yöllä lähti suojasta venäläinen professoripariskunta lentokentälle. He olivat saaneet paikan viimeiseen Ruotsiin menevään lentokoneeseen, jossa meni myös vii-

meinen ruotsalainen kuriiriposti ennen Berliinin valloitusta.

En osannut kadehtia lähtijöitä. Olinhan päättänyt jäädä Berliiniin ja odotin kokemuksia. Kadehdin heitä kuitenkin siitä, että he pääsivät pois ikävästä pommisuojasta.

Kello viisi aamulla nousin kolmannen kerran tämän yön aikana asialleni, joka oli toimitettava hävitetyn lähetystötalomme raunioissa. Tältä kolmannelta käynniltä raunioissa en palannut enää vuoteeseeni, vaan painuin autooni ja kiisin sillä läpi öisen ja aution Berliinin kotiini Dahlemiin.

Findahlia en hennonut herättää ottaakseni hänet mukaani.

Berliinin kadut olivat sanomattoman hiljaisia tänä aamutuntina. Hiljaisia olivat myös sotilaat, jotka siellä täällä matkan varrella tervehtivät minua.

Hiljaisia ja surullisia! Ja he seisoivat vartiopaikoilla ryhtyäkseen »puolustamaan» valtakuntansa pääkaupunkia.

Kaukaa alkoi kuulua venäläisten tykkien jylinää. Tykistö oli juuri vironnut unestaan ja pamautteli tultaan säästäen kuin olisi

tahtonut hellävaroen herätellä kaupungin väestöä.

Minusta se tuli pohjoisesta. Kuvittelin sen tulevan pohjoisesta siksi, että toivoin yhä venäläisten tulevan sieltä, vaikka Giese olikin sanonut niiden tulevan lännestä.

Ja entä sitten, jos he tulisivatkin todella lännestä Dahlemin kautta! Se oli sittenkin minusta Berliinin viehättävin paikka, kun saavutin sen aamun sarastaessa rauniokaupungista tullen.

Miten herttaisesti tervehtikään minua pieni huvilani kukkivan luonnon keskellä!

Se oli niin yksin. Siksi se nyt vilkutti minulle tervehdyksiään ja nuhteli minua vasta vähän myöhemmin siitä, että olin ollut yön poissa kotoa.

Autovajakin oli kärsinyt ikävästä yksin ollen. Se otti avosylin vastaan autoni.

Minä painuin häveten nukkumaan kellariin, minne jo pari päivää aikaisemmin olin siirtänyt patjani.

(23. 4. 1945.)

Lyhyen unen jälkeen ajoin uudelleen autollani kaupungille noutamaan Findahlia, jonka

olin jättänyt nukkumaan Suomen pommisuojaan sieltä kello viisi lähtiessäni. En tavannut häntä enää sieltä.

Lähdin Potsdamerplatzin klubille uskossa, että sinne tulisivat toisetkin noutamaan savukkeita ja elintarvikekortteja. Kenellä olisi ollut varaa jättää ne noutamatta hetkellä, jolloin savukkeen hinta nousi kuin huimimman inflaation aikana.

Jälleen ajoin Tiergartenstrassea ja nyt vielä huonommalla onnella kuin edellisenä päivänä syöksyhyökkäyksen kohteeksi joutuessani. Sotilaat sulkivat nimittäin minulta tien.

Ehkä katu on saanut pommikuopan ja on ajokelvoton. Yritetään toista tietä.

Valitsin uudeksi tiekseni rantakadun ohi Saksan sotaministeriön, mutta sielläkin olivat sotilasketjut vastassani.

»Miksi suljette tiet Potsdamerplatzille? Taistellaanko jo siellä!»

Sotilas, jolle tein tämän kysymyksen, katsoi minuun ovelasti hymyillen kuin olisi halunnut opettaa minulle, ettei rintamalla selosteta tilannetta, ei missään tapauksessa ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille. — Ammattikylttini oli autoni kyljessä.

Olisi vain puuttunut, että hän olisi todennut myös kansalaisuuteni!

Yritin vielä kolmatta tietä päästä savukkeille, mutta yhtä tuloksettomasti. Aloin nyt vakavasti uskoa, että taistelulinjat tai ainakin venäläisten tykkitulen linjat olivat siirtyneet keskikaupungille. Uskoin mielelläni, että niin oli asianlaita, sillä silloin meidän Dahlemimme tulisi sittenkin viimeiseksi vuoroon ja putoaisi venäläisten helmaan kuin kypsä omena.

»Kuin kypsä omena!» Niin me ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat olimme ennustelleet koko Berliinin lankeavan venäläisille, kun tunsimme sen väestön antautumisenhalun.

Luovuttuani yrityksestä päästä Potsdamerplatzille olin kääntänyt matkani Nollendorf-torin lähellä olevaan Findahlin asuntoon toivossa, että löytäisin etsittyni sieltä. Hänen asuintoverinsa, tanskalainen sanomalehdentoimittaja Kronika otti minut vastaan kuin olisin tullut kutsuttuna syntymäpäiväkahville. Hän levitteli eteeni kotimaansa herkkuja ja päivitteli, että savukkeita oli tarjottava määräseltä.

»Ei tämä nyt vastaa tilannetta. Soitapa

propagandaministeriön klubille. Epäilen, että se on antautunut.»

Kronika alkoi vääntää puhelimesta keskikaupungin numeroita: klubi, itse propagandaministeriö, Adlon-hotelli.

Ei mikään vastannut.

»Entä jos antautumisenhaluiset berliiniläiset olisivat itse saartaneet puolustuskomissaarinsa, ministeri Göbbelsin päämajan!»

»Vielä yksi lasi?» Kronika halusi viinejään tarjoten kääntää keskustelun antimiinsa.

Piikatyttö toi uuden pullon ja samalla upean kukkavihon »alakerroksen rouvalta».

»Kukkia tänään?»

Kronika sijoitti saamansa tulppaanit hellävaroen maljakkoon eikä ihmetellyt lainkaan, että alakerroksen rouva oli tarvinnut tämän tunteitten ilmauksen.

Emme me muutkaan ihmetelleet sitä. Ihmettelimme vain, mistä hän oli saanut tulppaaninsa, sillä kukkakauppoja ei Berliinissä oltu nähty enää kuukausiin, ja nyt me olimme korkeintaan parin kilometrin päässä tulilinjoilta.

Silloin tällöin räjähtelevät kranaatit muistuttivat meitä siitä. Vilkaisimme ulos ikku-

nasta, näkisimmekö osumia. Emme nähneet. Meidän ei siis vielä tarvinnut ottaa niitä huomioon.

Perin talosta Findahlin, sijoitin hänet autooni ja palasin kotiin onnellisena siitä, etten olisi enää yksin venäläisten tullessa.

Dahlemissa jatkoin tilannetiedustelujani.

»Miksi Potsdamerplatz on eristetty?» utelin nyt naapurikadulla asuvalta propagandaministeriön virkaherralta, jonka piti tietää se.

»Hallituskortteli», hän vastasi yhdellä sanalla.

Jatkuvista uteluistani huolimatta hän ei suostunut selittämään, miksi hallituskortteli oli Berliinin valtauksen tässä vaiheessa eristettävä sotilasketjuin.

Se oli vain kerran aikaisemmin sodan aikana ollut eristettynä sotilasketjuin, nimittäin edellisen vuoden heinäkuun 20. päivänä.

Illalla Findahl ja minä neuvottelimme tilanteesta. Mihin rintamatoimenpiteisiin olisi ryhdyttävä seuraavana päivänä? Venäläisten tulo Berliiniin oli sittenkin odotettavissa Dahlemin kautta. He olivat nimittäin kiertäneet kaupungin sen eteläpuolitse, edenneet pitkin Teltow-kanavaa ja kääntyneet Wann-

seehen päästyään kaupunkia kohti. Hyökkäys tuli siis nyt suoraan lännestä ja suoraan Dahlemiin. Meillä ei ollut enää paljoa aikaa valmisteluihin.

Päätimme heti seuraavana aamuna noutaa kotiin kaikki elintarvikkeet, jotka olivat käytettävinämme. Meillä oli niitä vielä jonkin verran tuttaviemme luona kaupungilla.

(24. 4. 1945.)

Taistelun melu, joka oli yökauden kantautunut Dahlemiin, joudutti minua lähtemään elintarvikkeitten hankintaan Berliiniin.

Findahl ja slovakialainen virkaveljeni Stampfel seurasivat minua tähystäjinä tällä kolmannella matkalla, jonka Berliinin valtauspäivinä suoritin autollani tulilinjoille. Tähystäjät olivat välttämättömyys, sillä lentokoneita surisi ilmassa kuin mehiläisiä pesässä, ja tässä taistelun vaiheessa oli autojen ja muitten liikennevälineitten hätyytys niiden ensimmäisiä mielihaluja.

Siviiliautoja ei enää liikkunut kaupungilla. Omaani lukuunottamatta näin näillä kolmella matkallani vain Ruotsin lähetystön diplomaattiautoja. Tämä ainutlaatuinen ase-

mani oli kasvattanut itsetietoisuuttani ja varmuutta, jolla nyt ohjasin autoani.

Emme olleet ehtineet paria sataa metriä etäämmälle huvilastani, kun sivuutimme kolme sinä aamuna kadulle kaatunutta berliiniläistä. Kranaatti oli reväissyt heidät riekaleiksi, jotka lojuivat käytävällä, ilman että ainoakaan kulkija häiritsi niiden rauhaa.

»Eikö heitä korjata pois?»

»Ehkä he ovat kaatuneet vasta viisi minuuttia sitten.»

»Noin vähän jää siis meistä jäljelle, jos saamme osuman.»

Stampfel viittasi talon seinään, joka oli myös saanut täysosuman, mutta vaurioitunut suhteellisen vähän, ja päätteli: »Venäläiset kranaatit ovat hengenvaarallisia meille vain silloin, jos liikumme kadulla. Kotonamme ja varsinkin kotiemme kellareissa olemme turvassa.»

Virkaveljeni, jotka kylmäverisesti laskivat kranaatin tehoa, olivat jo ennen nähneet Berliinin kaduille kaatuneita. Minä näin nyt vasta ensimmäiset uhrit. Ja siksi en saanut niitä sinä päivänä mielestäni, kaikkein vä-

himmin tällä automatkalla, jonka jouduin suorittamaan osaltaan kranaattisateessa.

Matkamme ensimmäiseen kohteeseen, joka sijaitsi Länsi-Berliinissä, saavuimme ilman suuria vaikeuksia. Olimme valinneet autotieksi kapeat puistokadut ja pysytelleet mikäli mahdollista puitten suojissa lentokoneita väistellen. Vain pari kertaa hyökkäyskoneitten lähestyessä olimme pysähdyttäneet auton, jotta hyökkäyksen tullen ehtisimme syrjään siitä.

Findahl peri tanskalaisen virkaveljensä asunnosta elintarvikkeet, jotka hän oli saanut Tanskasta: 30 kananmunaa ja joukon säilykkeitä.

Niillä olimme pitkittäneet elinmahdollisuuksiamme viikon verran. Kotonani Dahlemissa olevien ruokien laskin riittävän noin kahdeksi viikoksi.

Matkamme jatkui nyt Kielgan-kadulla olevaan Findahlin asuntoon, minne hajamielinen virkaveljeni oli edellisenä päivänä unohtanut sellaisia kuin puolentoista kiloa voita ja kuusi pulloa viiniä.

Kuta pitemmälle tulimme, sitä kiivaammaksi kävi taistelun melu ilmassa ja kaduilla.

Ilmaherruus Berliinin yllä tuntui jo olevan täydelleen venäläisillä, sillä muutoin he tuskin olisivat lentäneet niin onnettoman matalalla kuin nyt kadulla kävijöitä hätyyttäen.

Lähellä Nollendorfplatzia tämä ilmahälytys loppui, mutta se ei suinkaan merkinnyt sitä, että olisimme päässeet rauhaan. Olimme tulleet venäläisen tykkitulen ulottuville. Dahlemiin asti lentäneet kranaatit olivat vielä yksityisiä linjojen ylittäjiä.

Huomattuamme, että olimme kranaattisateessa, ihmettelimme jonkin verran, etteivät sotilaspartiot olleet estäneet meiltä pääsyä sinne. Nyt tiesimme myös varmasti, ettei Potsdamerplatzia oltu eristetty edellisenä päivänä tykkitulen takia, vaan siksi, että se oli hallituskortteli, kuten saksalainen virkaherra oli sanonut.

Kukaan ei estänyt meitä menemästä vaaroihin. Muuan sotilas tosin tiedusteli vihdoinkin ajokorttiani, kun olin pysähtynyt kysymään häneltä tietä. Näytettyäni sen hänelle hän neuvoi auliisti, miten minun oli ajettava, ja toisti toverilleen kortistani lukemansa sanat: »Suomalainen sanomalehdentoimittaja.»

»Eikö hän tiennyt, että Suomi on sodassa Saksan kanssa?»

Findahl ihmetteli poikien välinpitämättömyyttä. Välinpitämättömyydeltä nimittäin heidän auliutensa vaikutti.

Lähellä päämääräämme vaikeutui ajo, sillä yhä useammat kadut oli muurattu kokonaan umpeen. Aikaisemmin oli kaduille rakennettuihin panssariesteisiin jätetty keskelle niin leveä aukko, että auto soluttautui siitä helposti lävitse.

Kiersimme kulmia etsien avointa katua.

Tykkituli kiivastui. Ihmiset kaduilla kulkivat juoksujalkaa, ja monta ei heitä näkynytkään enää näillä tienoilla. Vain elintarvikeliikkeen edessä oleva jono pysyi itsepäisesti paikoillaan, seinän vierustalla, kattoräystään alla, jota se käytti sirpalesuojanaan.

Kukaan ei kehoittanut jonossa olevia vaimoihmisiä menemään kotiin tulelta turvaan. Sinä päivänä oli tuli suurin vaara, mutta kuka sanoi, ettei henki jo seuraavalla viikolla olisi sinä päivänä jonotetun leivän varassa!

Teimme kolmannelta taholta yrityksen

päästä Kielgan-kadulle. Huii — huii — huii, kranaatit kaiuttelivat säveliään korviimme. Minusta alkoi tuntua kolkolta ja matkatovereistani myös.

Kun tämä kolmaskin tie matkamme päämäärään oli suljettu panssariestein, päätimme lopettaa rintamatarkastuksemme ja valitettavasti myös elintarvikehankinnan. Palasimme Dahlemiin samoja sivukatuja, joita olimme tulleet kaupungille.

»Se oli viimeinen automatkani.»

Oliko tarpeen, että sanoin tämän matkatovereilleni sijoitellessani autoani kotona vajaan? Koski tämä ajatus sanomattakin.

Kun minua iltapäivällä viekoiteltiin ajamaan Lichterfeldiin, kieltäydyin itsepäisesti. Oli kysymys vain viinin hankinnasta. Vähän myöhemmin sain ilmoituksen, että venäläiset olivat sillä taholla, siis matkalla Wannseestä Dahlemiin, päässeet Zehlendorfiin asti, joka oli kaupunginradalla ajaen seuraava asema Lichterfeldistä.

Venäläiset Zehlendorfissa!

Laskimme, että panssariauto ajaa sieltä viidessätoista minuutissa Dahlemiin. Aloimme nyt kuunnella entistä herkemmin kadulta

tulevia ääniä. Jokainen ajoneuvo sai meidät heristämään korviamme. Voisiko se olla venäläinen panssarivaunu!

Ei ollut vielä tämäkään. Oli saksalainen kuorma-auto.

Mikseivät he nyt jo tule!

Odotimme niitä niin kuin saksalainen kansakin ympärillämme odotti niitä. Laskimme, että vapaudumme tuhoavasta tykkitulesta heti, kun he ovat kaupunginosassamme. Samoin laskivat saksalaiset, jotka olivat lakanneet uskomasta puolustusmahdollisuuksiinsa.

Odotettuamme turhaan puoleen yöhön asti venäläisten panssarikärkijoukkoja paneuduimme rauhallisesti levolle huvilan kellariin ja heräsimme seuraavana aamuna yhtä rauhallisina yhä vielä saksalaisessa ympäristössä.

TAISTELUT TULEVAT DAHLEMIIN

(25. 4. 1945.)

Tykkituli ja ilmapommit olivat alkaneet keskittyä siinä määrin kaupunginosaamme, että tiesimme vuoromme varmasti tulleen. Siitä huolimatta seisottiin Dahlemissa elintarvikejonoissa yhä vielä tänä keskiviikkoaamuna. Ei oltu keskikaupungin kansaa huonompia siinä suhteessa.

En luopunut arkisista askareistani minäkään. Noudin vehnäpullat aamukahvia varten niitä tunnin verran jonottaen. Jonossa saatiin leivän lisäksi tietää asioita.

Venäläisten nyt seistessä Dahlemin kynnyksellä haluttiin tietää, millaisia he todellisuudessa olivat. Vaimoihmiset, joiden tuttavat olivat tulleet venäläisten miehittämiltä alueilta, olivat parempia tietolähteitä kuin Göbbelsin lehdet, ja he kertoivat mielellään kuulemisiaan.

»He kai haluavat viinaa. Paras pitää sitä jonkin verran talossa, mutta ei liikaa, sillä miehellä on miehen luonto.»

»Minun tuttavani ovat saaneet heiltä savukkeita.»

»Ja minun tuttavani lapset ovat saaneet suklaata ja muita makeisia.»

»Niin, lapsirakkaita he kuulemma ovat. Vahinko, että olen antanut evakuoida lapseni.»

»Leivästä ei tule puute. Sitä heillä on. Parin viikon perästä meidän ei tarvitse enää jonottaa pulliamme.»

»Parin viikon perästä!»

»Niin, pari ensimmäistä viikkoa on vaikeata, sillä kaikki menee mullin mallin.»

Jonossa, jossa seisoimme, myytiin leipää päiväksi, mutta sitä jonotettiin sittenkin kernaasti tunnin verran.

Päivemmällä ilmapommien räjähdykset ja tykkituli kovenivat, mutta juoksin kuitenkin vielä nopeasti vihanneskauppaan, missä olin edellisenä päivänä nähnyt punajuuria. Siellä meitä oli enää vain kolme naishenkilöä odottamassa kaupan oven avaamista.

Liikkeet avasivat ovensa milloin mihinkin

aikaan tulituksen välimailla, kun kansaa oli kertynyt riittävästi niiden eteen.

»Avaakohan tämä enää lainkaan oveaan?»

Kolme kovaa räjähdystä! Painoimme vaistomaisesti päämme seinää vasten.

»Se oli vain ilmatorjuntatykki, joka tulitti venäläistä lentokonetta.»

Naapurini, jota yritin lohduttaa tällä tiedollani, kumartui poimimaan kadulta kranaatinsirpaleen ja esitteli sitä rohkeuttaan ihaillen: »Tappaa tällainenkin.»

Liikkeen omistaja tuli avaamaan oven ja päästi meidät sisään sirpalesuojaan. Kaikista räjähdyksistä huolimatta kuvittelimme yhä, että vain sirpalevaara uhkaisi meitä, ja niitä olimme kokeneet jo niin ylettömän paljon. Päästessämme vihanneskorin ääreen olimme jo unohtaneet ne.

Ylpeänä saaliistani kannoin kotiin kokonaisen kilon punajuuria.

Puolenpäivän aikaan tuli kulmillamme kiivastui siinä määrin, että siirryin Findahlin kanssa kellariin, missä olimme jo nukkuneet viime yöt.

Siivosimme kellarissa olevan pesuhuoneen

hämähäkinverkoista ja muusta sinne kertyneestä loasta ja noudimme toisesta kellariosastosta sinne puutarhakaluston, neljä tuolia ja pöydän. Vielä liina pöydälle, ja ruokahuoneemme oli kalustettu!

Tärkeät tehtävät ja myös uteliaisuutemme viekoittelivat meidät kuitenkin tämän tästä huvilan ensimmäiseen kerrokseen. Kellarissa ei ollut keittomahdollisuuksia, joten esimerkiksi ruoan laittoa varten oli tultava ylös keittiöön. Keitimme siellä sinä päivänä yhä vielä sähköllä, ja nyt saatiin sähköä hyökkäyksen kunniaksi koko päivän. Edellisinä viikkoina sen anto oli ollut säännöstelty, niin että sitä saatiin vain tunti tai pari päivässä ja väliin ei lainkaan.

Laitoimme tietysti mahdollisimman yksinkertaista ruokaa, joka keittiössä valmistui pian. Kun se oli valmista, menimme kernaasti jälleen kellariin, jotta saisimme ainakin nauttia ateriamme rauhassa.

Nautimme sitä, nimittäin lounasta, kun räjähdys tärisytti taloamme.

»Nyt menivät meidän ikkunamme!»

Riensimme tarkastamaan, miten paljon olimme menettäneet. Talomme lännenpuo-

leisella seinällä olevat lasit olivat sirpaleina, mutta vain ne.

»Ei hätää! Tämä on pian korjattu.»

Se oli mielipiteeni, jonka tahdoin todistaakin. Aloin pitkävartisella harjalla lakaista koolle lasinsiruja ruokahuoneen lattialta. Mikä niitä siinä katseli!

Uusi räjähdys ja entistä kovempi! Nyt tuli osuma taloon. Koko alakerros täyttyi tomusta ja savusta, niin etten voinut nähdä viereiseen huoneeseen, missä luulin Findahlin olevan.

»Theo!» parkaisin hädässäni.

Ei hievahdustakaan!

No, nyt se poika on saanut jotakin päähänsä.

Jatkuviin huutoihini tuli vihdoin kellarista rauhallinen vastaus: »Täällä minä olen.»

Hän oli ollut korjaamassa lounaamme jätteitä ja tuli nyt tarkastamaan taistelun jälkiä kuin vahingossa lattialle pudonneen lautasen palasia.

Kranaatti oli osunut talomme itäiseen seinään ja särkenyt nyt vuorostaan senpuoleiset ikkunat. Se ei ollut kuitenkaan puhkaissut kokonaan kolmen tiilikivikerroksen vah-

vuista seinää, vaan ravistanut siitä ainoastaan jonkin verran kiviä. Olimme saaneet uuden todistuksen sen melkoisesta vaarattomuudesta meille.

Työhuoneeni lattia oli tomun ja soran peittämä, mutta merkillistä kylläkin, huoneen etelänpuoleiset ikkunat olivat yhä ehjinä. Iloitsin niistä kuin ansiotta saadusta lahjasta.

»Kuinka meille nyt näin kävi», Theo päivitteli »vahinkoja» aivan kuin meillä olisi ollut hyvinkin huono onni. Ja hän tiesi kuitenkin, että sillä hetkellä taisteltiin kiivaasti Dahlemistamme. Minä lohdutin häntä vakuuttamalla, että viikossa teen huvilastamme jälleen asuttavan. Siksi päiväksi lopetin kuitenkin siivoustyöni.

Siirryimme päättäväisesti puolustuslinjoiltamme ensimmäisestä kerroksesta kellariin niin kuin hyvin löylytetty joukkue luopuu arvokkaasta asemasta.

»Minkähännäköistä ulkona on?»

Meillä ei ollut enää minkäänlaista käsitystä siitä, sillä näköala ensimmäisen kerroksen ikkunoista ei ulottunut puutarhamme pensasaitaa pitemmälle ja ulkona emme olleet

käyneet enää tuntikausiin. Kuvitelmamme syntyivät kuulemisen perusteella, ja kuultavaa oli riittävästi. Uskoimme, että siellä oli sennäköistä kuin turkkilaisessa kaupungissa ankaran maanjäristyksen jälkeen.

Aikaisemmin olimme tienneet tarkoin, mikä ase milloinkin lähetti tulta ja kummaltako puolelta sitä tuli. Nyt oli tuli ja melu tullut niin moninaiseksi, että meidän oli arvailtava, mistä laukaukset tulivat.

»Tuo tuli varmasti venäläisestä tykistä.»

»Tuo oli venäläinen ilmapommi.»

»Tuo oli Dahlemin ilmatorjuntatykki.»

Räjähdyksiä tuli jonkin minuutin väliajoin. Niitä laskien kulutimme kellarissamme tunnin ja toisen pystymättä mihinkään järjellisiin tehtäviin tai keskustelemaan mistään järjellisistä asioista.

Talomme ohi meni melko mukava autotie Zehlendorfiin, mistä venäläisiä odotettiin. Emme kuitenkaan osanneet kellarissamme kuvitella, että nyt jo taisteltiin tästä autotiestä. Tunteja kestänyt ilmapommitus ja tykkituli olivat meille vain varma merkki siitä, että jalkaväen taistelut olivat välittömästi odotettavissa Dahlemissamme.

Tulituksen hetkeksi tauotessa kaksi idänpuoleisessa naapuritalossa asuvaa virkaveljeämme tuli tuomaan meille sanomaa, että venäläisen jalkaväen ensimmäinen hyökkäys Dahlemiin oli torjuttu.

»Siis vielä lisää tykkitulta ennen kuin he tulevat!»

Sitä meidän ei tarvinnut odottaa kauan. Uusi valmennus alkoi ilmahyökkäyksellä, ja meidän talomme oli jälleen tulituksen kohteena. Kuulimme, miten lentokoneet matalalla lentäen kampasivat huvilaamme.

Vasta seuraavana päivänä saatoimme tarkastaa niitten jäljet. Ne olivat tehneet kattopellistämme seulan ja tulittaneet konekivääreillä ikkunoitten lävitse yläkerroksessa olevia makuuhuoneitamme.

Kerran iltapäivällä, kun talomme tulitus oli kestänyt tuntikausia, kysyimme toisiltamme, olisiko meillä ehkä sittenkin syytä pyrkiä kadun toisella puolella olevaan Taimaan lähetystön pommisuojaan. Kummallakaan meistä ei kuitenkaan ollut halua lähteä sinne. Ensinnäkin olisi kadun ylitys jo ollut tässä tulessa hengenvaarallista ja toiseksi tiesimme, miten mieltä masentavaa pommi-

suojassa istuminen oli jo silloin, kun se kesti tunnin ja pari. Ja nyt siitä istumisesta voisi tulla pitkä. Vihdoin olimme kuulleet, että venäläiset käyttivät pieniä ilmapommeja sikäli kuin ylipäätään käyttivät niitä, joten emme vakavasti uskoneet olevamme välittömässä vaarassa kellarissamme, minne kranaattien teho ei kokemustemme mukaan ulottunut. Olo siellä kysyi vain hermoja, kun alituiset räjähdykset kuulostivat siltä kuin jokainen niistä olisi tullut juuri meidän nurkillemme.

Toisen tulituksen tauottua uskalsimme jälleen hetkeksi ensimmäiseen kerrokseen. Sen ikkunoista näimme, miten saksalaisia jalkaväen sotilaita juoksenteli lähihuviloitten puutarhoissa. Monta ei heitä kuitenkaan näkynyt, joten emme voineet käsittää, että he olivat linjoilla, kuten olivat.

Saksan päämaja ilmoitti nimittäin seuraavana päivänä, että taistelulinjat olivat kulkeneet Wilder Eber-torin kautta, joka oli parinkymmenen metrin päässä meistä.

Sotilaat pyrkivät kadulta huviloihin ja ainakin yhden naapuritaloistamme he »valloittivat» päivän kuluessa itselleen puolustuspesäkkeeksi.

Sieltä ammuttiin kivääreillä. Jossakin meidän kulmillamme oli siitä päättäen nyt jo myös venäläistä jalkaväkeä. Sen tajusimme, mutta emme sittenkään käsittäneet, että olimme linjoilla.

Pari saksalaista sotilasta pyrki myös meidän huvilaamme tiedustellen, oliko meillä kellaria. He vaikuttivat väsyneiltä, niin väsyneiltä kuin olisi heitä kiinnostanut enää vain heidän oma suojansa. Sitä varten kai he halusivat kellaria.

Epäsimme heiltä jyrkästi pääsyn »puolueettomaan» taloomme viitaten oveen kiinnitettyyn paperiin, jonka jokin päivä aikaisemmin olin saanut Ruotsin lähetystöltä. Siinä sanottiin, että omaisuuteni oli tämän lähetystön suojeluksessa. Paperin ylälaidassa upeili Ruotsin sinikeltalippu. Se teki tehonsa sotilaisiin. Meidät jätettiin rauhaan puolueettomuuskylttimme taakse.

Pelkkä taistelun melun kuunteleminenkin väsyttää. Me olimme nimittäin ylen väsyneitä tämän päivän jälkeen, jonka olimme kuluttaneet vain kuuntelemalla, miten toiset taistelivat.

Vaikka meillä oli sähkövaloa iltamme

iloksi, paneuduimme varsin aikaisin, nimittäin jo kello yksitoista, nukkumaan patjoillemme kellarisuojaan. Kun on koko päivän kuunnellut tykkien jylinää ja pommien räjähdyksiä, eivät ne voi illalla enää estää väsynyttä nukkumasta. Nukuimme siis sikeästi, kun voimakkaat kolkutukset ovelle herättivät meidät.

VENÄLÄISET TULEVAT

(26. 4. yöllä.)

Jos vasta heränneenä en olisi ollut uninen, olisin kaiketi ollut jännittyneempi kuin kiivetessäni kellarista avaamaan ovea. Enhän voinut tietää, kuinka kauan kolkutukset olivat saksalaisten kolkutuksia, ja ilman hermojännitystä ei heitäkään laskettu taloon taistelujen riehuessa kadulla. Ovelle tullen heristin kuitenkin korviani kuulostellen ulkoa tulevia ääniä.

Venäläisiä! Toden totta venäläisiä.

Riemastuinko? En osaa sanoa. Hetki oli siinä määrin jännittävä, että se viritti minut vain toimeliaisuuteen.

»Theo, he ovat venäläisiä. Tule!» huusin kellariin nukkumaan jääneelle virkaveljelleni kaivaessani laukustani avaimia.

Sisään tuli neljä venäläistä, upseeri, hänen adjutanttinsa ja kaksi sotilasta.

»Miks'ette avannut ovea heti?» kysyivät sisään astuvat venäläiset.

»Nukuin.»

»Onko täällä saksalaisia sotilaita?»

»Ei ole.»

Vastauksistani tyytyväisenä upseeri painui adjutantteineen kellariin makuusuojaamme, missä aloitettiin paperiemme tarkastus. Ohi mennen miehet olivat luoneet silmäyksen toisiin kellariosastoihin tarkastaen, ettei siellä todellakaan ollut ketään.

Venäläiset vaikuttivat leppoisilta, vaikka tulivatkin katutaisteluista. Tunnelma kellarissamme tuli sen tähden myös heti ensi hetkestä leppoisaksi.

Upseeri, joka oli tuskin täyttänyt vielä kolmeakymmentä, oli vaitelias ja täsmällinen antaessaan ohjeita sotilailleen. Hänen rinnassaan upeili Punaisen Tähden kunniamerkki, jota esitellen adjutantti selitteli, että hän oli Moskovassa hyvin tunnettu mies.

Paperien tarkastuksen toimitti upseeria suulaampi adjutantti, joka taisi jonkin verran saksankieltä. Hän oli ystävällinen, ylen ystävällinen, mutta siitä huolimatta hän ei voittanut luottamustamme siinä määrin kuin

hänen toverinsa. Hänen pikkusormessaan oli komea jalokivisormus. Ehkäpä se herätti meissä puolustusvaistot.

»Saksalainen?» kysyin häneltä sormukseen viitaten.

Hän nyökkäsi myönteisen vastauksensa, mutta loi minuun samalla katseen kuin olisi tahtonut sanoa: »Miksi sitä kysyt?»

Yritin entistä tarkemmin punnita sanani puhuessani hänen kanssaan.

Paperimme hyväksyttiin riittävinä todistuksina siitä, ettemme olleet vihollisia.

Tunnelma oli tämän toimituksen aikana tullut entistä leppoisammaksi. Venäläinen sanoi minua »ystäväksi» pyytäessään juotavaa ja kiitti kohteliaasti, kun tarjosin hänelle lasin viiniä puolillaan olevasta pullosta.

»Onko sinulla enemmän viiniä?»

»On vielä yksi pullo.»

»Anna sekin!»

Annoin. Neljä talooni tullutta vierasta jakoi sen keskenään.

»Yläkerrokseen!» Adjutantti vaati minut mukaansa lähtiessään tarkastukselle sinne.

Vein hänet ensin ensimmäisessä kerrok-

sessa olevaan työhuoneeseeni, mutta se ei sen enempää kiinnostanut häntä. Silmäys ovesta riitti hänelle. Kai hän näki niin kuin minäkin, että hänen toverinsa olivat jo toimineet siellä. Puhelimeni tilalla kirjoituspöydälläni oli kenttäpuhelin. Toinen radioni oli kunnossa lattialla ja toisesta puuttuivat nappulat, joista se kierrettiin käyntiin.

Seuraavassa kerroksessa olivat makuuhuoneemme ja ne tarkastettiin yhtä nopeasti.

Vein hänet vihdoin ullakolle asti ja näytin joka komeron toistaen ilmoitukseni: »Ei ole saksalaisia eikä aseita!»

Venäläisen rauhallisuus kasvoi kasvamistaan.

Painuimme takaisin kellariin, missä upseeri tuolilla istuen tarkasti mukanaan tuomaansa Berliinin karttaa.

»Näyttäkää, missä talonne on.»

»Tuossa.»

»Ovatko saksalaiset sotilaat olleet kauankin jo naapuritalossanne?»

»Ei, eilenhän he vasta sinne tulivat.»

Miksi adjutantti innostui noin saamastaan vastauksesta? Vasta seuraavana päivänä käsitin sen, kun sain tietää, että se oli vielä

koko tämän yön saksalaisten hallussa, kuten kaikki muutkin naapuritalot huvilamme kolmella puolella. Talomme oli siis meidän kulmillamme ensimmäinen, jonka venäläiset »valloittivat». Se oli valittu seuraavan päivän toiminnan lähtökohdaksi.

Olisinkohan yöllä ollut yhtä rauhallinen, jos olisin ollut tietoinen tästä tilanteesta! Kaiketi venäläiset tahallaan salasivat sen meiltä ja esiintyivät sen mukaisesti. Monet heidän puuhansa vaikuttivat siltä kuin he olisivat valmistuneet taistelujen jälkeistä paraatia varten.

Niinpä adjutantti pyysi upseerilleen pesuvettä ja parranajovälineet, auttoi hänen yltään takin ja ojensi sen minulle sanoen: »Rakas äiti, neulokaa sen kaulukseen valkoinen reunus!»

Leikkasin Findahlin puolikovasta, valkoisesta kauluksesta reunan. Jostakin löysin valkoista silkkilankaa ja parsinneulan. Näillä kömpelöillä välineillä aloin neuloa reunusta upseerin takin kaulukseen. Se sujui hitaasti.

Adjutantti rauhoitti: »Ei ole kiirettä.»

Nyt hän oli minusta jo liian rauhallinen ja se teki minut epäluuloiseksi. »Mitähän ne

toiset kaksi sotilaspoikaa tekevät tällä aikaa, kun minut sidotaan tähän neulomistyöhön», ajattelin itsekseni.

Seuraavana päivänä kylpyhuoneeseen mennessäni näin, mitä he olivat tehneet. Sinne oli siirretty Findahlin huoneesta pöytä, ja pöydällä oli konekivääri, jonka piippu suuntautui ulos ikkunasta naapuritaloa kohti.

Kellarissa olijat seurasivat neulomistani kuin se olisi ollut hyvinkin tärkeä tehtävä. Puhelimme jos jostakin arkisesta asiasta. Kuulustelusta oli tullut keskustelu, sillä venäläiset eivät enää yksin esiintyneet kyselijöinä, vaan nyttemmin myös Findahl ja minä pyrimme saamaan tietoja.

»Mistä olette kotoisin?»

Upseeri oli Moskovasta, adjutantti Leningradista ja sotilaat Uralilta.

»Moskovassa on paremmat olot kuin Berliinissä?»

Venäläiset nauroivat makeasti vastatessaan:

»Moskovassa on kaikkea, mitä halutaan. Berliinissä ei ole mitään. Hitler aikoi tulla Moskovaan, mutta me olemmekin tulleet Berliiniin.»

Upseerin pistäytyessä hetkeksi ulos kellarihuoneestamme adjutantti veti taskustaan rautaisen medaljongin, jossa oli kirkkoristi.

»Älkää sanoko tovereilleni, että kannan tätä. Ei sitä voida kieltää. Jumala on olemassa.»

Oliko meidän pidettävä tätä aitona tunnustuksena? Epäluuloinen kun olin, luulin miehen vain pyrkivän pääsemään selville meidän mielenlaadustamme. Hän sai siitä selvän, sillä Findahl ei ollut yhtä epäluuloinen kuin minä. Hän puristi ymmärtäväisenä uskovan venäläisen kättä.

Toiset virkaveljemme kertoivat meille myöhemmin, että heidänkin luonaan käyneet venäläiset olivat puhuneet kirkosta ja Jumalasta.

»Montako lasta teillä on?» Tämän kysymyksen tein vuorostaan jokaiselle miehelle ja onnistuinkin siten ohjaamaan heidän ajatuksensa kotinurkille.

Kookas uralilainen, joka vartiopaikaltaan kävi välillä tervehtimässä meitä kellarissa, kertoi muita auliimmin kaipuustaan kotiin, missä vaimo ja kolme lasta odottivat häntä.

»Uralilta Berliiniin!»

Hän näytti kätensä levittäen matkan pituutta, mutta oli valmis nyt pikimmiten suorittamaan sen uudelleen päinvastaiseen suuntaan.

Keskustelujemme jouduttua perhealalle oli myös Findahlin ja minun tehtävä vieraillemme selväksi »suhteemme».

»Vaimo», Findahl sanoi suojelevassa tarkoituksessa.

Minä yritin vielä kautta rantain vihjaista, että vaimo on vaimo vihkimättäkin, kuten venäläisten pitäisi tietää. Vaimouteni sai tunnustuksen ja kunnioituksen vierailtamme.

Miten itsetietoisia me olimmekaan näitten todellisten rintamavihkiäisten jälkeen! Ne herättivät minussa heti emännän ominaisuudet. Pistäydyin toiseen kellariosastoon heittämään hiiliä siellä olevaan lämmitysuuniin. Oven edessä vartiona seisova bakulainen juoksi perässäni sinne ja huusi ärtyneenä: »Eikö äiti voi olla tekemättä työtä yöllä! Aiheutatte melua, ja se tekee minut levottomaksi.»

»Eivät ole kunnossa enää tuonkaan pojan hermot», ajattelin ja vakuutin, etten ammu. Enhän tiennyt, että bakulaiseni kuunteli vie-

reisissä taloissa olevien saksalaisten liikehtimistä.

Kellariosastossa, jossa olimme oleskelleet, alkoi nyt tavaroitteni tarkastus. Siellä oli nimittäin suuri joukko laatikoita ja matkalaukkuja, joissa oli vuosi aikaisemmin pommituksen hävittämästä kodistani pelastettu omaisuuteni.

»Mitä tässä on?» adjutantti koputti ensimmäisen laatikon kanteen.

»Porsliinia.»

»Avatkaa.»

Avasin ja vedin esiin ensimmäisen käteeni tulevan esineen, porsliinisen pöllön.

»Riittää.»

Adjutantti kehoitti minua sulkemaan laatikon jälleen.

»Entä tuossa?»

»Pöytähopeaa.»

»Ei tarvitse avata.» — »Tuossa?»

»Kirjoja.»

»Ei tarvitse avata. — Tuossa?»

»En tiedä. Se ei ole minun laatikkoni.»

»Ei ole teidän laatikkonne ettekä tiedä, mitä siinä on. Avataan!»

Laatikko avattiin ja se oli täynnä viini-

pulloja. Findahlin silmät lensivät selälleen ja minun myös. Olimme juuri vähän aikaa sitten vakuuttaneet, ettei meillä ollut enää viiniä. Siinä sitä nyt oli kokonainen laatikko! Nyt tästä tulisi jutut ja juomingit! Olin kauhuissani. Miten selviäisin näistä pojista, kun he olisivat juoneet tuon kaiken?

Laatikon avannut adjutantti katsoi nyt ensi kerran minuun epäluuloisesti. Hän ei näyttänyt uskovan, että olin epätietoinen laatikon sisällyksestä.

»Kuinka kauan olette asunut tässä talossa?»

»Vuoden verran.»

»Vuoden verran? Ettekö tiennyt, mitä tuossa laatikossa oli?»

»En. En kajoa toisten omaisuuteen.»

Vastaukseni tehosi. Venäläinen rauhoittui, mutta oli nyt innostunut jatkamaan tarkastustaan. Laatikkoja, jotka ilmoitin omikseni, hän ei halunnut avata, mutta kellarissa oli vielä kaksi matkalaukkua, jotka eivät kuuluneet minulle. Ne oli avattava ja avattiin väkisin, kun minulla ei ollut avaimia niihin.

Toisessa oli elintarvikkeita.

»Ei ole sinun?» venäläinen toisti kysyvästi ilmoitukseni.

»Ei.»

»Nyt on sinun. Ota! Sano omistajille, että venäläiset ottivat.»

Toisessa avatussa laukussa oli vaatetavaraa.

»Ei ole sinun?»

»Ei, ei ole minun.»

»Nyt on sinun. Siinä!»

Venäläinen alkoi heitellä laukusta syliini naisten vaatteita.

»Sinun», sai nyt kuulla vuorostaan Findahlkin, ja sen mukana lensi hänen syliinsä miesten solmioita, alushousuja ja paitoja.

Laukusta tuli esiin nahkakäsineet.

»Otatko?» adjutantti kysyi sotilastoveriltaan.

Bakulainen ei ollut halukas ottamaan niitä, kun käsineet olivat tuppikäsineet.

»Etusormen täytyy voida liikkua pyssyn liipaisimessa», hän selitti.

Uusi löytö laukusta! Aivan uudet, valkoiset säämiskäkäsineet.

Edelliset hylännyt bakulainen oli ihastunut. Hän veti ne heti käteensä ja esitteli:

»Nyt liikkuu etusormi ja käsiä ei palella.»

Miehen rintama-asu oli nyt lievästi koo-

millinen. Minua nauratti koko saaliinjako ja nauratti vähän muitakin.

Saaliinjaosta ja tarkastuksen positiivisista tuloksista tyytyväisinä adjutantti ja hänen bakulainen toverinsa ottivat kumpikin syliinsä neljä viinipulloa ja lähtivät taloni yläkerrokseen. Upseeri jäi toisen vartiosotilaan kanssa seuraksemme kellariin. Hän levitti eteensä kartan ja torkahti istuvassa asennossa sen viereen. Sotilaskin torkahti istualleen. Minä paneuduin väsymyksestä pitkäkseni patjalleni, jonka vieressä Findahl istui vartioimassa. Hän ei ollut halukas nukkumaan. En nukkunut minäkään enää sinä yönä, vaikka minulla oli kolmen miehen vahvuinen vartio.

MYRSKY RIEHUU DAHLEMISSA

26. 6.)

Aamun valjetessa talossani olevat venäläiset sonnustautuivat taistelukuntoon. Heidän joukkonsa kasvoi. Huvilani puutarhassa oli kaksi sotilasta vartioinut taloamme yökauden haudoissa, jotka he olivat kaivaneet sinne. Talomme »valloittajistoon» kuuluikin siis kuusi miestä. Myös kadulta tuli muutama sotilas lisäksi. Katu oli nimittäin jo venäläisillä.

Ympärillä olevat talot sen sijaan olivat saksalaisilla. Niissä oli sanomattoman hiljaista.

Venäläiset menivät kuin poliisit kotitarkastukseen idänpuoleiseen naapurihuvilaamme, jonka saksalaiset olivat »valloittaneet» edellisenä päivänä.

Kookas uralilainen, joka jo yöllä oli paljastanut meille hellämielisyytensä kertoes-

saan kotikaipuustaan, laahasi huvilan edessä makaavan, haavoittuneen saksalaisen minun oveni eteen.

»Tätä on autettava. Paskoja ovat saksalaiset, kun eivät auta edes omiaan», hän sanoi ja antautui puoleksi tunniksi hoitamaan miestä.

Talostani noudettiin vettä ja sidekangasta. Väsynyt saksalainen sammalsi kiitostaan auttajalleen, joka pesi hänen kasvonsa hyytyneestä verestä. Hän näytti jakavan uralilaisen mielipiteen: »Eivät auta edes omiaan!»

Saksalaisia oli yhä talossa, jonka edessä hän oli maannut apua huutaen. He olivat illalla käyneet katsomassa häntä, mutta jättäneet hänet makaamaan veriinsä kylmään yöhön.

Uralilaisesta ja hänestä tuli nyt toverit.

Auttaja pyysi minulta vielä päänaluksen ja peitteen, jolla hän suojasi kylmältä toverinsa. Sisään talooni hän ei tahtonut haavoittunutta tuoda.

Tällä välin toiset venäläiset olivat »puhdistaneet» kolmikerroksisen naapurihuvilan. Pari vangiksi otettua saksalaista oli tuotu pihalle pois kuljetettaviksi. Sen enempiä miehiä ei siellä enää ollut. Ei ollut alkuaan-

kaan ollut monta. Yksi sen puolustaja makasi kaatuneena katukäytävällä huvilan edessä, toinen puutarhassa ja kolmas, haavoittunut, oli nyt minun hoidettavanani. He olivat kaikki kahdenkymmenen korvilla olevia sotilaita eivätkä mitään »kansanrynnäkön» miehiä. Mutta, kuten sanottu, heitä oli talossa vain puolisen tusinaa.

»Saksalaiset joukot vetäytyivät eilen Dahlemista.»

Joku naapurimme, jolla oli ollut aamuun asti radioyhteydet, kertoi meille tämän sanoman.

»Mitkä joukot?» me kysyimme ihmetellen, sillä joukkoja emme olleet nähneet kulmillamme koko kuluneen taistelun aikana, vaan korkeintaan joukkojen rippeitä. Ja sittenkin sanottiin Berliinin valloituksen jälkeen, että Dahlemissa oli taistelu yksi sen kiivaimpia puolustustaisteluja.

Miten se oli mahdollista? Eikö koko Berliinissä ollut sen enempää joukkoja?

»Se on uudenaikaista sodankäyntiä. Nykyään taistellaan yksilöillä eikä joukoilla», saksalainen opasteli minua sotilasalan ammattitiedoilla.

Dahlemin taistelut oli käyty tykistöllä edellisenä päivänä. Sitä oli kulmillamme todella ollut. Sitä tuettiin »kansanrynnäköllä», jonka tehtäväksi oli jätetty taistelu venäläisiä panssarivaunuja vastaan. Sitä varten oli sille jaettu »panssarinyrkkejä», mutta ylen innostuneesti ei niitä oltu käytetty. Wilder Eber-torilla lojui tosin yksi rikki ammuttu venäläinen panssarivaunu ja lähikaduilla oli joidenkin toisten jätteitä, mutta paljon »panssarinyrkkejä» oli taistelujen jälkeen talojen puutarhoissa, nurmikoilla ja pensaitten alla. Sinne ne oli heitetty käyttämättöminä.

Ja nyt jälkitaistelupäivänä venäläiset suorittivat poliisitehtäviä »puhdistellen» taloja.

»On vetäydytty Dahlemista», oli Saksan päämaja ilmoittanut.

»Ajattelehan, Theo, Saksan päämajan tiedossa mainitaan meidät!»

Findahl innostui. Olimme ylpeitä siitä, että olimme istuneet niin kuuluisalla paikkakunnalla olevan huvilan kellarissa niin vaarallisella hetkellä. Jo yksistään siitä syystä halusimme mekin merkitä omiin aikakirjoihimme Dahlemin taistelut kiivaiksi.

Kiivasta oli kuitenkin meidän mielestämme

Huvilamme rauhalliset nurkat taltuttivat myrskyn. Tuuli pysähtyi sen seinämillä liehuviin ristilippuihin

Kaatunut sotilas sai leposijansa.

ollut toden teolla ainoastaan venäläisten tuli ja sitä seurannut myrsky, joka raivosi kaupunginosassamme.

Myrsky?

Niin, paikkakuntalaiset puhuivat »myrskystä» ja sisälsivät siihen kaiken, mitä koettiin näinä päivinä, nimittäin ampumisen, katujen valloituksen, talojen puhdistuksen, kotitarkastukset jne.

»Myrsky», sanoimme myös Findahl ja minä rinnastaen kohtalomme puihin, joita sade ja tuuli ravistelivat harvinaisen rajusti näinä päivinä.

Monet Dahlemin puut kaatuivat tai hiiltyivät taistelupäivien myrskyssä jättäen kuivettuneen runkonsa törröttämään puistokaduille kuin kelot Suomen Lapissa. Meidän puutarhassamme oli vain joltakin puulta taittunut oksa tai kaksi. Talomme rauhalliset nurkat olivat taltuttaneet myrskyn. Tuuli oli pysähtynyt pohjoismaalaisiin ristilippuihimme, jotka liehuivat seinämillämme meitä suojellen.

Nyt riehui nurkillamme kotitarkastusten myrsky.

Naapuritalo, jossa asui slovakialainen vir-

kaveljemme, oli vuorolla tarkastuksessa. Sinne meni mielestämme ylen paljon venäläisiä sotilaita ja he viipyivät siellä kauan. Vihdoin parin tunnin kuluttua talon asukkaat tuotiin pihamaalle, mistä he lähtivät matkoihinsa jättäen jäljelle vain talon vanhan omistajattaren.

Heidän oli lähdettävä.

He lähtivät kuin muut dahlemiläiset pieni mytty tai matkalaukku tavaroita kädessään länttä kohti.

»Lähetetäänköhän heidät yhtä päätä Siperiaan asti?» kysyimme katsellessamme kodeistaan karkotettujen surkeata jonoa. He palauttivat mieleemme juutalaiset, joiden oli aikoinaan täytynyt lähteä yhtä tyhjin käsin kodeistaan. Oli koittanut koston hetki.

Siperiaan menosta ei kuitenkaan ollut kysymys, kuten myöhemmin saimme tietää. Dahlemiläiset karkotettiin läntisiin esikaupunkeihin ilmoituksin, että heidän talonsa olivat taistelulinjoilla. Kaikesta päättäen venäläiset halusivat toimittaa kotitarkastukset ilman isäntäväen läsnäoloa ja sitä paitsi he tarvitsivat nämä kodit majoitusta varten.

Meitä ei karkotettu. Nautimme siis siinä-

kin suhteessa erikoisoikeutta, joka tuskin johtui siitä, että venäläiset olisivat olleet vähemmän huolestuneita meidän hengestämme »taistelulinjoilla» kuin olivat saksalaisten naapuriemme hengestä.

»Nyt on Taimaan lähetystö vuorossa», Findahl tuli tuomaan sanomaa minulle. Hän osoitti kadun toiselle puolelle tämän lähetystön puutarhaan, missä juoksenteli venäläisiä sotilaita kiväärit kädessä.

»Eikö talo nauti exterritoriaalioikeuksia?» Ihmettelimme sen pihalla olevien venäläisten sotaista asennetta. Toistaiseksi he liikuskelivat vasta talon puutarhassa ja edustalla, mutta kaikesta päättäen oli hyvä halu mennä pitemmälle.

Lähetystö vaikutti suljettuine ovineen autiolta. Olisiko se jätetty kylmille? Lähtiväthän Japaninkin diplomaattiset edustajat Berliinistä venäläisten tullessa.

Talon kohtalo kiinnosti meitä omakohtaisista syistä. Meillä, kuten kaikilla ulkomaalaisilla kirjeenvaihtajilla, oli ollut oikeus käyttää sen pommisuojaa. Olimme myös käyttäneet sitä englantilaisten ja amerikkalaisten pommittaessa ilmasta Berliiniä, ja

siksi tunsimme kaikki sen »asukkaat». Vielä edellisenä päivänä olimme kysyneet toisiltamme, eikö meilläkin olisi syytä mennä sinne.

Nyt ihmettelimme, mikseivät suojassa olijat vieläkään uskaltaneet tulla kadulle.

Venäläisten touhu lähetystön puutarhassa ei päättynyt sinä päivänä, vaan vasta seuraavana, jolloin saimme kuulla sen kohtalon. Sieltä oli löydetty aseita, muutama pistooli. Yksi venäläinen sotilas oli kaatunut sen pommisuojan katolle, ja venäläiset väittivät, että tappava kuula oli tullut talosta. Kaikki talossa ja sen pommisuojassa olleet henkilöt, heidän mukanaan muuan hollantilainen virkaveljemme, oli pidätetty kuulusteluja varten.

Oveni edessä makaava haavoittunut saksalainen vaikeroi.

»Vettä», kuulin hänen pyytävän.

Toin hänelle kupin kahvia ja yritin lohduttaa:

»Viemme teidät sairaalaan niin pian kuin mahdollista.»

»En ole syönyt kolmeen päivään mitään.»

Menin noutamaan sisältä ruokaa. Palatessani hänen luokseen näkkileivän pala kädessäni tapasin oveni edessä kaksi venäläistä upseeria.

»Haavoittunut saksalainen, jonka venäläiset sotilaat toivat minulle tähän oveni eteen», esittelin heille.

Myös haavoittunut itse yritti puolustaa asiaansa:

»Toverinne toivat tähän.»

Toinen upseereista pyysi minua poistumaan talooni ja sulki oven jäljessäni. Kuulin kolme pistoolin laukausta. Haavoittunut saksalainen, Walther Röckling oli hänen nimensä, oli päässyt kärsimyksistään.

Tykkien, pommikoneitten ja muiden raskaitten taisteluvälineitten aiheuttama melu oli etääntynyt kulmiltamme. Laskimme, että se keskittyi noin kahden tai kolmen kilometrin päähän meistä, ja kuvittelimme, että sillä perusteella saatoimme liikkua ilman vaaraa talossamme. Meistä oli mahdotonta, että kaupungilla yhä olevat saksalaiset tykit kävisivät meille vaarallisiksi.

Eivät ne sitä tehneetkään, mutta ennen

iltaa saimme kokea, etteivät lentokoneitten pommit ja tykkien kranaatit olleet ainoa vaara, joka uhkasi meitä.

Pums! Kolme kivääriunkuulaa tuli läpi työhuoneeni etelänpuoleisten ikkunaruutujen, jotka ihmeellisesti olivat jääneet ehjiksi kranaatin edellisenä päivänä osuessa taloomme.

Ne olivat saksalaisten »puolustussusien» kuulia. Heitä liikkui yhä paikkakunnallamme, Wilder Eber-torin seuduilla, ja illan hämärtyessä he tulivat esiin kaataen siellä täällä vielä venäläisen sotilaan.

Tämä sissijärjestö oli muodostettu toivossa, että se taistelisi armeijan voimien antautumisen jälkeen niin kuin Titon joukot olivat taistelleet Jugoslavian vuorilla. Mahtipontisin sanoin oli miehiä ja naisia kehoitettu liittymään siihen. »Niin kuin Titon joukot . . .» oli Saksan naisjärjestön johtaja, rouva Scholz-Klinkekin julistanut naisilleen kutsuen heitä »susien» joukkoon.

Tito siis oli saksalaisten unelma häviön lähestymisen hetkellä.

Me dahlemiläiset olimme suorastaan yllättyneitä, kun kulmillemme ilmestyi todellakin näitä susia, sillä emme olleet uskoneet, että

tätä kutsua noudatettaisiin sen enempää kuin toisiakaan kutsuja noudatettiin »suurten herrojen» Baijeriin lähdön jälkeen.

Joku väitti, että heitä oli seuduillamme ainakin kaksikymmentä. En tiedä. Minun talostani he rikkoivat viisi ikkunanruutua.

Surimme menetystämme, mutta se ei voinut horjuttaa päätöstämme, että muuttaisimme kellarista yöksi yläkerroksessa oleviin makuusuojiimme. Sähkövalon saanti oli loppunut, ja kellarissamme oli illan tullen pilkkosen pimeätä. Kellarikomerot olivat siinä kunnossa meistä kaikkia mahdollisia kuuliakin kolkompia näinä yötä päivää kestävien kotitarkastusten ja ryöstöjen tunteina.

»Kuula on vaarallinen vain sattumalta, mutta ihminen on vaarallinen aina», esittelin ajatuksiani asuintoverilleni. Theo oli samaa mieltä kanssani.

Siivosimme siis kiireesti venäläisten juominkien jäljet makuusuojistamme ja muutimme sinne.

Viikon päivät olimme eläneet kellarissa, ja nyt saimme jälleen nukkua ilmavissa makuusuojissamme talon toisessa kerroksessa. Siellä oli valoisaakin, sillä oli kuutamoyö.

Meistä tuntui kuin taivas olisi avannut meille sylinsä jakaen lahjojaan, sillä sinä päivänä oli kuunvalo meille suurin lahja, jota saatoimme toivoa. Siinä oli niin helppoa paneutua levolle.

»Joku kolkutti ovelle. Theo, menehän avaamaan!» huusin viereisessä huoneessa nukkuvalle virkaveljelleni.

Hän riensi ovelle kädessään viimeisen kynttilämme pätkä.

Venäläiset tulivat tarkastukselle.

He tulivat vielä toisenkin kerran sinä yönä.

Jälleen saimme vakuuttaa, ettei meillä ollut saksalaisia sotilaita eikä aseita.

Venäläiset uskoivat meitä, vaikka ovemme edessä olikin kuollut saksalainen, ja kääntyivät pois sisään tulematta. Ehkä he uskoivat meitä juuri siksi, että puhuimme kuolleen kuullen.

STALININ URUT PANEVAT PÄÄNI PÖPERÖLLE

(27. 4.)

Linnut eivät olleet vielä virittäneet ensi viserryksiään, kun hirveä, vihlova melu herätti minut ja muut luontokappaleet seuduillamme. Olin usein ihmetellyt, miten laululinnut puutarhani oksilla olivat heti taistelun melun hetkeksi tauotessa valmiit lähettämään ilmoille iloisia säveliään. Tämän aamuherätyksen jälkeen ne olivat tavallista kauemmin hiljaa.

Se ei ollut mikään ihme, sillä säikähtivät siitä järjellisemmätkin oliot.

»Mitä tämä on? Tule, Theo!»

Asuintoverini ei tarvinnut tätä kutsua. Hän oli jo pystyssä ja matkalla huvilamme alakerrokseen.

Pakomme oli järjetön, mutta muuta se ei voinut ollakaan, sillä ihminen, joka ensi ker-

ran elämässään herätetään Stalinin uruilla ja vielä lisäksi kello viisi aamulla, on järjetön.

Alakerrokseen päästyämme olimme toipuneet sen verran säikähdyksestämme, että osasimme tehdä itsellemme selväksi asemamme vaarattomuuden.

Melun täytyi olla venäläistä, koska kuulimme sen ensimmäisen kerran. Emme siis voineet olla melua synnyttävän sotakoneen kohteena.

»Stalinin urut!»

Theo sen keksi.

Ulos juosten kysyimme vielä varmuuden vuoksi naapuritalon pihamaalla olevilta venäläisiltä sotilailta, oliko pauhu todella venäläistä.

Ylpeyden synnyttämä leveä hymy kasvoillaan he vastasivat: »Kyllä!»

»Miksi maailman päivinä te olette sijoittaneet urkunne juuri meidän kulmillemme?»

Niin ihminen voi ajatella ja vielä kysyäkin hetkellä, jolloin hänen häiritty unensa on hänestä maailman tärkein asia.

Toiset tuttavani olivat samaa mieltä, nimittäin, että ne oli sijoitettu juuri heidän nurkilleen tai heidän päänsä päälle. Niiden

ominaisuuksiin kuului sellaisen tunteen synnyttäminen, kuin ne olisivat kaikkialla ja jokaista lähellä.

Entinen palvelijani Paul, joka taistelujen jälkeen tuli katsomaan, miten minun oli käynyt, kertoi viettäneensä vaaralliset päivät kaupungin ulkopuolella pommisuojassa.

»Sen katolle sijoitettiin Stalinin urut. Luulin, että viimeinen hetkeni oli tullut, kun ne alkoivat pauhata», hän kertoi »suurinta kokemustaan». Findahl sanoi samoin luulleensa, että hänen viimeinen hetkensä oli tullut.

Entä keskikaupungilla olevat saksalaiset, joihin niiden tuli kohdistui? He vasta luulivat viimeisen hetkensä tulleen.

Ja oli tullut Berliinin viimeinen hetki. Se säikäytettiin ja valloitettiin lopullisesti Stalinin uruilla.

Yritin jatkaa untani, mutta kun päivä oli aloitettu tällä tavalla, oli se piloilla. Siitä ei tulisi enää mitään hauskaa.

»Nyt he ottavat sinun autosi», Findahl huusi tullen noutamaan minua makuuhuoneestani autovajaan.

Se oli toinen herätykseni sinä päivänä. En tarvinnut kahta kutsua, sillä autoni oli Berlii-

nin pommituksissa jäljelle jääneestä omaisuudestani se, mihin olin eniten kiintynyt. Tapasin kaksi venäläistä sotilasta autoni kimpussa.

»Mitä te teette?»

Venäläiset vastasivat kysymykseeni vaatimalla autoni avaimet.

Ja minä annoin ne. Toden totta, annoin ne.

Hitto vieköön ne Stalinin urut, jotka panivat pääni pöperölle heti aamusta varhain!

»Auto ei ole saksalainen. Se on minun autoni, ja minä olen suomalainen sanomalehdentoimittaja. Tarvitsen autoni työtäni varten.» Tällaisen juhlallisen vastalauseen esitin sentään luovuttaessani autoni avaimet.

»Mistä tämä pannaan käyntiin?»

Minun oli vielä opetettava sekin. Opetin enkä yrittänyt mitenkään tehdä autoani ajokelvottomaksi, kuten monet saksalaiset olivat tehneet, etteivät venäläiset hyötyisi heidän autoistaan.

»Hyvä kone», venäläinen tunnusti ja innostui käyttämään sitä, niin että hän ajoi sen vajasta ja lähti sitten ylpeästi talostani viereiseen huvilaan, missä hän luovutti saaliinsa venäläiselle upseerille. Seurasin autoani vielä sinne ja toistin upseerille vastalauseeni.

»Sota, rakas äiti», hän vastasi minua olalle taputtaen. Vastalauseeni ei ollut kuitenkaan kokonaan tehoamatta. Hän lohdutti minua lupaamalla, että saisin »koneeni» takaisin, kun sota on loppunut, ja tarjosi minulle heti paikan ajajana. Torjuin tämän viekoittelevan tarjouksen toivossa, että saisin säilyttää vanhan ammattini.

Menetykseni oli suuri, sillä minulta oli riistetty liikkumismahdollisuudet ties' kuinka pitkäksi aikaa. Kaikki Berliinin liikennevälineet olivat pahasti tuhottuina seisahduksissa, joten ei ollut toivoakaan siitä, että ne saataisiin lähiaikoina kuntoon. Vielä vähemmän toivoa oli meillä berliiniläisillä siitä, että junat alkaisivat lähiviikkoina kulkea kaupungistamme maailmalle.

Olin siis sidottu Dahlemiin, huvilaani ja sen lähiympäristöön niin pitkälle kuin jaksoin tehdä jalkamatkoja. Masentunein mielin palasin kotinurkilleni, jotka nyt itsekkäästi vaativat kokonaan huolenpitoni.

Yhä vielä oveni edessä kuolleena makaava Walther Röckling muistutti minulle suuremmista uhreista, joita oli maksettu sodan alttarille.

»Hänet on saatava hautaan, pois tästä ihmisten jaloista. Hän on päättänyt tehtävänsä.»

Findahl oli samaa mieltä kanssani siitä. Etsimme hänelle sopivaa paikkaa ja valitsimme hänen leposijakseen toisen niistä haudoista, jotka venäläiset olivat kaivaneet puutarhaani valloittaessaan taloni.

»Poika, tule auttamaan meitä!»

Venäläinen, jolle kohdistin pyyntöni, torjui sen ensin selityksin, että saksalaisten oli itse haudattava kuolleensa.

»Hän kuoli minun ovelleni. Hänet on saatava pois siitä. Minulla ei ole talossani ketään saksalaista, joka voisi tehdä sen. Olen nainen ja suomalainen.»

Poika taipui. Hän kääri kuolleen suomalaiseen peitteeseeni, joka oli verhonnut häntä hänen elämänsä viime hetkellä, ja toimitti hänet Findahlin kanssa puutarhani aidan vierellä odottavaan hautaan.

Findahl siunasi hänet, laati hänen kummulleen ristin, poimi puutarhani kevätkukkien joukosta keltapunaisen tulppaanin ja painoi sen juuritta multaan ristin vierelle.

Kuolleen papereista näimme, että hän oli

orpopoika. Hän oli kasvanut vieraitten kodissa ja kuollut vieraitten käsiin. Luonto otti hänet omakseen ja hyvitti hänelle hänen elämänsä yksinäisyyden. Valkoisina kukkivat pensaat taivuttelivat oksiaan yli hänen hautansa luonnon ja kevään tervehdyksenä.

Useimmilla Dahlemin taloilla oli taistelupäivän jälkeen hautansa. Meidän huvilamme oli saanut periä orpopojan, joka ei odottanut ketään omaistaan haudalleen. Siksikö hän oli tullut juuri meidän luoksemme?

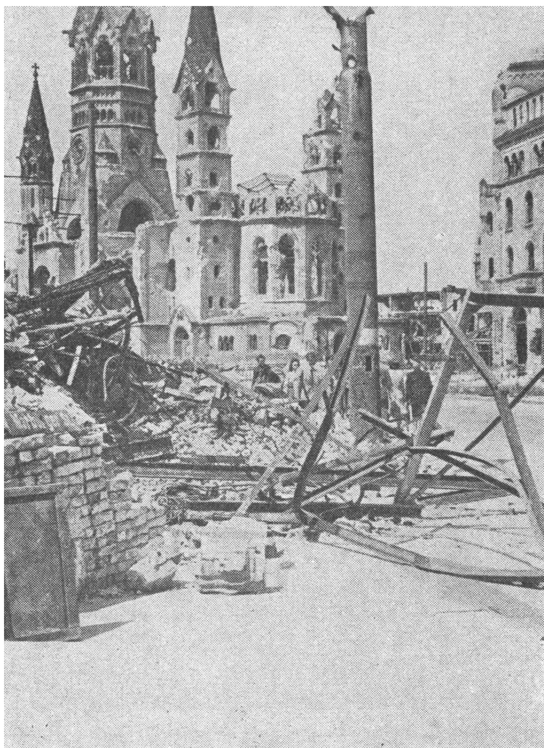
Tulipunainen tulppaani hänen haudallaan painoi päänsä hautajaisten jälkeisenä päivänä, mutta sitä seuraavana se nosti sen jälleen ja kukki sitten uljaana ilman juuria kaksi viikkoa.

Walther Röckling oli vain yksi niitä tulisieluja, jotka olivat luulleet, että heidän velvollisuutensa oli taistella viimeiseen asti, kun Hitler vaati sitä. Hän solmi ennen kuolemaansa rauhan häntä auttavien venäläisten kanssa, solmi sen hetkellä, jolloin niin monet saksalaiset tahtoivat tehdä samoin.

Tulppaani hänen haudallaan kertoi meille, haudan perijöille, päivän toisensa jälkeen hänen sydämenhaluistaan. Se kertoi tais-

telusta, joka päättyi sovintorauhaan, ja se kertoi sillasta, jota myös Walther Röckling oli ollut rakentamassa kahden kansan välille.

Pystyvätkö nämä tulisieluina taistelleet ja tulisieluina rauhansa solmineet Saksan kansan nuorukaiset todella luomaan kansansa ja Venäjän kansan välille sen sillan, jota molemmat kaipaavat?

Berliini oli todellinen rauniokaupunki. Gedächtniskirchen jätteet.

Nürnbergerstrassella oli katu reväisty kymmenien metrien pituudelta maanalaisen rautatien yltä.

VIERAILUJEN PÄIVÄ

(29. 4.)

Tuli sunnuntai ja »vierailujen» päivä. Jo edellisinä arkipäivinä olimme saaneet ottaa vastaan yötä päivää. Nyt oli talossamme ehtimiseen vieraita. Kaiketi sotilaat olivat saaneet sunnuntailomaa, jonka he kuluttivat käymällä vieraisilla toisissa taloissa.

Vain osa vierailuista ja niihin liittyvistä kotitarkastuksista tapahtui komennuksesta. Näistä »laillisista» tarkastajista oli helppoa selvitä. He olivat asiallisia. Mutta se laittomien lauma, joka kävi talossamme, oli omavaltaista, ja sen taltuttamisessa tarvittiin sen tähden taitoa.

Findahl ja minä kehittelimme itsellemme puolustustaktiikan, kun opimme tuntemaan venäläisten poikien mieliteot ja luonnonlaadun. Veimme jokaisen uuden »tarkastajan» ovelle lukemaan venäjänkielistä Ruotsin lä-

hetystön todistusta, että talomme oli sen suojeluksessa. Sitten ilmoitimme kansallisuutemme ja ammattimme ja viritimme tavallisesti keskustelun sodasta.

»Miten pitkällä ovat sotilaanne?»

Jos pääsimme tähän kysymykseen asti, ennen kuin venäläinen ehti sanoa sanan »Uhr» (kello), oli tilanne tavallisesti voitettu.

»Uhrr», sen osasi jokainen venäläinen sanoa saksaksi.

»Jos Sveitsi lähettäisi puolet kellotuotannostaan vuosittain Venäjän kansalle, säästyisi se . . .»

»Älä vain sano: sodalta.»

»En. Älä pelkää!»

»Eivät venäläiset kellojen tähden ole tulleet Berliiniin.»

»Anna, kun sanon, mitä ajattelen: Jos Sveitsi lähettäisi puolet kellotuotannostaan vuosittain Venäjälle, ei edes Hitler saisi Venäjän kansaa lähtemään rajojensa ulkopuolelle.»

»No, nyt se tuli oikein sanotuksi!»

»Kysy, veikkonen, nyt pian tuolta pojalta jotakin, ennen kuin hän ehtii . . .»

»Uskotteko, että taistelut Berliinissä päät-

tyvät jo huomenna?» Findahl kiiruhti kysymään.

»Uhrr!»

No, nyt se tuli!

Emme olleet kuulevinamme, vaan jatkoimme tiedustelujamme:

»Tuleeko Stalin vapuksi Berliiniin?»

»Missä on Hitler?»

Poika ei enää hellittänyt. »Uhrrr», hän toisti huolimatta siitä, mitä me sanoimme. Hänestä ei päästy ilman, että menetettiin yksi herätyskello.

Kaikki eivät olleet yhtä mahdottomia kuin hän. Toiset antautuivat auliisti keskusteluihin ja valaisivat meitä tiedoillaan. Olimmehan ilman sanomalehtiä, radiota ja puhelinta, joten venäläiset vieraamme olivat ainoa tiedonlähteemme. Saimme tietoja Hitleristä, Himmleristä ja Göbbelsistä, ja mikä tärkeämpää, saimme poikien ajatukset niille laduille, joille pyrimme ne saamaan. Kun venäläinen taistelija alkoi selostaa sotatilannetta, ei hän enää pyytänyt kelloja eikä viinaa.

Saamamme tiedot eivät likikään aina olleet päteviä. Olivatkohan ne sellaisiksi tarkoitettujakaan? Usein tuntui meistä siltä kuin

venäläiset olisivat vain pyrkineet pääsemään selville meidän mielipiteistämme.

Niin he esimerkiksi kertoivat mielellään, missä amerikkalaiset olivat, vaikka emme tiedustelleet sitä. Joku ilmoitti, että he olivat Potsdamissa, toinen sanoi, että he olivat Länsi-Berliinissä, ja kolmas kertoi heidän tulostaan Müncheniin.

Me puolestamme yritimme myös huomioida, minkälaisin tuntein venäläiset seurasivat amerikkalaisten etenemistä. Heidän Müncheniin tulostaan he iloitsivat varmasti, mutta Berliinistä puheen tullen he olivat ilmeisesti sitä mieltä, että venäläisten oli ehdittävä ennen heitä.

Toinen herätyskellomme, joka keskustellessamme oli unohtunut pöydälle, sai tahtomattaan seurata edellistä ennen kuin me ehdimme välttää sen.

»Theo, meillä ei ole enää varaa menettää yhtään kelloa, muuten emme tiedä aikaa. Yritän uutta taktiikkaa ensikerralla.»

Olin huomannut, että venäläiset pojat antoivat minulle mielellään savukkeen, kun pyysin sitä. Omaksuin kerjäämistaktiikan. Ennen kuin sisään tuleva sotilas ehti pyytää

minulta mitään, pyysin minä häneltä savukkeita, tulitikkuja, kynttilöitä ja leipää.

Onnistuin, enkä vain seuraavalla kerralla. Venäläiset täyttivät mielihyvin pyyntöni, ja kun he sitten saivat lämpimät kiitokset antimistaan, olivat he unohtaneet, että heidän piti ottaa jotakin talosta.

Unohtaneet? Niin, tai he eivät enää kehdanneet tehdä sitä.

Venäläiset antoivat ylipäätään mielellään, kun heillä oli jotakin annettavaa, mutta he ottivat myös yhtä helposti sen, mikä heiltä puuttui.

Sattui niinkin, että joku sotilas toi minulle antimensa päivän tai pari myöhemmin, kun hän ei heti voinut täyttää pyyntöäni. Niinpä muuan mies yllätti minut vetämällä taskustaan kynttilän, jota olin kaiketi pyytänyt häneltäkin, kuten jokaiselta talossani kävijältä niihin aikoihin. Tai olisivatko hänen toverinsa neuvoneet häntä ottamaan sen mukaansa? Oli miten oli, hän nauroi nauttien, kun saattoi pistää sen käteeni.

Seuraava vieras tuotti minulle taas vuorostaan harmia. Työhuoneessani oli kirjakaappi, jonka ovet olivat lukossa ja avaimet huvilamme omistajan taskussa Etelä-Sak-

sassa. Venäläinen sotilas tahtoi tarkastaa sen. Hän sanoi haluavansa tietää, oliko siellä aseita, mutta kaikesta päättäen hän halusi nähdä, oliko siellä viinaa tai kelloja. Tuolilla istuen hän toisti minulle käskyään: »Avatkaa!»

Se alkoi vihdoin käydä hermoilleni. Juoksin viereiseen taloon ja noudin sieltä upseerin, joka oli halukas auttamaan minua. Hän selitti sotilaalle, että me, talon asukkaat, olimme ulkomaalaisia sanomalehdentoimittajia ja ettei sen tähden ollut viisasta pakottaa meitä avaamaan kaappeja.

Hän ei komentanut, hän keskusteli sotilaansa kanssa ja sai kuin saikin hänet lopuksi vakuuttuneeksi siitä, että oli viisasta poistua minun talostani. Hyvästä työstään nauttien upseeri ojensi minulle kätensä ja otti vastaan mielihyvin kiitokseni.

Siihen eivät sen päivän harmini vielä päättyneet. Tuntia myöhemmin tuli talooni kaksi sotilasta viinipullo kädessään ja vaati minua juomaan heidän kanssaan. Kutsuin jälleen kadulta upseerin avukseni.

»Tulkaa tekin juomaan kanssamme lasi viiniä!»

Laskin, että kuta useampi juo viinipul-

losta, sitä vähemmän se humalluttaa. Sellaisia laskelmia oli meidän tehtävä. Sitä paitsi toivoin, että upseeri tässäkin tapauksessa toimittaisi sotilaat ulos talostani.

»En halua», upseeri vastasi kutsuuni.

»En minäkään, mutta teidän sotilaanne haluavat, ja minä olen sitä mieltä, että heidän pitäisi juoda kotonaan eikä minun kotonani.»

»Ymmärrän», upseeri sanoi ja istuutui viinipullon ääreen vapauttaen minut seuranpidosta.

Kymmenen minuuttia myöhemmin olivat nämäkin sotilaat poissa talostani.

Tämän vaikeampia vierailuja ei talooni tehty.

Olin siis sitä mieltä, että venäläisistä sotilaista voi selvitä, vaikka se maksaakin väliin kellon. Mutta saksalainen vaimoväki kulmillamme alkoi valitella minulle kohtaloaan.

»Ottakaa minut taloonne palvelijattareksi. Sanokaa kaikille, että olen suomalainen», rukoili aitani takaa naapuritalon rouva.

»Valitan, mutta en voi ottaa teitä.»

»Teillä ei ole sydäntä. Katselette kylmästi, kuinka ahdistettu nainen on nyt.»

»Ahdistettu!» Tottapa toistin sen vain itsekseni!

KUOLEMALLA OLI ARKISET KASVOT

(30. 4.)

Miten juhlallisena olikaan kuoleman majesteetti ensimmäisen kerran elämässäni astunut eteeni velivainajani vuoteen ääressä! Se riisti minulta silloin rakkaan omaisen ja pakotti minut polvistumaan edessään pelon ja kunnioituksen tuntein.

Kuoleman kunnioituksesta ja pelosta olin varjellut omaa elämääni ollessani alituisessa hengenvaarassa Berliinin rintamalla, mutta ei tullutkaan tälle rintamalle yhtä juhlallisena kuin olin oppinut tuntemaan sen ensitapaamisellamme.

Sillä on nimittäin toisetkin, jokapäiväiset kasvot, ja ne se näytti berliiniläisille.

Berliinin valloituspäivänä revittiin Saksan kansan yltä kaikkinainen tosi- ja valhejuhlallisuus. Sen oli esiinnyttävä syntisen ihmi-

sen heikkouksin kaikessa alastomuudessaan. Kuinka olisi kuoleman majesteetti voinut liikkua arvokkaana paljastettujen syntiensä alastomuudesta palelevien ihmisten parissa!

Ei, se esiintyi aivan arkisena vaatimatta pyhyydelleen palvelusta, jota se ei saanut. Sitä paitsi se niitti niin runsasta satoa taistelupäivinä kaduilla ja taloissa taistelujen jälkeen, että se jo siitäkin syystä kävi jokapäiväiseksi.

Se ei ollut ylipäätään enää »majesteetti».

Isänmaansa puolesta kaatuneet saksalaiset lojuivat yhä katukäytävillä ja puutarhoissa odottaen, että he pääsisivät hautaan. He lojuivat siinä vailla kaikkea pyhyyttä, joka olisi piirtänyt heidän ympärilleen loukkaamattomuuden velvoittavan kehän.

Rikki revittyine kasvoineen ja ruumiineen he olivat julman rumia, eikä kuolema pyrkinyt vähääkään peittämään heidän rumuuttaan, joka oli ihmisten tekoa. Se päinvastoin paljasti sen.

»Koirat tulevat ja syövät heidät, jos saksalaiset eivät korjaa pois heitä.»

Niin sanoi venäläinen sotilas, jonka kanssa neuvottelin, miten saisimme kuolleet pois

ihmisten jaloista. He olivat nimittäin jaloissa. Ohikulkijat potkivat heitä.

»Eikö talossanne ole sen vertaa saksalaista miesväkeä, että voisitte haudata tuon sotilaan, joka yhä makaa tuolla katukäytävällä?» vetosin vastapäätä olevan talon väkeen.

»Olemme jo tänään haudanneet kuusi henkilöä, nimittäin viisihenkisen perheen, joka oli ottanut myrkkyä, ja tuossa viereisessä talossa asuneen näyttelijättären, joka tavattiin kuolleena kotonaan. Panimme heidät kaikki yhteen hautaan. Siinä samassa se sotilaskin olisi mennyt, jos olisitte aikaisemmin muistuttanut siitä. Mutta nyt ovat miehemme toisissa töissä.»

»Rouva Keller, tuo kaatunut sotilas on saatava hautaan.»

Naapurihuvilan talonmiehen vaimo oli ilmestynyt jälleen kotinurkille. Vetosin vuorostani häneen. Hänenhän asiansa se oli ensisijalla.

»Minulla ei ole nyt aikaa. Minun täytyy mennä katsomaan, saanko puutarhurilta tomaatintaimia. Niitä on kuulemma ollut tänään kaupassa.»

»Ne tomaatintaimet eivät tule maahan

ennen kuin tuo sotilas», julistin päättäväisesti.

Rouva Keller aikoi istuttaa taimensa huvilani puutarhaan, mistä hänelle oli luovutettu palsta viljeltäväksi.

Olin saanut kiristyskeinon.

»Theo, nyt saan hänet hautaan», julistin asuintoverilleni ennakollisesti voittoani, sillä olin vakuuttunut, ettei rouva Keller jättäisi tomaattejaan istuttamatta.

Viisi päivää olin taistellut näistä hautajaisista. Viisi päivää olin saarnannut naapuristossani ja keskellä katua saksalaisille heidän velvollisuuttaan haudata Berliinin valloituksessa kadulle kaatuneet sotilaat.

Viisi, kuusi ja kymmenen kertaa olin toistanut saarnani: »Teillä on lupa haudata kuolleenne. Venäläiset eivät sitä tee. He hautaavat vain omansa. Kuinka voitte antaa isänmaansa puolesta kaatuneitten lojua tällä tavalla päivän toisensa jälkeen ihmisten jaloissa kadulla? On kysymys kansakuntanne kunniasta!»

Nyt oli hauta tekeillä lehmusten varjoon puistokadullemme. Viisi ohikulkijaa oli yhtynyt talonväkeen, joka oli pannut työt

alulle. Kaatunut sotilas sai leposijansa, ja sen vierelle syntyi toinen, johon laskettiin hänen taistelutoverinsa. Hänkin oli yhä odottanut puutarhan nurmikolla, johon hän oli kaatunut.

Kun haudankaivajat saivat vainajat maan multaan, kyyneltyivät heidän silmänsä kuin he vasta nyt olisivat tunteneet, miten rakkaita nämä uhrinsa antaneet olivat heille. Heidät siunattiin sankareina.

Tohtorinna, joka oli osallistunut hautajaisiin, pystytti haudalle ristin ja taittoi puutarhani kukkivista pensaista oksan sen vierelle. Hän sanoi saaneensa kutsumuksen lähteä kansalaisineen hautaamaan kaikki Berliinin kaduilla vielä lojuvat kaatuneet saksalaiset.

Ilta-aurinko loi lämmintä valoaan puiden varjoon syntyneille haudoille ja niiden ylitse puutarhani kukkiviin hedelmäpuihin ja vihannesmaalle, jolle oli syntynyt uusi sarka. Tulppaani Walther Röcklingin haudalla kurotti päätään, jonka se oli painanut aamulla raesateessa. Sekin tervehti lehmusten varjoon syntyneitä hautoja. Yöllä niille tuotiin valkoisia kukkasia.

Oliko totta, mitä tohtorinna oli sanonut?

Hän oli sanonut, etteivät saksalaiset olleet uskaltaneet haudata vainajiaan. He olivat pelänneet, että venäläiset ottaisivat sen pahakseen.

Mieletön pelko!

Olivathan saksalaiset nähneet, miten hellästi venäläiset olivat haudanneet omat kaatuneensa heti heidän kuolemansa jälkeisenä päivänä. Heidän hautansa olivat huolellisesti rakennettuja ja koristettuja venäläiseen tapaan muistokirjoituksin ja kukkasin.

Sen ehtivät venäläiset sotilaat tehdä tovereilleen seistessään itse yhä rintamalla.

Saksalaisten sotilaitten sanotaan samoin pitäneen huolen kaatuneista tovereistaan niillä rintamilla, joilla he olivat edenneet ja saaneet pitää kaatuneet käsissään.

Dahlemissa ja Berliinissä tämä huolenpito jäi siviilikansan asiaksi. Ja sillä oli niin paljon ajateltavaa! Se oli juuri tänä päivänä saanut lukea Berliinin venäläisen komentajan käskyn, että kadulla liikkuminen oli kielletty kello kymmenestä illalla kello kahdeksaan aamulla. Nyt vasta se sai tietää, että se ylipäätään sai liikkua kaduilla ja aina kello kymmeneen asti illalla.

Olihan sillä juostavaa!

VENÄJÄN VOITON VAPPU

(1. 5.)

Venäläiset vappuna Berliinissä!

Kuka ei olisi kuvitellut, että siitä tulee tavaton vappu, jollakin tavalla tavaton!

Me joka tapauksessa kuvittelimme niin. Kuvittelimme, että Stalin tulee Berliiniin ja esiintyy Saksan kansalle sen uutena »johtajana» ja että hän lähettää maailmalle viestin, jossa hän julistaa herruutensa.

»Tuleeko hän?» olimme päivittäin tiedustelleet talossamme käyviltä venäläisiltä.

»Ei», he vakuuttivat.

Mutta me kysyimme sitä jatkuvasti pääsemättä mielikuvituksestamme. Entä jos hän ei todellakaan tule! Mitä tavatonta voimme siinä tapauksessa kokea?

Saksalais-venäläisen veljeilyn punaisessa Berliinissä — ilman johtajaa!

Se oli viimeinen ajatuksemme vappuaaton iltana:

Ilman johtajaa!

Sää oli vappuaamuna niin kaunis, ettei se ollut sellainen ollut moneen päivään. Taivas oli kirkastunut edellisenä iltana, niin että kukkivat puut ja puutarhojen nurmikot olivat ehtineet yön aikana virota edellisten päivien kärsimyksistä.

Niitä oli pidelty pahoin. Taistelukoneitten ja palojen synnyttävä savu oli päiväkaudet täyttänyt ilman ja asettunut hengitystä salpaavana tomuna niitten huokosille. Aurinko ei ollut lämmittänyt, se oli mennyt piiloon. Kerran pari se oli kuin erehdyksestä putkahtanut esiin pilvien lomasta, mutta oli silloinkin kuin omaa muodottomuuttaan ällistelevä punainen ja pöhöttynyt naama.

Nyt se paistoi niin keltaisena kuin sillä oli tapana paistaa ja veti puoleensa luontoa, jonka yltä raesade oli edellisenä iltana pessyt taistelutomun. Kelpasi siinä olla! Luonto nautti kuin riihisaunassa puhtaaksi peseytyneet ukkelit hypätessään nurmikolla saunotuksen jälkeen. Se teki kaikkensa auttaak-

seen meitä ihmisiä pääsemään juhlavireeseen.

Savuton ilma ja keltainen aurinko olivat tuudittaneet meidät siihen uskoon, että sota oli lopussa.

»No, nyt kai taistelut ovat vihdoinkin päättyneet?» kysyimme taloomme pistäytyvältä venäläiseltä sotilaalta. Halusimme kuulla, että ne olivat päättyneet, sillä meidän teki mieli viettää vappua.

»Ei», sotilas vastasi. Hän piirsi kämmenelleen neliön ja kertoi: »Yhden neliökilometrin alalla keskikaupungilla on vielä saksalaisia sotilaita, paljon saksalaisia sotilaita. Tulitamme heitä taukoamatta ilmasta ja tykistöllä.»

Aurinko oli tehnyt tehtävänsä ja sitä paitsi oli Dahlemissa sanomattoman hiljaista. Sen tähden ei edes tämä huono viesti voinut saada meitä pois juhlatunnelmastamme.

Juhla?

Niin, meidän mielestämme piti olla juhla. Siitä ei päästy mihinkään.

Vihdoinkin virisivät myös naapurimme juhlatunnelmaan. Viereisestä talosta alkoi kuulua gramofonin soittoa. Sieltä tuli natsi-

laulu toisensa jälkeen ja vihdoin myös vanha tuttu:

»Heute gehört uns Deutschland
und Morgen die ganze Welt.»

(Tänään kuuluu meille Saksa ja huomenna koko maailma.)

Venäläiset sotilaspojat olivat löytäneet gramofonin ja levyjä, joita he nyt soittivat itselleen ja meille.

Vielä kaksi vuotta sitten saksalaiset mahtinsa kukkuloilla ollen olivat urheilupalatsin vappujuhlassaan kaiuttaneet korviimme tätä samaa lauluaan. Olimme saaneet kuulla sitä vuoden toisensa jälkeen ja olimme saaneet siitä niin tarpeeksemme, ettemme voineet nauttia siitä nyt uusissa olosuhteissakaan.

»Huomenna koko maailma!»

Suljimme korvamme ja vielä ehjinä olevat ikkunamme vastalauseemme merkkinä. Olimme odottaneet vappuveljeilyä emmekä tätä.

Miten herttaisesti laulettiinkaan ennen aikoihin:

»Jo huomispäivänä kansat on veljet keskenään.»

Jos meillä olisi ollut gramofoni ja levyjä, olisimme varmaan vastanneet tällä vanhalla

vapputervehdyksellä korviimme kaiutettuun huutoon: »Huomenna koko maailma!»

Dahlemin talot liputtivat punaisin ja valkoisin lipuin, mutta niitä oli katseltu jo niin monta päivää, nimittäin Dahlemin antautumisesta asti, etteivät ne voineet synnyttää vapputunnelmia.

Erään talon seinällä komeili suuri, punainen liina, jolla oli venäjänkielinen veljellinen tervehdys venäläisille. Se oli vedetty siihen vapun kunniaksi ja oli todella komea. Talo oli uuden saksalaisen luottamusmiehen asunto. Pitihän sen tervehtiä! Se tervehti virallisesta velvoituksesta, mutta varmasti mielellään.

Mielellään olisivat myös toiset vähemmän luottamusta nauttivat dahlemiläiset tervehtineet heitä, mutta eiväthän he tienneet, miten heidän oli se tehtävä. Oli totuttu toimimaan komennuksesta, ja nyt ei oltu saatu mitään määräystä.

Ei tiennyt kansa, miten uudet isännät suhtautuisivat sen tervehdyksiin ja millaisia tervehdyksiä he halusivat. Pitikö heitä sanoa tovereiksi vaiko herroiksi.

Venäläiset olivat liikkuneet sen porstuoissa

ja tuvissa isäntäväkenä. He olivat ottaneet sen, mitä tarvitsivat ja tahtoivat. He eivät olleet kutsuneet saksalaisia tovereiksi. Kuinka olisivat saksalaiset voineet tehdä sen! He eivät olleet tehneet mitään eroa saksalaisen porvarin ja työläisen välillä, vain »fascistit» oli erotettu eri luokaksi. Mutta myös ne, jotka eivät olleet fascisteja, olivat voitettua Saksan kansaa, jonka kanssa ei veljeilty.

Antautuneet ja veljeilynhaluiset saksalaiset jäivät katselemaan kulman takaa, miten venäläiset viettivät omassa seurassaan ja omalla tavallaan vappujuhlaansa. Sinne ei otettu mukaan mitään kuokkavieraita.

»Aiotteko jäädä Berliiniin?» Findahl tiedusteli taloomme tavanmukaiselle vierailulle tulevalta venäläiseltä upseerilta.

»Emme toki», upseeri vastasi päätään pudistaen. Hän otti esiin kartan ja näytti Venäjän vanhoja rajoja selitellen: »Tähän päättyy Venäjä. Puola jää olemaan. Saksa samoin, mutta tasavaltana.»

»Kommunistisena tasavaltana?»

»Ei, vaan demokraattisena tasavaltana.»

»Olet ollut propagandakoulussa, poika»,

ajattelin itsekseni. En voinut ottaa täydestä miehen puheita, sillä hän pyrki ilmeisesti tehoamaan meihin esityksineen.

Tämä poliittinen tunnustus vastasi kuitenkin venäläisten asennetta Berliinissä: He eivät puhuneet neuvostoista eivätkä veljeilleet.

Puolenpäivän aikaan vappupäivänä käytiin seudullamme ilmataistelu. Se kesti vain puolisen tuntia, mutta koetteli hermoja ja varsinkin korvia siksi, että venäläisten Stalinin urut yhtyivät ilmatorjuntatykkien ammuntaan. Saksalaiset tekivät ilmahyökkäyksen Dahlemiin.

»Kannattiko se nyt vielä?»

Niinhän olimme sanoneet koko Berliinin puolustuksesta.

»Eivät he tule sota-, vaan propagandatarkoituksissa. Saamme varmaan vapputervehdyksiä.»

Koneista laskettiin todella jotakin. — Säkkejä? — Siltä ne näyttivät ensi hetkellä. Ne levisivät kuitenkin kohta laskuvarjostimiksi.

»Laskuvarjojoukkoja!» huudahdin ihmeis-

säni. »Ja nyt, kun Berliinissä taistellaan yhden neliökilometrin alalla.»

»Eivät ne sieltä tule, vaan Dönitzin rintamalta Pohjois-Saksasta. Sitä paitsi on liioittelua puhua joukoista. Näitkö montakin?»

»Yksi putosi varmasti seudullemme, mutta koneita näin monta.»

»Ja se yksi ei ampunut.»

»Ehkä hän toi antautumissanoman!»

Yksi laskuvarjomies oli pudonnut noin kahdenkymmenen metrin päähän asunnostamme lähelle tankkipaikkaa. Hän ei tuonut mitään antautumissanomaa eikä antautunut itsekään, vaan kaatui maahan päästyään venäläisen upseerin kuulasta.

»Saksalaiset taistelevat yhä», oli venäläinen tiedoittanut meille.

Heillä on siis vielä johtajansa, ja me kun olimme luulleet, että he viettäisivät vappunsa venäläisten kanssa veljeillen ilman johtajaa. Vielä kaatuu jokin sata tai tuhannen ennen kuin he saavat rauhansa ja vappujuhlan.

Tänä vappuna juhlivat Berliinissä vain venäläiset, jotka olivat jo aikoja voittaneet sotansa. He juhlivat Dahlemissa ja toisissa esikaupunginosissa tykkiensä tulittaessa sitä

neliökilometrin alaa, jolla saksalaiset puolustautuivat.

Ja he juhlivat yksin. Sen tähden ei tästä vapusta tullut mitään punaista vappua, vaan Venäjän voiton vappu.

D A H L E M   P A L A A

(2. 5.)

»Venäläiset jakavat perunoita Cesilienalleen puutarhassa.»

Tämä sanoma oli dahlemiläisille kuin rakastuneelle morsiamelle kutsu vihille. Etsittiin kiireesti talon nurkista tyhjät säkit ja korit ja riennettiin juoksujalkaa perunapuutarhaan, jotta ehdittäisiin sinne ennen kuin nälkäinen naapurirouva joutuisi ottamaan kaiken.

Suomalainen neiti Torniainen oli ensimmäisiä perille ehtineitä, vaikka hän suorittikin matkansa kävelyvauhtia. »Ei tullut suotta harjoitelluksi viime kesän kävelykilpailuissa», hän kehuskeli saavutustaan ja etsi itselleen etuisuusaseman perunoitten jakomaalla.

Perunakuopat, joissa oli vielä edellisen vuoden satoa, oli avattu kansalle. »Ota niin

paljon kuin haluat», venäläinen neuvoi nälkäisiä, ja nälkäiset ottivat.

Nälkäinen oli Torniainenkin. Hän otti samaa vauhtia kuin oli noudattanut kutsuakin, niin ettei kestänyt kauankaan, kun hänellä oli kaksi säkkiä täynnä venäläisten lahjoja.

Siinä hän sitten istui säkeillään ja odotteli, että hänen asuintoverinsa tulisi käsikärryineen auttamaan häntä saaliin kuljetuksessa kotiin, kuten oli sovittu. Mutta tätä ei kuulunut. Kului tunti ja toinen. Torniainen istui yhä tanakasti säkillään torjuen suomalaisella puolustussisulla myöhemmin kuopalle ehtineitten yritykset päästä hänen perunoittensa jaolle.

Yht'äkkiä riehahti sadan metrin päässä puutarhasta oleva huvila tuleen kuin kokko, joka on yltään valeltu tervalla. Kipinät sinkosivat kohti taivasta ja tanssivat yläilmoihin päästyään. Niitä tuli talosta kimpuittain kuin olisi ammuttu ilotulituksena ilmoille.

»Onko tämä nyt vielä sotaa?»

Torniainen ei enää istunut, vaan juoksi perunamaalla venäläisen sotilaan luota toisen luokse ja rukoili heiltä tietoa, mistä oli kysymys.

»Poltatteko Dahlemin? Poltatteko myös minun asuntoni?»

»Mene kotiisi», venäläinen neuvoi ryhtymättä selittämään suomalaiselle neitoselle palon syntyä ja syitä.

Se oli yltymistään yltynyt ja saanut seuralaisia. Vähän matkan päässä paloi toinen huvila ja toisella taholla kolmas. Koko seutu oli verhottu tulipunaiseen valoon.

»Menen kotiin.»

Torniainen totteli venäläistä ja luopui perunoitaan puolustamasta.

»Tahdotteko perunoita?» Hän ei tarjonnut, hän rukoili naapuriaan ottamaan jaossa puolet saaliista ja kuljettamaan ajoneuvollaan kotiin hänenkin osuutensa.

». . . jos kotimme on vielä jäljellä, kun ehdimme sinne.»

Se oli jäljellä, sillä Torniainen oli synnitön. Ja synnittöminä pidimme itseämme mekin Theon kanssa, kun huvilamme parvekkeella katselimme outoa näkyä ja koetimme selvitellä sen syitä.

Joka puolella taloamme loimusi paloja, joiden liekit paisuivat ja nousivat illan hämärtyessä valtavina tulipatsaina kohti pi-

meätä taivasta. Niiden kokkohurma olisi ehkä laulattanut meitä, jos emme Berliinin ilmapommituksissa olisi jo aikoja menettäneet viimeistäkin myötätuntoamme tätä luonnon alkuvoimaa kohtaan. Todellahan ovat laulaneet toisetkin laulun lahjoja saaneet kautta aikojen. Me kuvittelimme saaneemme laulun lahjat, ja tulta oli nyt edessämme, mutta meitä ei vain laulattanut, ennemminkin meitä itketti.

Laskimme vaaroja, jotka uhkasivat meitä. Syökö nyt tämä tulta sylkevä lohikäärme meidät, kun olemme onnellisesti väistäneet kaikki muut vaarat ennen sitä! Lähin palo oli parinkymmenen metrin päässä meistä, mutta se riehui niin syntisen villinä, että kipinät ulottivat tanssinsa meidän puutarhaamme asti.

»Eivät ne meille tule.»

»Eivät tule.»

Ne laskeutuivat puutarhamme kostealle nurmikolle ja sammuivat väsymyksestä, kuten häätanssiaisissa ylettömästi riehunut pariskunta nukahtaa pirtin nurkkaan.

Meidän ei tarvinnut pelätä niitä. Emmekä sitä tehneetkään, mutta me pelkäsimme sit-

tenkin, pelkäsimme niiden kipinäin vuoksi, jotka ulottuivat naapuristoomme.

Niitä me laskimme parvekkeellamme seisten emmekä puutarhan sammuvien kipinöitten matkaa.

»Minä en mene nukkumaan tänä yönä.»

»En minäkään.»

Päätös oli yhteinen. Me jäimme parvekkeellemme tähystelemään dahlemiläisten syntien suuruutta, jonka sodan lopputulos sinä yönä kirjoitti tulikirjaimin taivaan laelle.

»Tuo on se huvila, jossa Faciukset asuivat, mutta eihän sitä puolustettu.»

»Theo, tuo on pankkini, ja minulla kun oli siellä vielä seitsemäntoistatuhatta Saksan markkaa.»

»He polttavat pääoman.»

»Tuossa talossa oli pesulaitokseni.»

»Tuossa oli myös pesulaitos.»

»Eiväthän he toki niitä vainoa?»

»Ei luulisi, mutta paita on parhainta pääomaa nykyään.»

»Tuossa asui muuan eversti, joka oli Stalingradissa komentamassa saksalaisia.»

»Joko ne venäläiset sotilaspojat nyt senkin tiesivät!»

Oli tullut yö, mutta Dahlemissa oli yhä valoisaa. Se oli valaistu tulipunaisilla valkeilla, joilla kostettiin isien pahat teot, kuten dahlemiläiset uskoivat.

Katselimme vielä tunnin ja toisen liekkien hurjaa tanssia. Vaarat loittonivat meistä. Lähin palo oli palanut loppuun, ja naapuritalojamme ei oltu sytytetty tuleen.

Väsyneinä kuin kipinät olivat nukahtaneet nurmikollemme nukahdimme mekin vihdoin vartiopaikallemme uskossa, että olimme synnittömiä.

Seuraavana päivänä tiedusteltiin kotinsa menettäneiltä, olivatko venäläiset sanoneet, miksi heidän asuntonsa oli sytytetty tuleen. Hehän sen tiesivät.

»He väittävät, että talostamme ammuttiin. Kellarissamme antautui viisi sotilasta.»

»Meidän talostamme löydettiin everstin asetakki.»

»Upseerin takki löydettiin meidänkin talostamme, mutta se oli heinäkuun 20. päivän kapinaan osallistuneen upseerin takki. Ei sen olisi pitänyt aiheuttaa paloa.»

»Ettekö tiedä, etteivät venäläiset suosi heinäkuun kapinallisia?»

»Miks'eivät?»

»He väittävät tietävänsä, että nämä kapinalliset tahtoivat lopettaa vain sodan länsivaltoja vastaan ja jatkaa sitten puolustustaan idässä.»

Saksalainen otti opikseen saamansa tiedot ja selitti kiireesti:

»Ei se takki ollut minun takkini, vaan erään tuttavani takki, joka oli tietämättäni tuotu talooni.»

»Kertokaa talonne palosta. Sytyttivätkö todellakin venäläiset sen tuleen?» jatkoin tiedustelujani kotinsa menettäneen johtajan tilapäisasunnossa.

Herra johtaja ei ollut erikoisen halukas kertomaan, mutta tunnusti sitten sentään:

»En tiedä. En ollut kotona. Mutta kuka muu sen olisi sytyttänyt nyt, kun valta on täällä kokonaan venäläisillä, ja meikäläisillä on tuskin tulitikkua taskussaan.»

»Entä, jos 'puolustussutenne' harjoittavat täälläkin samaa 'poltetun maan taktiikkaa', jota he harjoittivat Venäjällä ja muualla peräytyessään?»

»Se ei ole mahdollista», saksalainen vastasi, mutta oli tullut miettiväiseksi. »Ihmettelin kylläkin, miksi venäläiset sotilaat tulivat auttamaan minua talomme sammutustöissä. Mutta minkä vuoksi puolustussudet olisivat tehneet sen nyt vielä ja täällä kotona Saksassa? Ei, kyllä se on venäläisten kostoa. Venäläisethän niissä taloissa viimeksi asuivat.»

Pelon ja epätietoisuuden tuntein odotettiin iltaa. »Jatkuvatko palot yhä tänään ja tulemmeko mekin vuorolle?» kysyivät ne, joilla oli vielä kotinsa.

Savuavat rauniot eivät antaneet vastausta epätietoisille. Ne olivat mykkiä kuin niiden liepeillä olevat sotilashaudat, jotka sulkivat syliinsä salat.

Vielä syttyi jokin talo palamaan, mutta se oli vain yksinäinen ja myöhästynyt, joka jälkikaikuna liittyi suureen palojen yöhön.

»Koko Dahlemia ei polteta», tiesivät sen asukkaat nyt ja olivat entistä lujemmin vakuuttuneita siitä, että raunioihin oli kätketty syntien jäljet.

Ja sittenkin raunioilla liikkui päivän ja toisen kotinsa menettäneitä etsien tuhasta

palamatta jääneitä kalleuksiaan. Olisiko jokin kellarikomero jäänyt perunoineen jäljelle tai olisiko jokin keittoastia kestänyt tulen tuhoutumatta! Ne olivat kalleuksia, joita nyt kaivattiin ja etsittiin uuden kodin ja uuden olemassaolon ensimmäisinä edellytyksinä.

Herra johtaja oli löytänyt kellaristaan perunasäkin ja laahasi sitä kärryillään uuteen tilapäisasuntoon. Portailla tervehti häntä ihastunut rouva: »Kokonainen säkki perunoita!»

Kodin hiiltyneissä raunioissa kärysivät yhä hänen makuuhuoneensa silkkipeitteet ja salin persialaiset matot. Mutta tuuli oli armollinen, se ei kantanut niiden käryä perunoitten löydöstä ihastuneen rouvan uuden kodin porstuaan. Se vei sen päinvastaiseen suuntaan, rauniokaupunginosiin, missä ei mikään elollinen olento rakentanut itselleen kotia. Sinne se sen hautasi vanhan, kuolleen Berliinin raunioihin.

VENÄJÄN SALAISEN VALTIOLLISEN POLIISIN KUULUSTELTAVANA

(4. 5.)

Valmistelin itselleni ruokaa lounaaksi, kun ulkona huudettiin äänekkäästi nimeäni.

»Kuka nyt tähän aikaan tulee?»

Siellä olivat virkaveljeni Stampfel ja van der Berg, jotka olivat ohjanneet talolleni venäläisen majurin. Hän ilmoitti etsivänsä paikkakunnalla olevia ulkomaalaisia kirjeenvaihtajia.

Findahl ei ollut kotona, mutta vastapäisestä talosta saimme mukaamme hollantilaisen Codijnin.

Meidän neljän oli seurattava majuria von Ribbentropin talolle, entisen Ulkomaalaisten Sanomalehtimiesten Klubin pihalle. Odotettuamme siellä hetkisen saimme Codijn ja minä määräyksen astua majurin autoon. Toiset kaksi hän lupasi tulla noutamaan kymmenen minuutin perästä.

Auto, jossa oli hirvittävän kuuma, kuljetti meidät Lichterfelde-Westin huvilakaupunginosaan. Kaikki matkalla olijat vaikenivat piinallisen tarkoin. Vain kerran minä yritin virittää keskustelun. Arvelin, että minulle oli koittanut edullinen tilaisuus valittaa autoni menetystä.

»Tämä auto on samaa merkkiä kuin minun autoni, jonka teidän toverinne ottivat minulta.»

Majuri, joka osasi huonosti saksaa, pudisti päätään ja vastasi: »Ei.» Hän tahtoi ilmeisesti sanoa, ettei auto, jossa ajoimme, ollut minun autoni. Sen tiesin minäkin.

Keskustelu päättyi siihen ja autossa oli jälleen hiljaista. Majuri ei kai halunnut paljastaa, minkälaisin tuntein hän kuljetti meitä, ja sen me olisimme tahtoneet kernaasti tietää.

Lähellä määräpaikkaa katu oli suljettu puomilla, kuten maantiet on suljettu niillä kohdilla, missä ne leikkaavat rautatien. Majurin vaatimuksesta tie avattiin autollemme. Tästä eristyksestä ja talojen poikkeuksellisen ankarasta vartioinnista päättelimme, että olimme tulleet »suurten herrojen» majapaikoille.

Meidät ohjattiin pieneen huvilaan. Sen kapeita puuportaita noustessamme Codijn huokaisi kuin Golgatalle kulkien:

»Vieläköhän me kerran lähdemme tästä talosta?»

Oliko se tarpeen?

»Göbbelsin propaganda näyttää tarttuneen mieheen», ajattelin itsekseni.

Huvilan toisessa kerroksessa meidät otti vastaan toinen venäläinen upseeri, joka osasi vielä vähemmän saksaa kuin meitä seurannut majuri. Hän ei antautunut mihinkään keskusteluihin kanssamme.

Jouduimme odottamaan hetkisen hänen huoneessaan. Se oli vuoteineen ja pöytineen kalustettu yhden hengen ainoaksi asuinhuoneeksi. Seinällä oli puusta veistetty Ristiinnaulitun kuva. Oliko se asetettu tahallisesti siihen silmiemme eteen? Uskoin melkein, että niin oli asianlaita, sillä se kahlehti katseeni ja pakotti minut nöyryyteen.

Mieleeni muistui jokin viikko aikaisemmin kuulemani kuvaus venäläisestä kuulustelusta venäläisten valloittamalla alueella.

»Ei niissä kysytä mielipiteitä. Tarkastetaan vain kuulusteltavan kasvojenmuoto ja

pukimet. Onko hänellä valkoinen kaulus? Sen perusteella langetetaan tuomio: »Joko kuula tai lautasellinen lientä.»

Kunpa tämän kertoja olisi edes ollut joku Saksan propagandaministeriön palveluksessa oleva ammattimainostaja eikä luottamusta nauttiva sanomalehdentoimittaja, kuten hän oli!

Majuri tuli pyytämään minut ensimmäisenä kuulusteltavaksi viereiseen huoneeseen. Ennen sinne lähtöä hän vielä pysähtyi hetkeksi keskustelemaan kolmannen upseerin kanssa, joka oli tullut sisään. Keskustelu koski ilmeisesti meitä. Kesken sitä majuri nimittäin kysäisi, ymmärsimmekö venäjää, ja tuli tyytyväisen näköiseksi, kun pudistimme kielteisesti päätämme.

Upseerit olivat vakavia ja tärkeännäköisiä kuin olisivat tahallaan yrittäneet hermostuttaa meitä. Majuriin olin jo tottunut. Sitä paitsi uskoin hänen ulkomuotonsa perusteella, että hän oli suomalaisrotuinen, ja se viritti minussa tuttavuuden tunteita. Sen sijaan viimeksi huoneeseen tullut upseeri oli kuin leikattu niistä Göbbelsin propagandakirjoista, joissa oli esitelty venäläisten pan-

slavistista avaruutta. Hänellä tuntui näistä herroista olevan suurin sananvalta.

Kuulusteluhuone ei ollut ylioppilaan ullakkolukuhuonetta kummallisempi. Se ei kahlehtinut huomiotani eikä synnyttänyt minussa ylipäätään mitään ajatuksia. Näin vain edessäni istuvan kuulustelijani, majurin, hänen siniset silmänsä ja pellavanvaaleat kutrinsa. Miten mielelläni olisinkaan puristanut hänen kättänsä sukulaisena, pelkäsin, että hän pahastuisi, kuten venäläinen virkaveljeni oli pahastunut, kun talvisotamme jälkeen olin todistellut hänelle, että hänessä oli meikäläistä verta.

»Nimi? — Syntymäaika ja -paikka?» Kuulustelu aloitettiin kuten ainakin kuulustelu poliisilaitoksella, missä ihmisen ansiot ja synnit merkitään kirjoihin. Tulkkina toimi venakko, joka alusta asti suhtautui minuun myötätuntoisesti.

»Lehtenne? — Minkä puolueen lehti?»

»Paasikiven», vastasin uskossa, että hän oli kokoomusta tutumpi käsite venäläiselle upseerille, mutta majuripa ei siihen tyytynyt.

»Niin nyt, mutta minkä puolueen lehti se oli ennen Paasikiveä?» hän sanoi.

»Kokoomuspuolueen lehti se oli silloin niin kuin on nytkin, ja Paasikivi kuului kokoomuspuolueeseen.»

Vastaus tehosi. Tulkkirouva oli mielissään. Hän oli jo ihan selvästi minun puolellani. Majuri kiiruhti kysymään lisää. Hän keksi vielä tärkeämmän kysymyksen:

»Oletteko puolueen jäsen?»

»En. En ole koskaan ollut minkään puolueen jäsen.»

Myös tämä vastaukseni näytti tyydyttävän majuria. Minä ihmettelin itsekseni, olisiko minua mitattu samoin mitoin kuin kansallissosialistiseen puolueeseen kuuluvia saksalaisia mitattiin, jos olisin sattunut olemaan kokoomuspuolueen jäsen. Tiesin, mikä heitä odotti. Kadunkulmassa olin lukenut käskyn, että Saksan kansallissosialistisen puolueen, SS:n ja »Gestapon» jäsenten oli ilmoittauduttava raatihuoneella.

Kuulustelu alkoi kiinnostaa minua. En tuntenut enää olevani poliisilaitoksella, vaan ennemminkin neuvottelusalissa, missä voin antaa todistuksen väittelytaidostani.

»Kuinka kauan olette ollut Berliinissä?»

»Kaksikymmentäkaksi vuotta.»

»Mitä olette tiedoittanut lehdellenne täältä?»

»Sodan aikana lähinnä sotatilannetta ja politiikkaa Saksan ulkoministeriön järjestämien keskustelujen perusteella. Saimme tehdä siellä kysymyksiä, ja minulla oli paljon kysyttävää.»

»Kerroitte kotiin lehdellenne kysymyksenne ja vastaukset?»

»Niin.»

»Vangittiinko teidät, kun Suomi katkaisi suhteensa Saksaan?»

»Ei. Kiellettiin vain tulemasta tiedoitustilaisuuksiin.»

»Menittekö niihin siitä huolimatta?»

»Menin sitten, kun olin saanut tukholmalaisen lehden.»

»Tunnetteko kirjeenvaihtajia, jotka ovat toimineet Saksan kanssa Venäjää vastaan?»

»En. Emme me kirjeenvaihtajat toimi mitään maata vastaan. Emme me tee politiikkaa. Annamme tietoja lehdellemme. Politiikka tehdään kotona.»

Keskustelumme oli tullut yhä leppoisammaksi, mutta valitettavasti se jatkui yhä kysymysten ja vastausten muodossa, joten

en saanut tilaisuutta esittää omia toivomuksiani. Yhden toivomuksen sentään esitin: »Haluan tehdä työtä. Koska saamme mahdollisuudet toimia jälleen kirjeenvaihtajina?»

Majuri ei voinut sanoa sitä, mutta merkitsi paperille toivomukseni.

Puolisen tuntia kestäneen kuulustelun jälkeen minut palautettiin huoneeseen, jossa olimme olleet ensin, ja Codijn kutsuttiin vuorostaan majurin puheille. Hänen kuulustelunsa kesti vain kymmenisen minuuttia.

Sitten alkoi pitkä odotus, pitkä ja ikävä. Huoneessa oli kylmä ja minulla oli nälkä, sillä enhän ollut ehtinyt syödä lounastani ennen kuin minut noudettiin tänne. Ja nyt oli jo iltapäivä! Lisäksi pöydän toisella puolella vastapäätämme istuva upseeri kirjoitti koko ajan. Emme siis voineet edes keskustella, koska olisimme häirinneet häntä.

Kun viluisina ja nälkäisinä olimme ainakin kaksi tuntia odottaneet kuulustelumme tuloksia Ristiinnaulitun kuva seinällä silmiemme edessä, alkoi kärsivällisyyteni loppua. Kuinka saisin tuon miehen tuossa vastassani sanomaan edes jotakin? Etsin niukasta venä-

jänkielen sanavarastostani sopivia sanoja virittääkseni keskustelun.

Adin, dva, tri, tshetyire... Neljään asti osasin jo lapsuudessani laskea venäjäksi. »Krasnaja svjesda» — punainen tähti — olin näinä päivinä kuullut kymmenet kerrat sotilaitten esittelevän kunniamerkkejään.

»Tshetyire svjesda — majuri?» sanoin ja viittasin upseerin olkalappuihin, joissa oli neljä tähteä.

»Ei, vaan kapteeni», upseeri vastasi hymyillen, mutta jatkoi heti taas kirjoittamistaan.

En hellittänyt!

»Herra kapteeni, kylmä. Kadulla ei kylmä. Me kadulle kävelemään.»

Kapteeni oli ilmeisesti huvittunut pyynnöstäni, mutta pudisti epäävästi päätään.

»Sevodnja niet (tänään en)», sanoin ja näytin kädelläni vatsaani.

Mitään vastaamatta kapteeni nousi ja poistui huoneesta. Hetken kuluttua hän palasi seurassaan rouva, joka oli toiminut tulkkina kuulustelussa. Rouvalla oli kahdella lautasella suuri annos kinkkua ja puolikas venäläistä limppuleipää. Ne laskettiin eteemme.

Ihastuksemme oli suuri ja ruokahalumme vielä suurempi.

Merkitsiköhän tämä nyt sitä liemilautasta, jonka se virkaveljeni oli sanonut hyvässä tapauksessa seuraavan kuulustelua? Kinkku maistui ilman tätä merkitystäkin, ja meille pidettiin lisäksi vielä pöytäseuraa. Saksantaitoinen venakko keskusteli vilkkaasti kanssamme. Hän puhui Göbbelsin propagandasta ja »mielettömistä jutuista», joita tämän ministeriö oli lähettänyt maailmalle.

»Ei Venäjällä ammuta ketään», hän vakuutti yht'äkkiä.

Ajattelikohan hän Katynin juttuja?

Me toistimme vielä kerran toivomuksemme, että saisimme tehdä työtä, ja pyysimme häntä tulkitsemaan tämän pyynnön kaikessa sen hartaudessa upseereille.

»Venäjällä riittää työtä kaikille», rouva vastasi sulkien työpaikkamme isänmaansa helmaan.

Aterian päätyttyä saimme kehoituksen: »Ottakaa loput leivästä mukaan *kotiinne!*» Vasta tämä lahja loihti leveän hymyn Codijnin siihen asti jotenkin happamille kasvoille.

»Voimme siis nyt lähteä kotiin?»

»Kohta», kapteeni vastasi, poistui minuutiksi ja kehoitti palatessaan hymyillen meitä lähtemään.

Miten miellyttävä hän olikaan nyt mielestämme. Ihmettelimme vain, kuinka näin herttainen herra oli voinut istua ilmeettömin kasvoin ja sanaa sanomatta kokonaista kaksi tuntia edessämme.

Kaksi tuntia? Kellohan läheni jo kuutta.

Kiittelimme ateriasta ja lupasimme tulla seuraavana päivänä uudelleen, jos venäläiset vielä tahtoisivat tietää meiltä jotakin.

Harvoin olen niin nopein askelin painunut kotiani kohti kuin nyt palatessani venäläisten »päämajaan» tekemältäni vierailulta.

»Olikohan se todellakin heidän päämajansa?»

Sitä pohdimme matkallamme, sillä tietenkin olisimme mielellämme halunneet tietää, miten tärkeitten herrojen kanssa olimme keskustelleet.

»Talossa ei ollut kapteenia alempaa upseeria», Codijn esitti huomionaan ja päätteli siitä, että kyllä se oli yksi päämajan taloja.

Minä uskoin olleeni Venäjän salaisen valtiollisen poliisin kuulusteltavana.

RAOTAMME OVEAMME MAAILMALLE

(5. 5.)

Onko sota Berliinissä jo päättynyt?

Kuinka monta kertaa olimmekaan kysyneet sitä venäläisiltä sotilailta. Emme osanneet arvostella, olivatko laukaukset, joita kuulimme silloin tällöin jostakin kaukaa, sodankäyntiä vaiko sen jälkiselvittelyä.

Meillä Dahlemissa se oli jo aikoja päättynyt, ja olisimme mielellämme kuulleet sanoman, että se oli päättynyt muuallakin, jotta olisimme voineet merkitä päättymispäivän aikakirjoihin.

Mutta eihän loppu niin tullut, että olisi voitu sanoa päivä ja kellonmäärä, koska se tuli. Sota Berliinissä päättyi kuin valo talossa, jossa viimeinen isännän makuuhuoneessa palanut kynttilä sammuu loppuun isännän jo aikoja nukahdettua. Ihmiset kul-

millamme kertoivat, että saksalaiset puolustivat viimeksi Zoon pommisuojaa, jossa aseet laskettiin toukokuun toisena päivänä.

»Hitler kaatui näissä Zoon pommisuojan puolustustaisteluissa.»

Hänen palkollisensa kuljettivat tätä sanomaa ympäri. Epäilimme, että he tekivät sen komennuksesta, emmekä siksi uskoneet sitä todeksi. Se ei sitä paitsi kiinnostanut enää suurestikaan ketään. Tunnettiin, että oltiin ilman »johtajaa», ja se riitti.

Mitä se meitä liikutti, minne hän oli nukahtanut ja miten! Toiset kysymykset olivat jo astuneet esiin sodan jäljillä. Taistelimme elämästä, kuten kansa ympärillämme taisteli siitä.

Mistä saamme huomispäivän leivän ja miten saamme yhteydet maailmalle? Ne olivat nyt meidän elinkysymyksiämme.

Dahlemissa asuvat virkaveljemme ja muut tuttavamme olivat jo jonkin päivän ajan tehneet vierailujaan taloomme. Meistä tuntui siltä kuin he olisivat avanneet ovemme maailmalle raolleen sen oltua viikon päivät lukossa. Nyt sodan päätyttyä kaikkialla

Berliinissä teki meidän mieli raottaa sitä vielä vähän enemmän.

Lähdin Codijnin kanssa kaupungille katsomaan, miten Suomen ja Ruotsin pommisuojiin jääneitten virkaveljiemme oli käynyt. Samalla toivoimme uutisia maailmalta, sillä ruotsalaisilla oli ainakin ennen ollut patteriradioita, joilla kuultiin kaiken maailman asemia silloinkin, kun Berliinissä ei ollut sähköä. Ehkä ruotsalaisilla oli muitakin yhteyksiä kotimaahansa ja meille Suomeen.

Matka heidän luokseen oli tehtävä jalan. Se oli edestakaisin noin kolmen tunnin kävelymatka. Mutta mitä se oli! Senhän teemme helpolla.

Kolme kuukautta aikaisemmin olin surkutellut müncheniläisiä, joitten oli päivittäin kuljettava jalan puoli tuntia ja tunti. Olin muutenkin pitänyt heitä erikoisen kovaosaisina siksi, että he olivat ilman sähköä, kaasua ja vettä, ilman koteja ja liikennevälineitä.

Kaikki se oli tullut nyt myös meidän osaksemme. Nyt oli Berliinikin todellinen raunioкaupunki.

Me dahlemiläiset olimme luulleet saaneem-

me hyvin kovan osan kaupunkimme valloituksen aikana. Olimmehan olleet yhden päivän tulilinjoilla. Kävelymatkallamme keskikaupungille näimme, että olimme toisiin verrattuina päässeet sittenkin vähällä. Kaupunginosamme laidalta aina Tiergartenstrasselle, missä Ruotsin lähetystön rippeet toimivat pommisuojassa, emme nähneet ainoatakaan asuttavassa kunnossa olevaa taloa. Korkeintaan kellarikerros oli jossakin vielä jäljellä.

»Nuo rauniot ovat uusia», esitteli Codijn, mutta ei ollut itsekään varma siitä, mikä oli uutta ja mikä vanhaa. Vanhat ja uudet liittyivät toisiinsa ilman eroa yhtenä hävityksen ketjuna. Tuho Länsi-Berliinissä, jonka läpi matkasimme, oli tullut täydelliseksi. Monet kaduilla lojuvat rikkiammutut panssarivaunutkin todistelivat taistelujen kiivautta.

»Tuo on venäläinen.»

»Tuo on myös venäläinen», olimme tietävinämme. Tuskinpa saksalaisilla olikaan näissä taisteluissa kaupungilla ollut enää monta panssarivaunua!

Yhdessä kadunkulmassa tosin oli kaksi

rikki ammuttua vaunua jäänyt sellaiseen asentoon, että niiden oli täytynyt tuhota toisensa. Siis ainakin toinen niistä oli saksalainen.

Taistelujen kiivaudesta puhuivat myös uudet pommikuopat, jotka olivat yhtä suuria kuin raskaimpien englantilaisten ilmapommitusten jäljet. Olimme luulleet, ettei venäläisillä olisi yhtä suuria pommeja kuin englantilaisilla.

»Erehdys, erehdys», venäläisten pommien jäljet huusivat nyt vastaamme.

Nyt näimme senkin, millaista jälkeä olivat tehneet ne Stalinin urut, jotka meidän tienoillemme sijoitettuina olivat päiväkaudet kiusanneet meitä hirveällä, vihlovalla melulla.

Nürnbergerstrassella oli katu reväisty kymmenien metrien pituudelta maanalaisten rautateiden yltä. »Stalinin urkujen työtä», Codijn sanoi. »Stalinin urkujen työtä», hän sanoi aina nähdessään oikein ammottavan aukon. Olimme oppineet kunnioittamaan niitä kuulemisen perusteella. Jo pelkästään siitä syystä panimme suurimman tuhon niiden tilille.

Dahlemia oli siis sittenkin kohdeltu hellävaroen, sillä emme olleet koskaan Stalinin urkujen kohteena, vaan ainoastaan niiden lähtöasemana. Kaupunginosamme oli valloitettu pääasiassa panssarivaunuilla ja siksi se oli säästynyt täydelliseltä tuholta, joka oli toisten kaupunginosien kohtalo.

Raunioitten välissä tapasimme kuoleman, josta oli jo tullut vanha tuttavamme, ja jälleen se näytti meille arkiset kasvonsa niin kuin oli näyttänyt ne Dahlemissa.

»Tuolla on viisi kaatunutta. He ovat puolustaneet Saksan päämajan taloa. Ja tuolla auton vieressä on kaksi. Tuolla kolme.»

Seuralaiseni ohjasi katseeni niihin kuin olisi tahtonut laskea kuoleman sadon suuruutta. Se oli niin suuri, ettei sitä voitu laskea. Ja kuolleet täällä keskikaupungilla olivat yhtä rumia kuin Dahlemin kaduille jääneet. Hekin olivat ihmisten tekoa. Rumia ja avuttomia!

Ei ollut länsi- ja keskikaupungin asukkaillakaan vielä aikaa haudata heitä.

»Ovatko nuo panssarivaunun jätteet saksalaisia vai venäläisiä?»

Pysähdyimme tutkimaan sitä.

»Venäläisiä», Codijn päätteli vaunun jykevyydestä. Hänen mielestään ei saksalaisilla voinut olla niin suuria sotakoneita.

Kumarruin lukemaan niiden vierellä maassa olevia papereita. Niistähän sen näki, sillä ne olivat tietysti ajajan jälkeen jäänyttä omaisuutta.

»Seisot ihmisen päällä», virkaveljeni sanoi soimaavassa sävyssä.

Toden totta! Toisella puolellani oli jokunen hiiltynyt kylkiluu ja toisella puolellani paperit, joita olin kumartunut lukemaan. Siitä päättäen seisoin kuolleen tomulla, sikäli kuin tuuli ei jo ollut kuljettanut sitä mukanaan muille maille.

»Ehkä en sentään! Ehkä tomu onkin jäänyt tuonne kadun toiselle puolelle, missä hänen raajansa ovat.»

»Ei. Ne on kranaatti heittänyt sinne. Sydän on varmasti hiiltynyt siihen kylkiluitten viereen, missä seisot.»

Väistyin syrjään ja kumarsin kuolemalle tekoani häveten.

»Hänet olisi haudattava!»

»Venäläiset sanoivat, että se on saksalaisten tehtävä.»

Sitä paitsi ei meilläkään ollut nyt aikaa siihen. Kiire joudutti jo jälleen matkaamme. Olimme menossa elämän yli ja ohi kuoleman.

Tällä matkallamme Ruotsin lähetystöön etsimme yhteyksiä maailmalle.

Ruotsin pommisuojassa tapasimme viisi virkaveljeämme, jotka olivat meidän tavoin jääneet Berliiniin valloituspäivien ajaksi, nimittäin yhden ruotsalaisen, kaksi tanskalaista ja kaksi hollantilaista. He olivat Berliinin taistelujen alusta asti olleet siellä ja viettivät yhä yönsä ja päivänsä samoissa pommisuojissa.

Miten paljon onnellisempia olimmekaan me dahlemilaiset, jotka jo viikon päivät olimme liikkuneet vapaasti kaduilla, hoidelleet puutarhamme kukkia, käyneet tervehtimässä naapureitamme ja kaikin puolin järjestelleet elämäämme!

»Onko teillä radio?»

»Mitä Lontoo on tiedoittanut?»

»Vieläkö Hollannissa taistellaan?»

Meillä oli paljon kysyttävää päästyämme sisään pommisuojan ovesta.

»Olette kaikki elossa!»

Tuliko se lainkaan huomatuksi siinä uutisjanossa!

»Jakob ja Jan, tekin täällä!»

»Mitä sinä sanot! Olet menettänyt kotisi! Nyt vasta!»

»Vaimollasi ei ole yhtään paria kenkiä. Hän käy miesten kengissä.»

Olihan sitä kerrottavaa sellaisten kokemusten jälkeen, joita meillä kaikilla oli ollut.

»Olemme olleet kuulusteltavina», löimme Codijn ja minä tällä uutisellamme kaikki muut.

Tietysti meidän piti tehdä kokemuksemme vielä vähän jännittävämmiksi kuin olivat olleetkaan. Virkaveljiemme kasvot kävivät totisiksi.

»Kyllä tämä on vakavaa.»

»Tein elämäni suurimman tyhmyyden jäädessäni Berliiniin.»

»Meidän on otettava tilanteemme sellaisena kuin se on.»

Nautin ja Codijnkin nautti, kun olimme saaneet ammattimme paaduttamat virkaveljemme katsomaan vakavasti eteensä ja lattiaan.

Eiköhän se ollut ruotsalainen, joka jutul-

laan »valkoisesta kauluksesta, kuulasta ja liemilautasesta» oli peloittanut meitä ennen meidän kuulusteluamme.

Vain hollantilainen Benz ei antanut järkyttää optimismiaan.

»Uskokaa, parin viikon perästä toimimme me kaikki jälleen Berliinin-kirjeenvaihtajina», hän haastoi vakavissaan.

»Mies, et ole suinkaan ollut moneen päivään kadulla, kun puhut tuollaista pötyä. Berliiniä ei ole enää olemassa, ja sen tähden ei kirjeenvaihtajiakaan tule olemaan Berliinissä.»

»Vie, veikkonen, venäläisille terveisemme, että mekin tahtoisimme keskustella heidän kanssaan.»

Se oli tanskalainen Tang, joka yllätti meidät tällä pyynnöllään. Oliko Benzin optimismi vaikuttanut häneen vai mikä oli saanut hänet yht'äkkiä muistamaan yhteyden arvon?

»Terveiset eivät ole tarpeen. Teidät tullaan kaikki noutamaan. Venäläiset vaativat meiltä teidän osoitteenne.»

Tangin itsevarmuutta ei taitettu enää tälläkään:

»Jos sattumalta tapaisit heidät vielä ennen sitä, niin sano, että tahdomme tehdä työtä», hän pyysi.

»Tehdä työtä ja puhua jälleen Berliinistä koko maailmalle.»

Tämä ajatus voitti kuin villivarsa, joka syntymästään asti on ikäluokkansa paras ratsu.

Joku joukossa oli hiljaa, mutta se ei suinkään merkinnyt sitä, että hän olisi ollut eri mieltä. Hän oli sennäköinen kuin hänen mieleensä olisi juolahtanut jokin loistoajatus, jota hän varoi paljastamasta ennenaikaisesti toisille.

Tietysti sekin koski yhteyksiä maailmalle.

Ne, jotka keskusteluissamme olivat väittäneet, ettei Berliiniä ollut enää olemassa, erehtyivät. Sen näimme paluumatkallamme Dahlemiin.

Valitsimme toisen tien, jonka varrella oli tuholta säästyneitäkin taloja, varsinkin laitakaupungille tultaessa. Tämä osa kaupunkia oli sitä paitsi jo sunnuntaiasussa. Kadut oli lakaistu ilma- ja tykkitulitusten aiheuttamasta sorasta niin puhtaiksi, ettei niitä oltu nähty sellaisina sen jälkeen, kun eng-

lantilaiset vuonna 1943 aloittivat suuret ilmahyökkäyksensä Berliiniin.

Venäläiset herrat olivat antaneet Berliinin saksalaiselle väestölle käskyn, että kadut oli kahdessa päivässä siivottava. Tätä käskyä oli noudatettu nopeasti ja täsmällisesti.

Mikseivät saksalaiset olleet tehneet sitä aikaisemmin? Niin kysyimme ihaillessamme katujen rauhanaikaista siisteyttä. Emme olisi uskoneet, että kaduille sotavuosina kertyneet tavattomat tunkioläjät olivat näin pian korjattavissa pois.

Pakko saneli työn vauhdin.

»Otsasi hiessä on sinun ansaittava leipäsi», kuului uusi käsky, joka oli saanut paikkansa saksalaisten kotien seinillä. Leipää myytiin näinä päivinä vain niille, jotka olivat osallistuneet katujen siivoukseen.

Olivatko venäläiset antaneet tämän työnteon käskyn puhtaudenjanosta vai halusivatko he vain nähdä saksalaiset kadunlakaisijoina?

Entiset kansallissosialistit, jotka Hitlerin valtakaudella olivat istuneet toimistotöissä, uskoivat, että venäläiset maksoivat vanhaa velkaa. Sotavangit ja muut »orjat» olivat

tähän asti lakaisseet Berliinin katuja sikäli kuin niitä oli ylipäätään sodan aikana lakaistu.

»Olette hävinneet sodan ja olette nyt vuorostanne orjan asemassa», huudettiin saksalaisille julisteissa.

»Kolmen päivän perästä tulee kaupunkiimme amerikkalaisia ja englantilaisia miehitysjoukkoja», kertoivat toiset siivoustöihin osallistuvat saksalaiset. He olivat yksimielisiä venäläisten kanssa siitä, että kaupungin oli silloin esiinnyttävä niin hyvässä valossa kuin se raunioineen saattoi esiintyä. Tässä uskossaan he olivat kansallissosialistisia työtovereitaan innokkaampia lakaistessaan venäläisten komennuksesta katuja. He lakaisivat niitä otsansa hiessä herrojaan palvellen.

Keskikaupungilla olimme nähneet yhä vielä kaduilla lojuvia ruumiita ja Dahlemissa suoritettiin jo lauantaisuursiivousta!

»Kaupunginosastamme tulee vielä uuden Berliinin keskus», riemuitsimme katsellessamme katujemme ihanuutta ja ihmisten työintoa.

Raunioitten vierelle eikä raunioille ovat uudet kaupungit kasvaneet Italiassakin. Berliinin läntiseltä laidalta Potsdamiin ulottuva

esikaupunkialue oli mielestämme kuin kutsuttu kehittymään uudeksi Berliiniksi, ja me ylpeilimme jo etukäteen nurkkakunnastamme ajatellessamme tätä sen tulevaisuutta. Berliini ei ollut sittenkään kuollut.

Myös Zehlendorfista tulevat uutiset viittoivat siihen, että sinne länteen päin kaupunki kasvaa ja vaurastuu. — Zehlendorf sijaitsee Dahlemin ja Potsdamin välissä. — Siellä saatiin jo vesijohtovettä, kun meidän muiden oli vielä noudettava vetemme kaivolta kilometrin päästä.

»Ja sitten saksalaiset saavat jälleen rakastaa vanhaa Potsdamiaan niin kuin ovat sitä rakastaneet . . .»

»Fredrik Suuri ja . . .»

». . . muut suuret.»

»Ethän vain ajattele Hitleriä sanoessasi 'muut suuret'?»

»En varmasti. Sitä paitsi tiedät, että Hitler oli jo aikoja lakannut rakastamasta Potsdamia siksi, että hänen vastustajansa rakastivat sitä.»

Yleinen suursiivousvimma, jota olin katsellut kaupungilla käydessäni, oli tarttunut minuun. Lapio kädessä puhdistin Findahlin

kanssa katua huvilamme edustalla, kun kaksi polkupyöräilijää ajoi portista sisään pihallemme.

»Amerikkalaisia!» Findahl huusi ja juoksi heidän perässään heittäen lapionsa kadulle. Kiire tuli minullekin.

Todellakin! Siinä he nyt jo tulivat, ja kansa kun oli sanonut, että he tulisivat vasta kolmen päivän perästä!

Toisen tulijan käsivarressa oli Amerikan tähtilippu.

En tiedä, näkivätkö venäläiset sen myötätunnon, jota amerikkalaiset saivat pihallamme ja yleensä kaikkialla muuallakin naisten taholta. Joka tapauksessa se oli ymmärrettävää, sillä amerikkalaisia odotettiin.

Amerikkalaisen talooni saattanut pyöräilijä oli tanskalainen virkaveljemme Stehmann, joka pari kuukautta aikaisemmin oli ohimennen asunut talossani menetettyään pommituksessa asuntonsa. Nyt vasta näimme, että molemmilla miehillä oli sotavangin vaatteet. He eivät siis olleetkaan Berliiniin tulevien amerikkalaisten joukkojen kärkimiehiä, kuten ensi hetkessä olimme luulleet, vaan venäläisten vapauttamia sotavankeja.

Stehmannkin? — Niin, mutta varsin lyhyen vankeuden jälkeen. Venäläisten lähestyessä kaupunkia hän oli lähtenyt tulilinjoille, joutunut matkallaan vuoroin saksalaisten ja venäläisten käsiin ja lopuksi amerikkalaisten sotavankien leirille.

Vieraamme sanoivat palaavansa sinne takaisin.

»Entä milloin tulette jälleen?»

Olihan sitä kysyttävä jo pelkästä kohteliaisuudesta!

Uskoimme nyt lujasti, etteivät vain venäläiset olleet merkinneet muistiinsa meidän huvilaamme ensimmäiseksi etappipaikakseen, vaan että toisetkin liittolaiset olivat tehneet samoin. Riemuitsimme.

»Meillä on yhteydet!»

Oveamme maailmalle oli raotettu vähän lisää.

»MINÄ MENEN LEIPÄJONOON»

(8. 5.)

»Minä menen leipäjonoon.»

Jos en olisi ollut tämän uutisen kertoja, olisin varmasti ollut yhtä yllättynyt kuin Theo, joka sai sen minulta aamutervehdyksenä.

»Leipäjonoon?»

»Niin, niin. Leipää saadaan vanhoilla elintarvikekorteilla kaksisataa grammaa henkeä kohti.»

Se oli ensimmäinen elintarvikejakelu Dahlemin valloituksen jälkeen. Oli toukokuun kahdeksas päivä. Lähes kaksi viikkoa olimme siis eläneet sillä, mitä meillä oli kotona. Theo ja minä olimme eläneet hyvin, mutta me olimme etuisuusasemassa, sillä venäläiset eivät olleet ottaneet meiltä elintarvikkeitamme, kuten olivat ottaneet ne Dahlemin saksalaiselta kansalta, ja meillä oli elintarvikkeita varastossa.

Leipäjonossani ihastuin entistä enemmän. Tämähän meni paremmin kuin olin osannut kuvitella! Viidessätoista minuutissa oli koko pitkälle jonolle jaettu numerot, joilla kukin vuoronsa mukaan saisi noutaa leipänsä joko iltapäivällä tai seuraavana päivänä.

Palasin aamiaispöytään itsetietoisena pelkästä siitä ajatuksesta, että pääsisin omille leivilleni. Kaksi viikkoa olimme syöneet Findahlin Ruotsista saamaa näkkileipää, ja hän oli parina viime päivänä laskenut leipämme lopun lähestymistä.

»Voimme syödä säästämättä. Minulla on leipälappu», julistin asuintoverilleni.

Iltapäivällä oli leipurin edessä jälleen jono, mutta se odotti vain liikkeen avaamista, sillä kaikilla jonottajilla oli ostonumero.

Siinä oli aikaa valittaa nälkähuolia, ja olihan niitä niillä, jotka kahden viikon jälkeen saivat nyt ensimmäisen leipänsä.

»Pitäisi toki venäläisten pitää meistä edes sen verran huolta, että toisivat viljaa.»

Vaimoihminen, joka oli sanonut tämän, sai naapuriltaan ankaran ojennuksen: »Ei ole venäläisten syytä, että me nyt näemme nälkää, vaan meidän omien pakoon pötkineitten

kansallissosialististen herrojemme syytä. He komensivat, että oli taisteltava siksi, kunnes kaikki elintarvikevarastot ja junayhteydet oli tuhottu. Mistä ja millä venäläiset voivat nyt tuoda tänne viljaa!»

»Mistä te olette?»

Ripityksen naapurilleen antanut saksalainen oli kääntynyt puoleeni.

»Suomesta.»

Saksalainen tuli ystävälliseksi, ei suinkaan siksi, että olin juuri Suomesta, vaan siksi, että olin ulkomaalainen. Häviöstään tietoisena Saksan kansa kumarsi kaikelle vieraalle, kun se jonotti leipäänsä.

»Mannerheim lopetti sotansa, kun oli hävinnyt sen. Hän ei pettänyt kansaansa, kuten meidän herramme, jotka komensivat meitä taistelemaan vielä silloin, kun he tiesivät, ettei heillä ollut enää mitään voiton mahdollisuuksia.»

Oliko tämä Saksan kansan mielipide jo syksyllä, kun Suomi lopetti sotansa? — En usko. Nyt se oli sen mielipide, sillä jonossa olijat yhtyivät kautta linjan miehen puheeseen. Sanottiin, mitä ajateltiin, sillä seisottiin vallankumouksellisten jonossa.

»Rikos», sanoi siinä joku Berliinin puolustuksesta. Se oli sanottu jo ennen Berliinin taisteluja, hetkellä, jolloin katseltiin, miten kansallissosialistiset johtomiehet lähtivät Baijeriin pakoon nälkää. Nyt se huudettiin kuorossa tuomiona ilmoille.

»Rikos!» huusivat myös ne saksalaiset, jotka olivat menettäneet kotinsa. Yhdentekevää, oliko se tuhoutunut taistelutulessa vai olivatko venäläiset jostakin syystä sytyttäneet sen tuleen. Joka tapauksessa syytettiin siitä omia entisiä isäntiä. He olivat julistaneet siviilikansan asunnot »linnoituksiksi» pystymättä edes antamaan kansalle tilaisuutta lähteä pois tästä linnoituksesta.

Ne olivat vallankumouksellisten huutoja, mutta vallankumouksellisten, jotka huutaessaan seisoivat kauniisti leipäjonossa. He olivat vallankumouksellisia ilman vallankumousta, sillä he odottivat, mitä toiset tekevät, ja tyytyivät huutamaan.

Kansallissosialismin vastainen vallankumous, joka kypsyi Saksassa heinäkuun 20. päivän tapausten aikoina, ei puhjennut koskaan.

Ennen Berliinin taisteluja olivat Himmle-

rin Gestapo-joukot hillinneet sen, ja nyt olivat isännät, joita vastaan oltiin valmiita nousemaan, teillä tietämättömillä — kuka oli paennut, kuka tehnyt itsemurhan, kuka saanut surmansa valloittajien kädestä, kuka oli valloittajien vankeudessa. Sitä paitsi oli nytkin kysyttävä lupa ennen kuin voitiin toimia. Elettiin jo uudessa kurissa, joka tukahdutti kumouksellisen hengen. Oltiin jälleen orjia, nyt vieraan vallan orjia.

Kansallissosialistinen valtakausi Saksassa oli ollut valmistavaa koulua tälle orjuudelle. Kai juuri siksi saksalaiset näyttivät melko helposti alistuvan siihen. Kansa, joka ei vuosikymmeneen ole voinut sanoa omaa mielipidettään, ei enää kaipaa sitä niin kuin vapaa kansa.

Sen näyttivät venäläiset käsittävän naulatessaan »käskyjään» Berliinin kadun kulmille. Niissä ei annettu oikeuksia, niissä komennettiin.

»Mitta mitasta», saksalaiset sanoivat niitä kuullessaan, ja kuitenkin venäläiset poikkesivat tästä laista olennaisissa kohdissa.

»Jos punaiseen armeijaan tai liittolaisvaltojen joukkoihin kuuluvan henkilön henkeä

loukataan, jätetään syylliset sotaoikeuden tuomittaviksi.»

»Syylliset», poliisi toisti esitellessään tätä »käskyä» leipäjonolle.

»Yhdestä saksalaisesta kymmenen norjalaista, kaksikymmentä hollantilaista, kokonainen kylä tshekkejä», vastattiin jonosta, jossa huudettiin tuomiota omille entisille isännille.

»Saamme vaalit ja oman uuden hallituksen», muuan rouva yritti kääntää keskustelut oikeuksiin, jotka olivat tulossa.

Hänelle naurettiin, mutta kukaan ei nauranut miehelle, joka kertoi varman lähteen tietona, että Berliini saisi leipää.

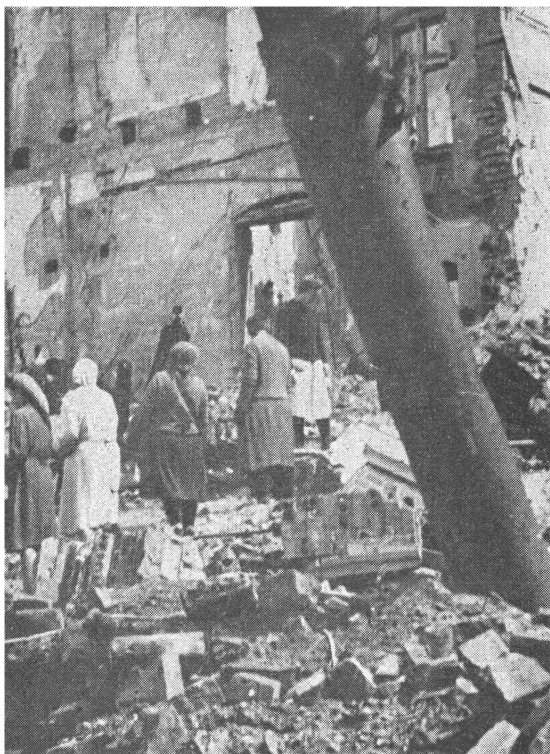
»Viljaa tulee lähiaikoina, mutta mistään muista elintarvikkeista ei ole toistaiseksi tietoa», oli kertonut hänelle juutalaisen kanssa naimisissa oleva asianajaja, joka oli saanut huomattavan aseman. Hänenhän täytyi se tietää.

»Miksei leipuri avaa oveaan?»

Olimme seisoneet jonossa jo ainakin puolen tuntia.

»Nyt hän tulee avaamaan!»

Hän tuli, mutta ei avannut ovea. Hän

Berliiniä siivotaan venäläisten käskystä. »Otsasi hiessä sinun pitää syömän leipäsi.»

Ateria valmistuu koivujen varjossa puutarhassa.

vain raotti sitä ja ilmoitti, että ostonumerot olivat mitättömiä. Venäläiset olivat takavarikoineet puolet hänen leivistään. Toinen puoli jaettiin niille, jotka olivat ehtineet hankkia itselleen todistuksen siitä, että olivat olleet siivoustöissä kadulla.

Seuraavalla aterialla söin säästäen Theon ruotsalaista näkkileipää.

Zehlendorfin väestö oli jo saanut uudet elintarvikekortit. Se oli etuisuusasemassa meihin dahlemiläisiin verrattuna. Dahlemiläiset olisivat kadehtineet sitä, jos he olisivat uskaltaneet, mutta ei uskallettu sen vuoksi, että luultiin oman huonomman aseman johtuvan joistakin taistelusynneistä.

»Joko meidän elintarvikekorttimme ovat tulleet painosta?» käytiin kysymässä korttipaikasta tunnustellen siten kautta rantain, saataisiinko niitä ylipäätään niiden syntien tähden. Epäluulo ei ollut ihan aiheeton, sillä kylällä kerrottiin, että kansallissosialistiseen puolueeseen ennen vuotta 1932 liittyneet ja muut »pahantekijät» jäisivät ilman kortteja.

»Oliko juutalaisilla elintarvikekortit kan-

sallissosialistisella kaudella?» kysyin puolueenjäseneltä, joka valitteli minulle näitä korttihuoliaan.

»Oli, he saivat vain pienemmät annokset kuin saksalaiset.»

»Kyllä tekin sitten saatte, vaikkakin pienemmät annokset», lohdutin häntä uskossa, että puolueenjäsenet saisivat »mitan mitasta».

He saivat kaikkein pienimmät, viidennen luokan kortit oltuaan kuukauden ilman kortteja. Berliiniläiset oli nimittäin lajiteltu elintarvikejakelussa viiteen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluville, raskaan työn tekijöille, luvattiin heidän korteissaan paljon, nimittäin päivässä kokonaista 600 grammaa leipää, 100 grammaa lihaa, 30 grammaa rasvaa jne., kun taas viidennen luokan berliiniläisille luvattiin vain 300 grammaa leipää, 20 lihaa ja 5 rasvaa.

»Luvataan», sanoimme lukiessamme uutisia uusista korteista ja annoksista. Emme uskoneet saavamme niitä.

Ei niitä sitten saatukaan, kun tuli korttien käyttöaika. Kullakin paikkakunnalla saatiin, mitä saatiin, ja Dahlemissa saatiin vain vähän niiden »syntien» tähden, kuten kansa

uskoi. Koko kortit saatiin vasta kestävyyttä kysyvän odotuksen jälkeen, kokonaista kaksi viikkoa myöhemmin kuin naapuripitäjäläiset. Niiden syntien tähden sekin!

Näinä kahtena viikkona jouduin minäkin käymään viisi kertaa korttikeskuksessa tiedustelemassa, miten asiani olivat. Seisoin siellä valittajien jonossa. Olin nimittäin saanut ennakkoilmoituksen, että minut pannaan kolmanteen luokkaan. Valitin: »Minun on päästävä A-luokkaan.»

Korttipaikan päällikkö — arvonimeä ei hänellä vielä ollut — näytti kättään ojentaen lihaksia käsivarressaan ja sanoi: »Siihen luetaan raskaan työn tekijät.»

»Asetuksissa sanotaan, että siihen luetaan myös raskaan henkisen työn tekijät, kuten keksijät, papit ja opettajat. Olin opettaja ennen kuin minusta tuli vielä raskaamman työn tekijä — sanomalehdentoimittaja.»

»Valittakaa pormestarille, hän ratkaisee asian.»

Hän ratkaisi sen edukseni ja niiden ihmettelyksi, jotka olivat unohtaneet, että Venäjällä oli vallankumous vuonna 1917.

Merkitsivätkö uudet elintarvike-erät nälkää?

Ei korteista luettuina, ainakaan kaikkien luokkien kansalaisille. Mutta dahlemiläiset olivat jo nälkäisiä, kun he jonottivat ensimmäistä leipäänsä Berliinin valloituksen jälkeen, ja he olivat vielä nälkäisempiä, kun olivat kaksi viikkoa ostaneet elintarvikkeensa uusilla korteilla siksi, ettei liikkeillä ollut ylipäätään elintarvikkeita.

Saksalaiset olivat tulleet epäluuloisiksi. Heitä yritettiin rauhoittaa. Kadunkulmiin ilmestyi julisteita, joista luettiin Stalinin sanat: »Saksan kansan tuho ei ole liittolaisvaltojen tarkoitus. He tahtovat tuhota vain natsismin ja vetää sotaan syylliset edesvastuuseen teoistaan.»

Monet lukivat ne mielellään, mutta vain harvat uskoivat niihin. Jälleen tehtiin Berliinissä itsemurhia, kuten heti kaupungin valloituksen jälkeisinä päivinä. Nyt niitä tehtiin nälästä ja elämän väsymyksestä.

»Kaasu on kunnossa, mutta sitä ei uskalleta antaa kansan käytettäväksi pelosta, että se tappaa sillä itsensä.»

Niin kerrottiin pikku-uutisissa kuolinilmoitusten sivulla.

Kuolema niitti epätoivoisia. Heidän lu-

kunsa ei ollut yhtä suuri kuin ensimmäisinä päivinä venäläisten Berliiniin tulon jälkeen, mutta kuolemalla oli entistä vakavammat kasvot. Sen posket olivat lommolla ja silmät törröttivät suurina syvissä kuopissaan.

»Sitten tulee nälkä. Kulkutaudit alkavat raivota. Ei ole lääkintäaineita eikä lääkäreitä . . .»

Nämä Baijeriin paenneitten ennustavat sanat soivat korvissani katsellessani, miten Dahlemin kansa jonotti nälkäisenä leipäänsä.

R A U H A

(9. 5.)

»Tänään ette saa tehdä työtä. On juhlapäivä. Viime yönä kello kaksitoista julistettiin rauha.»

Venäläinen sotilas toi tämän sanoman Findahlille ja minulle meidän ollessamme siivoustöissä kadulla. Hän toi sen tietoisena kansalaisuudestamme. Saksalaisia ei kielletty tekemästä työtä — heidän onnekseen, sillä miten he olisivat muuten kuin työnteossa voineet viettää tätä päivää.

Me emme tarvinneet kahta kehoitusta lopettaa työt. Lapiomme ja sankomme lensivät vajaan ja me itse puutarhamme vihreälle nurmikolle.

Vasta nyt huomasimme, miten ihana päivä juuri tänään oli. Taivas oli niin pilvetön kuin oli ollut vain kerran Berliinin kärsimyspäivien aikana, nimittäin vappuna. Se

oli vieläkin sinisempi kuin silloin ja juhlallisempi. Luomakunnan valtias, »itse Herra Aurinkoinen», kuten lapset sanovat, oli pukeutunut vanhanaikaiseen, siniseen hallitsijan viittaan, jolla ei ollut lainkaan loppua. Siihen se nyt vallastaan tietoisena kokosi, mitä sen tielle sattui, ja otti kuin ottikin armosta mukaan meidän surkean Berliinimme surulliset rauniot.

Siinä oli hyvä olla! Valkoiset ja siniset sireenit täyttivät nautinnosta makealla tuoksullaan puutarhamme, joka upeili kukkaloistossaan. Linnut visertelivät kuin olisi niillekin vasta tänään alkanut todellinen kevät ja sen mukana uusi elämä.

Koko luonto ympärillämme huokui rauhaa.

Rauha!

Pystyimmekö tajuamaan tämän tapauksen täyden, vapauttavan merkityksen? Ensi hetkellä vain osaltaan. Elimmehän olosuhteissa, jotka olivat vielä liian kaukana rauhanaikaisista. Elimme voitetun ja nälkää näkevän kansan parissa miehitetyssä maassa.

»Vihdoinkin tulipunainen tulppaani Walther Röcklingin haudalla kuihtuu, mutta pystypäin. Se on varmaan luonut itselleen uudet juuret tuohon multaan.»

Theo nouti minut katsomaan ihmeellistä hoidokkiaan, joka oli kahden viikon ajan ollut seuranamme.

Pystypäisinä seisoivat myös saksalaiset ympärillämme tänä isänmaansa loiston hautajaispäivänä. Niin täydellisenä kuin he saivatkin nähdä valtakuntansa sortumisen, ei se voinut murtaa kaikessa kurjuudessaankaan työteliäitten ja eteenpäin pyrkivien saksalaisten mieltä. He eivät tänä päivänä ajatelleet isänmaataan, eivät ainakaan puhuneet siitä. He ajattelivat vihannestaimiaan puutarhoissaan, kuokkivat niitten multia ja kuljettivat toisilleen sanomia siitä, missä venäläisten kenttäkeittiö oli ja missä teurastettiin lehmä tai lammas.

Vielä edellisenä päivänä saksalaiset olivat kysyneet minulta, mitä tästä tulisi. Kun vastasin heille: »Rauha», katsoivat he minuun vaieten kuin eivät olisi uskoneet minua.

Tänä päivänä sanoin joillekuille heistä: »No, nyt teillä on rauha.» Jälleen he katsoivat minuun vaieten eivätkä uskoneet minua.

»Niin sanotaan julistuksissa kadunkulmissa, mutta meillä ei ole leipää», vastasi

joku ja sitten vaikeni, vaikeni yhtä visusti kuin kaikki muutkin.

Saksalaiset eivät tahtoneet puhua »rauhasta» siksi, etteivät he pitäneet antautumistaan rauhana, vaan isänmaansa hautajaispäivänä.

Se oli heille itkun päivä. Monien silmät kyyneltyivät, kun he puristivat kaduilla ja kotiensa nurkilla tuttaviensa kättä. He puristivat tänä päivänä mieluummin omien kansalaistensa kuin ulkomaalaisten kättä.

Venäläiset liputtivat valtakuntansa punaisin lipuin. Saksalaisissa taloissa liehuivat yhä samat antautumisen merkit, valkoiset ja punaiset liput, jotka hinattiin venäläisten tullessa Berliiniin. »Rauhan päivän» kunniaksi ei kukaan saksalainen hinannut lippuaan.

Venäjän kansallishymni ja sitä seuraavat hurraahuudot olivat pitkin iltapäivää kantautuneet huvilallemme kulman takaa. Vihdoin lähdin katsomaan, pääsisinkö sanomalehdentoimittajana seuraamaan juhlintaa.

Viereisellä puistokadulla venäläinen sotilas jo sulki minulta tien tarmokkaalla »seis»-huudolla. Yritin selittää, että olin ulkomaa-

lainen sanomalehden kirjeenvaihtaja, mutta se ei auttanut minua vähääkään. Sotilas ei laskenut minua edes viittä metriä lähemmäksi itseään, huusi vain jatkuvasti: »Seis» ja »Paraati».

Puistokadulla, jonka päässä seisoin, liikkui paljon sotilaita. Näin, että »paraatin» vastaanottopaikaksi oli valittu von Ribbentropin huvila, jossa oli vuoden päivät ollut ulkomaalaisten sanomalehtimiesten klubi.

»Mikä mielettömyys on vallannut rouva von Ribbentropin!» Niin me olimme päivitelleet, kun noin viikko ennen Berliinin valloitusta meidät karkotettiin klubilta ilmoituksin, että rouva von Ribbentrop uskoi talon säästyvän paremmin hänen henkilökohtaisena asuntonaan kuin meidän klubinamme. Se oli hänen talonsa, joka oli annettu meidän käytettäväksemme. Kiireesti oli klubinkalusto toimitettu ulos talosta rouvan huonekalujen tieltä ja meidät niiden mukana.

Kymmenkunta ulkomaalaista kirjeenvaihtajaa oli surullisin mielialoin viettänyt klubinsa hautajaisia. Oli pidetty erojaispuheita, kunnes muuan hollantilainen julisti rohkeat

sanat: »Ei ole kysymys erosta, vaan jälleennäkemisestä.»

»Koska?»

»Kun entiset virkaveljemme ovat ehtineet Berliiniin.»

Tämä jäähyväisjuhla ja silloiset »kapinalliset» ajatuksemme palautuivat elävinä mieleeni, kun toukokuun yhdeksäntenä päivänä kuuntelin Lenzealleen päässä klubilta kaikuvia hurraa-huutoja. Ne olivat riemullisia kuin tervehdykset kaikkein riemullisimman jälleennäkemisen hetkellä.

Mutta minä seisoin kuin kuokkavieras kulman takana ja katselin aidan raosta, miten valloittajaherrat juhlivat voittoaan punaisin lipuin ja köynnöksin koristetussa talossa, sen isännän, Saksan ulkoministerin, istuessa amerikkalaisten vankina.

»Ei tämä ole vielä rauhan eikä jälleennäkemisen juhla. Se on voittajien voiton juhla!»

Niin kuiskasi ääni korvaani.

En surrut enää, että olin jäänyt kuokkavieraaksi kulman taakse.

Palatessani kävelymatkaltani kotiini löysin porttini pylvään päältä neljä koteloa kiväärin patruuia.

»Kuka hitossa on tuonut ne siihen!»

Juoksin suoraa päätä naapurihuvilaan majoittuneen venäläisen poliisimiehen luokse, sillä tiesin, että patruunien löytö oli joissakin tapauksissa aiheuttanut rangaistustoimenpiteitä.

»Sanokaa, mitä minä teēn tuolla 'lahjalla', joka on tuotu minulle?»

Olin laahannut poliisin katsomaan löytöäni.

Hän ei halunnut sitä. Hän ei näyttänyt tänä voittonsa päivänä ylipäätään haluavan kuulia.

»Haudatkaa ne maan multiin», kuului hänen neuvonsa.

Lapioin kadulle lehmusten varjoon kuopan, johon laskin löytöni peittäen sen huolellisesti mullalla. »Sinne menkööt ja siellä pysykööt», oli toivoni kuopan äärellä, toivo, johon tiesin miljoonien ihmisten yhtyvän tänä rauhan päivänä.

Illan tullen vaikenivat venäläisten laulut ja hurraa-huudot. Saksalainen kansa askarteli jälleen asiallisesti kadun siivoustöissä, tänä päivänä vielä vähän kauemmin kuin tavallisesti.

Luonnossa koko päivän vallinnut rauhallisuus oli kasvanut kasvamistaan. Ei tuulenpuuskakaan värisyttänyt puiden lehtiä auringon rusottaen laskiessa läntisellä taivaanrannalla.

Katseeni suuntautui puutarhani koivujen valkoisiin varsiin keittäessäni niiden suojissa kokkovalkean ääressä einettä illalliseksi. Minusta tuntui kuin olisin viettänyt kotoista juhannusjuhlaa, ja ajatukseni kiisivät kauas kotimaahan.

Miten vietetään siellä tätä päivää?

Ei, nyt ei mikään voi enää järkyttää rauhallisuuttani!

Tuskin olin saanut sanotuksi nämä sanat itselleni, kun ankara ammunta alkoi tärisyttää maankamaraa talonі alla. Laukauksia tuli ilmasta ja maasta aivan kuin Dahlem olisi ollut ilmahyökkäyksen kohteena. Tuntui kuin joka nurkasta olisi tullut tulta.

»Hyvät ystävät, onko tämä ilotulitusta vai mistä on kysymys?»

Varmuuden vuoksi pistäydyin kadulle tiedustelemaan asiaa. Siellä ei näkynyt ainoatakaan saksalaista, ainoastaan jokunen venäläinen sotilas oli vartiopaikallaan. Kaiken

lisäksi piti Punaisen ristin auton ajaa juuri sillä hetkellä taloni ohitse.

Ei, kyllä se on sittenkin ilotulitusta, mutta miksi maailman päivinä illan ja luonnon rauha rikottiin tällaisella melulla juuri tänään?

Olin talossani yksin. Findahl oli luvannut tulla kotiin kello seitsemäksi. Nyt kello oli jo yhdeksän eikä häntä kuulunut. Päätin, ettei edes sekään saisi vaikuttaa minuun, mutta hermoni olivat uudestaan koetuksella. Kuka takasi, että juhlivat venäläiset jättäisivät juuri tänä iltana taloni rauhaan? Ja minä olin ypöyksin!

Palokunnan torven törähdyksiä! Vielä sekin!

Ovelleni kolkutettiin kiivaasti. Menin avaamaan uskossa, että tavanmukainen iltapartio tuli tarkastamaan taloni. Mutta mitä vielä! Siellä oli kaksi ilotuulista sotilasta, jotka menivät sisään. Sinne en nyt lähtenyt heidän kanssaan. Menin kadulle ja noudin sieltä kolmannen venäläisen, joka ystävällisesti hymyillen lähti noutamaan toverinsa pois talostani.

He eivät olleet ainoat toiminnanhaluiset. Kadulla juoksenteli sotilaita, jotka heilut-

tivat ilmassa kivääreitään. Rauha oli tehnyt heidät villeiksi.

Mutta venäläiset juhlivat yhä vielä yön lähetessä Berliinissä yksin. En ollut päivän kuluessa nähnyt ainoankaan heistä veljeilevän saksalaisten kanssa, kuten olisi ollut ajateltavissa tällaisena rauhanpäivänä.

Ei ainoatakaan saksalais-venäläistä kädenpuristusta sodan päättymisen päivänä!

Ja kuitenkin tiesivät kaikki, miten hartaasti saksalaiset toivoivat pääsevänsä hyviin suhteisiin voittajien kanssa! Vain tänään he eivät vielä jaksaneet etsiä heidän kättään. Ja venäläiset puolestaan etsivät vielä vähemmin saksalaisten kättä.

Laukaukset eivät sinä iltana tauonneet, vaan esiintyivät hämärän tullen oikeassa valossaan. Punaiset, keltaiset, siniset ja vihreät raketit piirsivät taivaanlaelle ratojaan ja loivat sieltä luonnotonta väriään rauhalliseen luontoon.

Eivät ne sitä kaunistaneet, eivät ne antaneet uskoa uuteen aamuun. Sen antoi aurinko astuessaan hetkeksi taivaanrannan taakse. Näkyihän sen rusotuksesta, ettei uusi aamu antanut kauan odottaa itseään.

Naapuritalon talonmies oli sanonut, että vasta istutetut tomaatit tarvitsevat joka päivä vettä. Lähdin kastelemaan hoidokkejani, jotka rehentelivät sarallaan tanakkoina ja tummanvihreinä elämää uhkuen.

Kello läheni kymmentä ja kymmenen jälkeen oli kadulla liikkuminen kielletty. Totutin jo itseni ajatukseen, että jäisin yöksikin yksin, kun Findahl loikkasi yli veräjän puutarhaani. Hänkin oli humaltunut rauhasta, mutta humaltunut niin kuin ihminen voi humaltua pelkästä ylettömästä ilosta.

»Onnellinen Norjani on nyt vapaa! Ja sen kansa on ainakin sodan viime vaiheessa säästynyt taisteluilta!»

Findahlille tämä rauhan päivä oli ensi sijalla Norjan päivä.

Miten helppoa minun olikaan osallistua hänen iloonsa! En ollut enää yksin.

Uuden järjestyksen kynnyksellä: Berliini saa jälleen kaduilleen saksalaisia poliiseja.

Berliinissä alkoi jälleen ilmestyä sanomalehtiä.

RISTIINNAULITSE!

(13. 5.)

»Ristiinnaulitse», on huudettu Berliinissä kuluneina päivinä.

»Ristiinnaulitse», on huutanut nälkää näkevä ja kotinsa menettänyt kansa.

»Meille on valehdeltu!»

»Meitä on petetty.»

»Emme ole ansainneet onnettomuuttamme.»

»Hirteen syylliset!»

Niin on kaikunut toreilla ja katujen kulmissa.

Ottakaa pasuunat ja huutakaa niin, että taivas halkeaa! Ei se vielä halkea. Se vain ottaa vastaan huutonne ja nielee ne kuin valtameri siihen laskevien jokien vedet.

Onko Saksan kansa himoinnut teloittajan tehtävää? En usko. Se on huutanut tuomiota vain saadakseen siten suosiota uusilta vallanpitäjiltä. Se on ajatellut, että he mielellään kuulevat sen tuomitsevat huudot.

Ne ovat sen uusi ase, jolla se taistelee elämästä. Sen muut aseet ovat valloittajat perineet pois siltä. Nauttien se nyt käyttää tätä uutta asettaan, sillä se tietää, että sekin tappaa. Silläkin saadaan ihmisiä pois tieltä, ja tie elämään on pidettävä avoinna. Ei se tee sitä verenhimosta, ei ainakaan omasta mielestään, se tekee sen ansaitakseen leipänsä, sillä sen täytyy yhä jatkaa taistelua elämästä ja kuolemasta.

Tuomiota ei ole enää viime päivinä vaadittu johtajille. He eivät ole olleet kansan käden ulottuvilla. Sitä on vaadittu naapureille ja kanssaihmisille, joiden syntiluettelot on osattu tehdä ihan ilman apua.

Onko vielä jossakin joku puolueenjäsen, jota voitaisiin heittää kivillä!

»Miten hirveä onkaan meidän kansamme!»

Rouva, joka vuoteessa maaten langetti omistaan tämän arvostelun, oli menettänyt paljon. Hänen miehensä oli kuollut sodan tauteihin ja hänen ainoa poikansa oli kaatunut Berliinin taisteluissa. Hänen irtain omaisuutensa oli nyt mennyt sotasaaliina eikä hän itsekään ollut säästynyt kokemuksilta.

Hän itki hiljaa puhuessaan omista kärsi-

myksistään, mutta hän nousi istualleen vuoteessaan ja huusi äänekkäästi: »hirveä kansa», kun hänelle tuotiin sanoma, että se ja se hänen kansallissosialistinen naapurinsa oli viety pois, ties minne, ja perhe oli häädetty kodistaan.

Hän ei ollut kansallissosialisti. Hän oli langettanut saman arvostelun silloin, kun kansallissosialistit häätivät juutalaisia heidän kodeistaan.

Saksan kansa raatelee itseään tänä päivänä niin kuin on raadellut itseään vuoden toisensa jälkeen. Eikä sen raatelemisella näytä olevan loppua, sillä jälleen hautovat kärsivät ja kärsivien omaiset sydämessään kostoa. He eivät huuda koston vaatimustaan ilmoille, kuten ne, jotka kostavat heille. He eivät nyt voi sitä tehdä, ja siksi he kätkevät sen. Mutta kostonhalu kalvaa heidän mieltään ja paisuu kätkössään kuin villainen lankakerä äidin keriessä.

Miten innokkaasti kansallissosialistit tarjosivatkaan ensihetkellä kättään uusille herroille? Nyt he kysyvät:

»Onko viisasta, että meitä kohdellaan täten? Meidät luvattiin vapauttaa.»

»Luvattiin myös rangaista syylliset», vastataan heille.

»Mitä pahaa olen tehnyt?»

»Hyväksyitte juutalaisia ja muita kohdanneet terroriteot menemällä kansallissosialistiseen puolueeseen.»

»Menin puolueeseen ansaitakseni leipäni.»

Monet kansallissosialistit tarjoavat yhä kättään uusille herroille ja anovat pääsyä demokraattien riveihin, sillä he tahtoisivat jälleen ansaita leipäänsä.

»Mitä minun on ajateltava Saksan kansasta? Ennen meidän tänne tuloamme oli Saksassa vain kansallissosialisteja, ja nyt ei kukaan ole kansallissosialisti.»

Ne olivat Dahlemiin majoittuneen venäläisen kenraalin sanat. Kenraali oli väärässä. Ei Saksassa ollut ainoastaan kansallissosialisteja ennen venäläisten tuloa. Saksassa taisteltiin silloin niin kuin nytkin hengestä ja leivästä.

»Menin puolueeseen pelastaakseni vaarassa olevan henkeni. Kälyni on naimisissa juutalaisen kanssa.»

»Menin puolueeseen saadakseni pitää toimeni yhtiömme johtajana.»

»Menin puolueeseen pakosta.»

Niin ovat saksalaiset vastanneet kysymykseen, jonka venäläiset ovat tehneet jokaiselle kuulusteltavaksi otetulle. Vain kaksi saksalaista on tunnustanut minulle vastanneensa, että he menivät puolueeseen vakaumuksesta.

»Liityin siihen siksi, että uskoin siihen — petyin», oli toinen heistä sanonut. Ja toinen:

»Liityin siihen siksi, että meillä oli niihin aikoihin monarkistisia virtauksia, joista en pitänyt. Olen entinen sosialidemokraatti.»

»Miks'ette mennyt kommunistipuolueeseen?» oli venäläinen kuulustelija kysynyt tämän vastauksen saatuaan.

»Katsokaa meidän kommunistejamme! Ette tekään ryhdy yhteistyöhön heidän kanssaan», kansallissosialisti oli jatkanut puolustustaan.

Hänet vapautettiin kuulustelun jälkeen.

Monet kansallissosialistit on vapautettu ja lähetetty kotiin kuulustelujen jälkeen heidän naapuriensa tuomitsevista huudoista huolimatta. Heillä ei ole ollut valitettavaa siksi, että he ovat päässeet kotiinsa, mutta likikään kaikki eivät ole palanneet omaistensa luokse. Emme tiedä, minne heidät on viety.

Kuulopuheiden mukaan he ovat keskitysleirillä, pakkotyössä tai odottamassa tuomiotaan.

Heidän valituksensa ei kantaudu korviimme. Korviimme kantautuu vaimojen valitus, vaimojen, jotka eivät tiedä miehensä kohtalosta, ja niiden itku, jotka vavisten odottavat, mitä huomispäivä tuo mukanaan heille. Noudetaanko heidätkin!

Emme tiedä, onko berliiniläisiä tuomittu ankarasti. Emme tunne hävinneiden syntiluetteloa emmekä heidän kohtaloaan. Vain harvat saksalaiset valittavat uuden systeemin ankaruutta. He eivät uskalla sitä tehdä. On niin paljon helpompaa yhtyä huutoihin: »ristiinnaulitse!», sillä niillä ansaitaan suosiota ja leipää.

Taivas ei halkea niistä, se nielee ne, ja tuuli pyyhkii Saksan kansan kyynelet, jotka itketään hiljaa ja salaa.

Heräsin keskiyön aikaan, kun venäläinen sotaväki teki lähtöä kulmiltamme. Joukot vaihtuivat aina päivän ja parin perästä. En ollut nukkunut kunnollisesti siihenkään asti. Pelkurien »ristiinnaulitse»-huudot olivat kaikuneet korvissani ja häirinneet untani.

Puoliunessa olin kuvitellut olevani tuomioistuinsalissa. Kuinka me ulkomaalaiset kirjeenvaihtajat olemmekaan tuominneet ne, jotka antoivat ilmi virkaveljiään kansallissosialisteille! Oliko päinvastainen ilmianto pienempi synti? Säästyisinkö siltä? Komissaariupseeri oli kuulustelussa kysynyt, tiesinkö kirjeenvaihtajia, jotka olivat toimineet Saksan kanssa Venäjää vastaan.

Kaksi laukausta! Nyt olin täysin hereillä ja kuuntelin, miten jykevät kuorma-autot jyrräsivät katuamme pitkin itää kohti.

Lähtevätköhän ne nyt jo amerikkalaisten tieltä vai saammeko huomenna tänne uudet venäläiset joukot?

»SAAMME NÄHDÄ MOSKOVAN!»

»Me ajamme tänään omilla autoillamme Elbelle!»

Ruotsin pommisuojassa ja sen pihamaalla vallitsi riemu. Kolmiviikkoiset neuvottelut venäläisten kanssa Berliinistä lähdöstä olivat päättyneet toiveitten mukaisesti. Muita innostuneempana ruotsalainen virkaveljeni Ivar Vesterlund tiedoitti kuin lehdelleen: »Venäläiset upseerit tulivat tänään aamulla luokseni ja kysyivät, haluanko lähteä kotiin lentokoneella. Pyysin, että saisin yhdessä lähetystömme herrojen kanssa ajaa omilla autoillamme Elbelle. He suostuivat siihen. Me matkustamme tänään!»

Kuuntelin hänen raporttiaan, ilman että osasin järjestää tunteeni sopusointuun ruotsalaisten riemun kanssa. Tietysti he olivat raiteiltaan ilosta elettyään kolme viikkoa suljettuina pommisuojaan. Ivar Vesterlund oli

vasta pari päivää aikaisemmin saanut ensimmäisen kerran omilta huolehtivilta suojelijoiltaan luvan pistäytyä kadulle. — Miinoja oli ihan viime päiviin tavattu lähetystön edustalla, ja se oli lisännyt varovaisuutta, joka oli jo ennestäänkin suuri.

Nyt olivat venäläiset luvanneet, että päästäisiin kotiin ja vielä kaiken lisäksi omilla autoilla Elben kautta.

Katselin autoilijoitten matkakuumetta ja minun tuli paha olla. Oma uljas autoni, joka oli mennyt venäläisten mukana, ja Venetsian-matka, joka oli jäänyt pelkäksi suunnitelmaksi, muistuivat mieleeni. Itkun alku kierteli kurkussani kuin siellä olisi ollut jotakin, joka ei kuulunut sinne. Mutta päätin, etten kiusallakaan kadehtisi ruotsalaisia.

Onnittelin siis heitä länsimaisen ja sileän sivistyneesti kuin en olisi koskaan ajatellutkaan lähteä omalla autollani mihinkään Berliinistä ja kuin ei minulla olisi koskaan elämässäni ollut koti-ikävää:

»Onnea matkalle! Viekää terveiset kotimaahani. Sanokaa, että voin hyvin ja että tulen kotiin, kun sopii.»

»Kernaasti», ruotsalainen vastasi ja tepas-

teli pihamaallaan auringonpaisteessa kuin olisi jo ollut Helsingin Espiksellä.

»... tulen kotiin, kun sopii.»

Pippa Haikala, joka oli ilmestynyt viereeni, toisti sanani kuin olisi ottanut jäähyväisiä rakkaasta omaisestaan. Hänen silmissään paloi koti-ikävän tuli. Käsipuoleeni tarttuen hän rukoili:

»Pyytäkää, että he ottavat minut mukaansa!»

»Herra lähetystöneuvos, ettekö voi ottaa mukaanne tätä tyttöä, joka on ollut täällä pommisuojassa suojeluksessanne?»

Ruotsalaisen diplomaatin otsalle ilmestyi varjo, kun hänen oli paadutettava sydämensä suomalaisen rukouksilta:

»Ei, en voi.»

Lopetin rukoukseni ja vetäydyin Pippa Haikalan kanssa aurinkoiselta pihalta Suomen Lähetystön surullisiin raunioihin. Ensimmäisestä kerroksesta oli jäljellä jonkin huoneen lattia. Yhdelle niistä oli sijoitettu pari laatikkoa ja penkkiä ruokahuoneen kalustoksi. Minut kutsuttiin päivälliselle. Lähetystön »soppa» oli juuri valmistunut.

Ruokahuoneemme oli vailla seinää, joten

jouduimme pakosta katselemaan, miten ruotsalaiset naapurimme valmistelivat pihalla lähtöään. Autot oli siivottava Berliinin kurasta ja lastattava matkaeväin, joita ruotsalaisilla oli yhä riittämiin asti. Katseemme harhailivat liemilautasestamme pihalle ja pihalta jälleen liemilautaseen.

»Soppa» maistui, maistui kiusallakin, sillä eihän mikään maailmassa voinut riistää nälkäiseltä berliiniläiseltä ruokahalua — eivät siis myöskään ruotsalaisten lähtöpuuhat voineet riistää sitä meiltä.

Lähetystön eteen ilmestyi komea auto, josta kolme venäläistä upseeria astui pihalle.

»Tuovat kaiketi lähtölupapaperit», me päättelimme nurkassamme yhä ilman kateutta.

Venäläisten »vierailu» oli lyhyt. He poistuivat kuin olisivat vain jakaneet käskyjä vartiosotilaille.

»Katso Ivar Vesterlundia! Hänhän halkeaa ilosta. Mitä hän on nyt vielä saanut!»

»Mutta tuo neuvos sai kai liian vähän bensiiniä, kun hän tuli noin happaman näköiseksi.»

»Miksi he lopettivat autojensa lastauksen? Eivät he kai tarvitsekaan eväitä matkalla!»

»Eivät tietystikään! Venäläiset pitävät huolen heistä. He saavat kaviaaria.»

Ruotsalaisten vierellä seisonut nuori, tanskalainen Punaisen Ristin herra juoksi pihalta luoksemme tuomaan sanomaa:

»Lähden kahden tunnin perästä Moskovaan!»

»Moskovaan?»

»Niin, niin, Moskovaan ja sieltä Kööpenhaminaan. Venäläiset upseerit ilmoittivat, ettemme saakaan matkaa Elbelle, vaan että meidät kuljetetaan erikoisjunalla Moskovaan. Ruotsalaiset saavat ajaa autoillaan junalle asti. Meidät tanskalaiset noudetaan venäläisillä kuorma-autoilla lähetystöstämme.»

Tanskalainen oli iloinen, yhtä iloinen kuin Ivar Vesterlund.

»Saamme nähdä Moskovan!» hän riemuitsi.

Nyt vasta käsitimme oikein ruotsalaisen virkaveljeni ilon. Hän pääsi lehtensä kirjeenvaihtajana suoraan Berliinin valloituspäiviltä Moskovan voitonjuhlille. Täytyihän siitä innostua!

Pippa Haikalakin innostui jälleen:

»Junassa on enemmän tilaa kuin autoissa. Ehkä mahdun sittenkin vielä mukaan?»

Olimme uudelleen pihalla anomassa:

»Ottakaa hänet mukaanne!»

Viuluniekkamme silmät rukoilivat kuin nälkäisen koiran silmät sen pyytäessä leivän murusta talon rouvalta. Sitä ei tullut. Erikoisjuna oli varattu vain Ruotsin diplomaatteja ja diplomaattisia sanomalehtimiehiä varten, kuten saimme kuulla.

Me jäimme Berliiniin.

Puolentoista tunnin jalkamatka kotiin Dahlemiin tuntui minusta sinä päivänä pitemmältä kuin koskaan ennen. Minun oli tehtävä se yksin ja mielessäni ruotsalaisten autot, joilla he saivat ajaa Moskovan-junalle asti.

Kotonani en ollut ehtinyt eteistä pitemmälle, kun korviini kaiutettiin jälleen riemullinen huuto:

»Minä lähden Moskovaan!»

Nyt se tuli norjalaiselta. Asuintoverini Theo Findahl oli saanut saman kutsun kuin ruotsalaiset ja tanskalaiset ja pakkasi kiireesti tavaroitaan.

»Laita itsesi valmiiksi! Kyllä he tulevat noutamaan sinutkin.»

Hän olisi halunnut jakaa matkailonsa kans-

sani yhtä toverillisesti kuin oli jakanut kolmen viikon koettelemukset.

»Sanoivatko venäläiset, miksi sinun on lähdettävä? Ethän ole pyytänyt sitä.»

»Kyllä, he sanoivat, ettei Berliinissä voida elää.»

»Ei voida elää?»

»Ei, täällä tulee nälkä niillekin, joilla ei sitä vielä ole.»

Findahl oli pukenut ylleen parhaat vaatteensa kuin ainakin paraatiin lähdettäessä kutsukortti taskussa. Minulla ei sellaista ollut, enkä uskonut sitä saavanikaan tähän voitonparaatiin.

»Vie terveisiä kotiin. Onnea matkalle», toivotin toverilleni eron ajatuksissa.

»Näkemiin Moskovassa», hän vastasi itsepäisessä uskossaan, että sinne veisi suomalaistenkin tie.

Hän erehtyi. Tuli ilta, mutta minua ei noudettu Moskovan-matkalle. En sitä ihmetellyt, sillä olihan venäläinen majuri kuulustelussa merkinnyt paperilleen toivomukseni, että saisin tehdä jälleen työtä Berliinissä. Odotin nyt työtä entistä hartaammin, sillä olin tullut entistä yksinäisemmäksi.

Ilta-aurinko yritti lohduttaa minua. Se oli punainen kuin lupaavan päivän sarastaessa. Kuin ohimennen se loi jonkin säteen oveeni kiinnitettyyn paperiin, jossa julistettiin, että taloni oli Ruotsin lähetystön suojeluksessa. Kehoittiko se minua ottamaan sen pois? Eihän toki! Se vain valkaisi vielä vähän lisää taistelupäivien helteessä jo haalistunutta paperia.

UUDEN JÄRJESTYKSEN KYNNYKSELLÄ

(Heinäkuun alussa.)

»Mikä teistä on tehty?»

Rudolf, von Ribbentropin klubin entinen tarjoilija, harppasi jonkin askelen kadulla ja lauloi kommunistien sanoja: »Katu vapaaksi puna-armeijan joukoille!»

Hän oli enemmän huvittunut kuin ihastunut uudesta valta-asemastaan. Hänestä oli tullut pikkupomo, »kadunvaltuutettu», jonka tehtäviin kuului väestön komentaminen kadun siivoustöihin, elintarvikekorttien jako »ansioitten mukaan» ja kaikkinainen muu ihmisten valvonta. Hän kantoi käsivarressaan puna-valkoista nauhaa merkkinä luottamustehtävästään.

Minut syrjään seurastani vetäen hän tiedusteli, joko amerikkalaisia ja englantilaisia sanomalehtimiehiä oli ilmestynyt Berliiniin.

ja koska saadaan uusi sanomalehtimiesklubi jotta hän voisi jälleen palvella tarjoilijana. Hän kaipasi vanhaa ammattiaan.

»Mikä teistä on tehty?» jouduin kysymään myös toisilta vanhoilta tuttaviltani.

Saksalaisen yhteiskunnan etualalle oli ilmestynyt tyhjiö kansallissosialististen valtaherrojen häivyttyä teille tietämättömille. Se oli täytettävä ja sitä oli täytetty nimittämällä uusia miehiä välttämättömiin tehtäviin. Berliini oli saanut keskusvaltuuskunnan, joka esiintyi ensimmäisenä hallitusvaltana romahduksen jälkeen.

»Kommunisti Pieck, professori Sauerbruch, entinen demokraattinen ministeri Hermes», luettiin lehdestä valtuusmiesten nimiä.

»Mistä Pieck on löydetty?»

»Keskitysleiriltä kai. Siellä on Hermeskin ollut.»

Keskitysleireiltä löydettiin varmimmat antinatsit, ja heitähän nyt tarvittiin. He marssivat yhteiskunnan etualalle, kansallissosialistien vaeltaessa päinvastaiseen suuntaan keskitysleireihin.

»Voiko keskusvaltuuskunnastamme kehittyä uusi hallitus?»

Saksalainen kuuli mielellään tämän naapurinsa kysymyksen, sillä hän uneksi uudesta, omasta hallituksesta. Hän uneksi myös jo vaaleista toivossa, että kansa saisi itse valita uudet herransa.

Ei tiedetty, kuka oli nimittänyt keskusvaltuuskunnan. Ei tiedetty myöskään, mistä olivat tulleet uudet pormestarit, joita itse Berliinin ylipormestarin lisäksi oli joka kaupunginosalla ja alueella. He näyttelivät huomattavaa osaa uuden järjestyksen kynnyksellä, sillä heidän tehtäviinsä kuului paikkakunnan elintarvikehuolto, asuntokysymykset, töiden jako, sodan aiheuttamien vaurioitten korjaus jne.

Pormestarien luokse mentiin asialla millä hyvänsä, ja asiaa oli nyt kenellä hyvänsä. Alueemme pormestarin etuhuoneessa oli siis jono, kun pyrin hänen puheilleen. »Rouva tohtori» hoiteli siellä puheillepyrkijöitä kuin »ulosheittäjä» hotellissa humaltuneita vieraita. Useimmat lennätettiin nimittäin ulos jo tästä etuhuoneesta, kun he olivat ilmoittaneet asiansa.

»Poikani huoneisto on takavarikoitu. Pyydän saada periä sieltä huonekalut, sillä ne

ovat minun omaisuuttani. Minä en ole puolueen jäsen, vaikka poikani onkin.»

»Valittakaa oikeuteen. Ei pormestari ratkaise tällaisia kysymyksiä.»

Rouva tohtori pyysi puheilleen seuraavan jonossa.

»Pankkitilini on suljettu. Olen työkyvytön. En voi elää, jos pormestari ei myönnä minulle oikeutta nostaa rahaa tililtäni.»

Anoja oli vanha ja vaivalloinen vaimoihminen, joka ulkomuodostaan päättäen oli nälkää nähdessään laihtunut ainakin kymmenen kiloa.

»Ei pormestari myönnä rahoja. Jättäkää huoneeseen 35 anomus, että saatte nostaa tililtänne Rmk. 35: — (Smk 700: —) kuukaudessa. Seuraava!»

Heitä oli kaksi kahdenkymmenen korvilla olevaa nuorukaista.

»Olemme kuulleet, että yliopistoluvut aloitetaan heinäkuussa. Minne voimme ilmoittautua?»

»Yliopisto avataan, mutta todennäköisesti vasta syksyllä. Uudestijärjestely on tekeillä. Parin viikon perästä voinemme antaa lähempiä tietoja siitä. Seuraava!»

»En ole saanut elintarvikekorttia siksi, että olen puolueen jäsen, ja minun on kuitenkin tehtävä palkatonta siivoustyötä kahdeksan tuntia päivässä. Kuinka voin elää?»

»Valittakaa korttikeskukseen. Kyllä te saatte elintarvikekortin.»

Venäläinen upseeri astui sisään ja edelleen suoraa päätä pormestarin huoneeseen. Odottavat saivat vihdoinkin nähdä herra pormestarin, kun hän upseerin käsipuolessa riensi läpi odotushuoneen raatihuoneen halliin ja sieltä portaita alas kadulle.

»Pormestari ei voi ottaa vastaan enää tänään. Tulkaa huomenna kello $^1/_2$ 9 aamulla.»

Rouva tohtori huokaisi helpotuksesta voidessaan jättää tämän sanoman niille etuhuoneessa odottaville, joita ei oltu heitetty ulos.

Heidän joukossaan olin minäkin. Vedin tilanteesta sen johtopäätöksen, etten tätä tietä tulisi ikinä perille, ja jätin pormestarille kirjeen, jonka tehosta minut seuraavana päivänä otettiin vastaan ilman odotusta.

»Kylläpä tekin olette laihtunut, herra pormestari.»

Pormestari, tohtori Wittgenstein, oli van-

ha tuttavani. Hän istui pormestarin tuolillaan vasta viidettä viikkoa, mutta hän istui sillä tottuneesti, sillä ennen Hitlerin valtakautta hän oli ollut pormestarina Bremenissä. Etuhuoneessa oltiin sitä mieltä, että hän istui tuolillaan jo vankasti, sillä hänen edeltäjänsä oli pysynyt paikallaan vain vajaat kaksi viikkoa, ja toisilla alueilla pormestarit olivat vaihtuneet jo moneen kertaan.

»Kuinka teistä tuli pormestari jälleen?»

»Aivan kuin sattumalta. Eräänä päivänä saapui huvilaani Wannseehen venäläinen upseeri, taputti minua olkapäälle ja sanoi: 'Teistä tulee pormestari.' Ilmeisesti paikkakuntalaisemme olivat neuvoneet häntä tulemaan luokseni.»

Tohtori Wittgenstein oli innostunut tehtävistään:

»Alueestani tulee uuden Berliinin henkinen keskus. Meillä on täällä Harnack-talo. Olemme jo muodostaneet 'Valiokunnan Saksan hengenelämän demokraattista uudistusta varten'. Tunnettu näyttelijä Paul Wegener on asettunut sen johtoon. Yliopisto siirretään Dahlemiin. Koulut ovat jo käynnissä, vaikka olemmekin vielä vailla oppikirjoja,

sillä kansallissosialistisen kauden kirjat olemme tietysti hylänneet.»

»Entä miten on käynyt opettajiston?»

»Se uusitaan kokonaan, mutta se ei tuota vaikeuksia. Meillä on käytettävänämme riittävästi opettajia, jotka menettivät paikkansa kansallissosialistien valtaan tullessa. Sitä paitsi pidämme toimessaan ne opettajat, jotka eivät ole olleet puolueen jäseniä ja joitten opetusaineissa kansallissosialismi ei ole päässyt mullistamaan käsityksiä.»

»Ovatko venäläiset puuttuneet näihin hengenelämän uudestijärjestelyihin?»

»Olemme kaikissa kysymyksissä läheisessä yhteistyössä venäläisten kanssa. Hengen- ja kirkonelämällemme he ovat omistaneet aivan erikoisesti huomiotaan. Minulta tiedustellaan ehtimiseen, olenko huolehtinut piispa Dibeliuksen aineellisista tarpeista. Hän ei saa nähdä nälkää. Siitä pitävät venäläiset huolen.»

Sain kuulla, että yhteistyö venäläisten kanssa oli kaiken kaikkiaan uudesta pormestarista »erittäin viehättävää».

Nyt en enää tehnyt kysymyksiä, vaan annoin pormestarin kertoa, mitä hän halusi. Hän alkoi kertoa lempiajatuksestaan:

»Berliini rakennetaan kymmenessä vuodessa sellaiseksi, että sinne voi jälleen mennä. Nykyinen kaupunginrata laajennetaan leveäksi valtatieksi. Talojen rauniot käytetään siihen tai muunnetaan paikalla uusiksi rakennuskiviksi. Berliinissä tulee olemaan väljää, sillä tähänastista tiheyttä emme enää halua uusia.»

Tohtori Wittgenstein iloitsi ilmeisesti ajatuksissaan siitä kuvasta, jonka Berliini hänen vakaumuksensa mukaan saisi kymmenessä vuodessa.

»Ihmettelette, että olemme jo ehtineet saada valmiiksi nämä suunnitelmat. Niin, nähkäähän, me saksalaiset olemme nyt kerta kaikkiaan rakentajia, ja rakennettavaa meillä on nyt.»

»Kymmenen vuoden kuluttua voidaan mennä jälleen Berliiniin!»

Miten lohdullinen ajatus tämä pormestarin toivo olikaan soraröykkiöitten keskellä eläville berliiniläisille!

Tunkio ei enää kasva, nyt kasvaa järjestys!

»Kymmenen vuoden perästä», toistin ajatuksissani ajaessani kotiin kuntoon saadulla

maanalaisella junalla Berliinin uudessa, henkisessä keskuksessa Dahlemissa.

»Lemmer, joko te olette ministeri?»

Saksalainen virkaveljeni, entinen demokraattinen valtiopäivämies, oli kansallissosialistisella valtakaudella toiminut sveitsiläisten lehtien kirjeenvaihtajana ja pysynyt niin johdonmukaisesti demokraattina, että saatoin taatusti lukea hänet uusien miesten joukkoon. Sinne hän kuuluikin, mutta ei juuri vielä ministerinä.

»Olen apulaispormestari paikkakunnallamme, ja toissapäivänä perustin entisen ministeri Hermesin kanssa Saksan Kristillisen Demokraattisen Puolueen. Se on ensimmäinen porvarillinen puolueemme uudella demokraattisella taipalellamme. Venäläiset ovat hyväksyneet sen, ja toivomme, että anglosaksitkin antavat tänne tullessaan sille siunauksensa.»

Lemmer oli innostunut voitosta, jonka hänen demokraattinen ajatuksensa oli saavuttanut ensimmäisen porvarillisen puolueen elpyessä eloon Saksan valtiollisilla ja yhteiskunnallisilla raunioilla. Kommunistit ja

sosialidemokraatit olivat jo ennen sitä rekisteröineet puolueensa laillisina järjestöinä.

Kuin kolme hentoa tainta nämä puolueet nostattivat päätään poliittisen elämän kasken tuhasta. Ne olivat puun taimia, jotka heti elämänsä ensihetkellä vaativat itselleen tilaa. Kaski oli suuri, mutta sitä ei haluttu täyttää yhtä tiheään kuin sille kaadetun metsän jäte oli ollut, sillä uusien puitten oli määrä kantaa hedelmiä.

»Emme halua sitä puolueitten paljoutta, joka meillä oli ennen kansallissosialistista valtakautta. Vähempi riittää antamaan meille ajatuksen vapauden, joka on päämäärämme. Emme halua kieltää toisin ajattelevilta heidän järjestöjään. Yhdestä järjestöstä vain on tehtävä loppu, nimittäin 'Gestaposta' — salaisesta valtiopoliisista. Sitä kuritusta ei tarvita vapaassa yhteiskunnassa. Vasta kun saamme sanoa todellisen mielipiteemme ilman, että meitä sen tähden uhkaa vankila, voi poliittinen ja valtiollinen elämämme parantua kansallissosialistien sille perintönä jättämästä sairaudesta — valheesta. Meillä on valehdeltu pelosta, että totuus maksaa vapauden ja hengen.»

Lemmer esitti puolueohjelman.

Vapaudumme valheesta! Saamme sanoa, mitä ajattelemme ilman, että meidät sen tähden teljetään vankilaan!

Tämä hänen ajatuksensa tuntui melkein mahdottomalta minustakin, joka olin kansallissosialistisessa Saksassa oppinut ajatuksen salaamisen taidon.

»Uskotteko todellakin, että sellainen ihannetilanne on toteutettavissa sairaassa Saksassa ja sairaassa Euroopassa?»

Lemmer uskoi siihen, mutta tiesi, kuten muutkin poliittisen lääkärin ammattiin antautuneet, että potilaalle, joka yritetään pelastaa elämälle, on annettava morfiiniruiske, jotta hän kestää kivut sairauden kriitillisessä vaiheessa.

Kristilliset demokraatit lähtivät taipalelleen rohkein ottein. Ehkäpä juuri sen tähden poliittisesti sairaat saksalaiset kallistivat korvansa heidän iskusanoilleen uuden poliittisen elämänsä ensi taipalella. He antoivat heille sen morfiiniruiskeen, jonka he tarvitsivat, huutamalla: »Teidän ei tarvitse ikuisesti valehdella!»

»Äänestän kristillisiä demokraatteja», dahle-

miläiset tunnustelivat mielipiteitään puolueen perustamisen jälkeisinä päivinä.

»Demokraattisen vapauden puolesta!» olivat myös kommunistit kirjoittaneet julistukseensa, joka ilmestyi Dahlemin talojen seinille kesäkuun lopussa. He kutsuivat kansaa ensimmäiseen julkiseen kokoukseensa.

»Minä vaivainen, syntinen ihminen . . .»

Kommunisti Fuchs puhui suuren salin täyttäneelle kuulijakunnalle.

»Sanotte, että kansallissosialistinen johtomme on valehdellut teille. Ei se teitä auta. Teidän on sanottava, että olette saksalaisia ja Saksa on syypää Euroopan raunioihin. Teidän on sanottava, että olette asenteellanne, aktiivisella tai passiivisella, tukeneet Hitlerin sotaa.»

Kuulijakunta oli hiljaa, niin sanomattoman hiljaa. Tätä se ei ollut odottanut kommunistiselta puhujalta. Fuchs julisti sille voittajien lakia.

»Juuri se ikäluokka, joka on koolla täällä salissa . . .»

Loin katseen penkkiriveihin. Niillä istui harmaa- ja kaljupäisiä miehiä, viisi- ja kuusikymmenvuotiaita ja yhtä iäkkäitä naisia.

En keksinyt joukosta ainoatakaan alle kolmikymmenvuotiasta.

»Juuri teidän ikäluokkanne olisi pitänyt tietää . . .»

Päät kumartuivat synnintunnustukseen. Ne nousivat jälleen vasta, kun puhuja osoitti sormellaan vielä syyllisempiä, »potsdamilaisia».

Potsdam! Keisari- ja sotilasajatuksen kehto!

»Meidän on vapauduttava potsdamilaisuudesta, jos aiomme jälleen voittaa itsellemme paikan kansakuntien joukossa», Fuchs julisti.

»Sinne länteen, Potsdamiin, olette luoneet katseenne salaa silloin, kun ette ole uskaltaneet tehdä sitä julkisesti!»

Kuulijat loivat syrjäsilmäyksiä naapureihinsa kuin olisivat etsineet riveistään näitä salasyntisiä. Hymyiltiin ja naurettiinkin.

Fuchs tiesi totuuden. Hän tiesi, että juuri Dahlemissa oli luotu katse länteen ja tehtiin se yhä vieläkin.

»Sieltä ei tule mitään hyvää. Joka vielä katsoo sinne, joutuu syyllisistä syyllisimpien penkille!»

Nyt se oli saatu kuulla kommunisteilta

niin kuin oli aikaisemmin kuultu kansallissosialisteilta. Siihen oli vihdoinkin uskottava.

»Muistakin, ettet puhu enää naapurien kuullen Potsdamista», dahlemiläinen ripitti vaimoaan kokouksesta palatessaan.

»Mutta suutarimme sanoi eilen, että amerikkalaiset ovat jo Potsdamissa.»

»Houkka, eihän se Fuchs heitä tarkoittanut!»

»Enkö saakaan sanoa, mitä ajattelen, kuten kristilliset demokraatit väittävät?»

»Kaikella on rajansa, kuten kuulit Fuchsilta.»

»Siihen rettelöön en lähde», dahlemiläinen vaimo sanoi ja otti seuraavana päivänä käteensä sosialidemokraattien äänenkannattajan, jossa julistettiin: »Kaaoksesta järjestykseen!»

Se nyt oli ainakin toivo, jota vastaan ei kenelläkään ollut mitään sanottavaa.

Demokraattisen Saksan hennot taimet olivat kaskesta huolimatta joutuneet heikkoon multaan. Sitä ei oltu hoidettu maanviljelijan ammattitottumuksella. Yksi lannoitus ei riittänyt tekemään sitä viljelykuntoiseksi. Juurtuvatkohan ne hedelmäpuut siihen lainkaan?!

»ANNA MEILLE ANTEEKSI MEIDÄN SYNTIMME»

(Heinäkuulla.)

»Missä on Lochner?»

Suomen entinen pääkonsuli Dix ei ollut ensimmäinen tuttavani, joka vastaan tullessaan tervehti minua tätä kysyen.

»Missä on Lochner?» olivat kysyneet kymmenet ennen häntä odoteltaessa amerikkalaisia Berliiniin.

Louis Lochner, Associated Pressin entinen Berliinin-kirjeenvaihtaja ja Euroopan toimistojen päällikkö oli tunnettu ihmisystävällisyydestään ja vaikutusvallastaan, ja näitä ominaisuuksia kaivattiin venäläisten orjuudessa elettäessä. Kaivattiin sitä mahtia, jolle voitaisiin itkeä kootut kärsimykset ja jolta voitaisiin rukoilla ymmärtämystä ja armoa.

»Rukoilkaamme armoa, ja Herra ei hyl-

kää meitä. Levittäkäämme sylimme, jotta Hän voi antaa meille armonsa, sillä nyrkkiin puristettuun käteen ei voida mitään antaa.»

Niin oli pappi saarnannut sunnuntaina kirkossa, ja kuuliainen kansa oli rukoillut: »Anna meille anteeksi meidän syntimme niin kuin mekin annamme anteeksi niille, jotka ovat meitä vastaan rikkoneet!»

»Yksi on ottanut kannettavakseen kärsimykset ja mennyt kuolemaan, jotta meidät vapautettaisiin syyllisyydestä ja rangaistuksesta.»

Oli kuultu evankeliumia kaiken sen lain jälkeen, jota sota ja vieras valta olivat viikkokausia sanelleet berliiniläisille kaduilla ja kodeissa.

»Jotta meidät vapautettaisiin rangaistuksesta», kansa toisti rukoillen papin sanat. Ne olivat kuin leuto kesätuuli, joka pyyhki helteessä kivikkotietä vaeltavan kulkijan otsalta vaivan hikeä.

Kirkkokansan kasvot olivat kirkastuneet ja sen huulet hymyilivät, samat huulet, joilta jokin päivä aikaisemmin oli kaikunut huuto: »Ristiinnaulitkaa!» Sille oli koittanut uusi aamu.

Vielä ei tiedetty, mitä tämä aamu toisi mukanaan, mutta sen sarastusta katseltiin toivorikkaina, sillä ilmapuntarit olivat ennustelleet sään muutosta.

Idässä rusotti päivä ja lännen taivas oli pilvien peitossa. Katsottiin länteen ja toivottiin sadetta, sillä viime päivien helle oli näännyttänyt ihmiset niin kuin luonnon.

Saksan kansa odotti hartaasti amerikkalaisten tuloa Berliiniin. Tiesivätkö venäläiset sen?

He tiesivät, että saksalaiset olivat kokeneet kovia päiviä. Venäläisten osuutena oli ollut berliiniläisten kurittaminen sodan orjantappuraisin vitsoin. He eivät sitä tehdessään tarvinneet eivätkä halunneetkaan Saksan kansan suosiota. Se olisi vain heikentänyt heitä kurittajina.

Heidän valtansa, joka oli ansaittu omin asein ja omin ansioin, oli täydellinen ilman voitetun kansan myötävaikutusta. Sen tähden he eivät myöskään olleet mustasukkaisia niille, jotka mahdollisesti saisivat sen suosion. Siitä ei antauduttu kilpailuun, ei ainakaan vielä. Sitä paitsi venäläiset eivät uskoneet, että amerikkalaisetkaan tulisivat juuri

lemmen aikeissa Berliiniin, missä heitä odotti köyhdytetty kansa.

Niin, dahlemiläiset olivat lopen köyhiä, kun venäläiset alkoivat tehdä lähtöä heidän kulmiltaan. Vieraat olivat viime päivinä vielä kerran tarkastaneet heidän paikkansa ja lähtivätkin Dahlemista viimeisissä kuorma-autoissaan keittiön kalusto niistä taloista, joissa he olivat asuneet.

»Hyvästi, hyvä mies!»

Hyvä mies?

Niin sanottiin vihdoin lähtiäisiksi jollekulle saksalaiselle, joka vastaan sanomatta, kädet housuntaskussa, katseli, kun täysi kuorma häipyi venäläisten kärryillä itään.

»Rakas äiti», oli venäläinen sanonut minullekin, kun hän oli saanut autoni avaimet.

»Hyvä mies» ja »rakas äiti» oli kulkijan kiitos talolle, johon hän ei aikonut palata. Kulkija lähti kylläisenä, sillä talo oli antanut kaikkensa. »Hyvästi», hän sanoi lähtiessään eikä »näkemiin».

Amerikkalaisia oli odotettu ennen taisteluja ja niiden loputtua viikko toisensa jälkeen. Oli odotettu ja jo lakattukin odottamasta.

Eräänä kauniina päivänä kesäkuun puolivälissä oli saatu kadunvaltuutetuilta määräys, että jokaisella talolla täytyi olla neljän vallan, nimittäin Amerikan, Englannin, Neuvosto-Venäjän ja Ranskan liput.

»Nyt he tulevat», julistettiin tämän tiedon perusteella ja lippuja alettiin ommella innokkaasti. Se ei ollut aivan helppoa:

»Mistä minä otan niin paljon kangasta, kun venäläiset veivät kaiken, minkä löysivät talostani», vaimoihmiset valittelivat.

Napistiin sitä muodon vuoksi muutakin!

»Neljäkymmentäkahdeksan valkoista tähteä! Kyllä niitten amerikkalaisten on pitänyt laittaa itselleen konstikas lippu!»

Tämä neljänkymmenenkahdeksan tähden lippu oli sittenkin ensimmäinen, joka ilmestyi Venäjän punaisen lipun rinnalle. Suosiostako? — Niinpä kai, mutta sitä ei tunnustettu. Jokainen oli tietävinään, että amerikkalaiset tulisivat juuri hänen asuinsijoilleen, ja julisti tervehtivänsä tulokkaita. Kuuliaisuudesta ommeltiin sitten sentään ne toisetkin liput ja kesäkuisena sunnuntaina liputettiin määräysten mukaisesti kaikkien neljän vallan lipuin.

Sikäli kuin aikaa riitti, seisottiin se päivä portin pielessä ja ikkunoitten ääressä ja tähysteltiin kadulle, joko niitä alkaisi näkyä. Mutta kaduille ei ilmestynyt ainoatakaan amerikkalaista, ei englantilaista eikä ranskalaista.

»Minkä tähden tämä liputus?» dahlemiläiset kysyivät kääriessään pettyneinä illalla kokoon lippujaan.

Ei sitä sille sanottu. Se oli liputtanut kuin kansallissosialistien valtakaudella komennuksesta, mutta tällä kerralla neljän vallan komennuksesta, ja julistanut siten alistuvansa siihen.

»Opetetaanko meille, ettei meillä ole omaa lippua eikä valtakuntaa?»

Joku kysyi niinkin, mutta vain joku. Toiset olivat liputtaneet toivossa, että se luettaisiin heille ansioksi. Ansioitahan tarvittiin. Mutta odotettuja ansioitten lukijoita ei vain kuulunut.

Jälleen alettiin odottaa ja juosta kuuntelemaan radiota niille kaduille, joilla oli jo sähköä. Meidän kulmillamme ei sitä vielä ollut.

»Nyt he tulevat! Lontoon radio tiedoitti

eilen, että Berliiniä kohti marssivat amerikkalaiset ja englantilaiset joukot ovat tavanneet toisensa Mark Brandenburgissa.»

Itse naapuripitäjämme apulaispormestari lähetti liikkeelle tämän sanoman. Hän ei ollut ainoa, joka oli kuullut sen radiostaan.

»Nyt he tulevat», kulkeutui kulovalkean nopeudella sanoma talosta toiseen, ja tällä kerralla siihen uskottiin lujemmin kuin koskaan ennen.

He tulivatkin, nimittäin heinäkuun neljäntenä päivänä. Lentokoneitten surina täytti heti aamusta varhain ilman. Toinen toistaan uljaampi kiisi yli meidänkin seutumme.

Kaduilla seisten dahlemiläiset ihailivat niiden komeutta ja tähystelivät ohi mennen, mikä kansallisuusmerkki niissä oli.

Valkoinen tähti!

»Amerikkalaisia!» julistettiin ilmeisen iloisina.

»Näkihän sen niiden lentotavastakin!» osattiin sanoa jäljestäpäin.

Oltiin innostuneita kuin ainakin jonkin suuren tapauksen odotuksessa. Ennen iltaa saatiin nähdä aivan läheltä, että he olivat

todella tulleet. Kaduille ilmestyi nimittäin ensin yksi, sitten kaksi ja vihdoin koko joukko jalkaväen sotilaita, joiden pelkkä ulkomuoto paljasti heidän amerikkalaisen kansallisuutensa.

»Noin kookkaita poikia!»

Dahlemiläiset naiset olivat ihastuksissaan. Ei juostu pakoon, kuten aikaisemmin, vaan jäätiin kadun vierille ihmettelemään ja ihailemaankin.

Naisväen ulkomuoto muuttui käden käänteessä siivotuksi. Aikaisemmin oli siellä täällä annettu oikein komennuksia, etteivät naiset saaneet kammata tukkaansa, jotta he eivät herättäisi ulkomuodollaan vieraissa aiheettomia toivoja. Nyt oltiin sunnuntaiasussa ja viivyttiin illan tullen viimeiseen sallittuun hetkeen asti »espis»-kävelyllä.

»Ei tuokaan nyt ole oikein», joku moraalinhaluinen rouva moitti neitosten mielitekoja, mutta kammattu ja käherretty oli hänenkin tukkansa.

Myös Dahlemin miesväki sonnustautui lähentymään uusia tulokkaita. Amerikkalaisilla oli savukkeita ja he olivat hyvin ravitun näköisiä. Kuka ei olisi ollut halukas

palvelemaan heitä nähtyään nälkää kahden kuukauden ajan.

»Nyt kannattaa tehdä työtä», tunnusteltiin tunteita ja tehtiin palvelutarjouksia.

»Meillä on vielä yksi huone vuokrattavana, jos amerikkalaiset tarvitsevat», rouvat ilmoittivat naapureilleen ja kadunvaltuutetuille toivossa, että onnen antimista tipahtaisi jotakin heidänkin osalleen.

Toisena päivänä pohdittiin uusien isäntien ominaisuuksia.

»He ovat sanoneet, että haluavat kelloja ja tyttöjä», tiesi joku kertoa. »He tarjoavat vastineeksi lihasäilykkeitä ja savukkeita.»

»Ovatko hekin niin köyhiä, ettei heillä ole kelloja?»

»Ei se kellohimo köyhyydestä johdu. Sillä on jokin muu merkitys.»

Rouvat katselivat kateellisina niitä naapureitaan, joiden oli onnistunut kätkeä jokin kellonsa venäläisiltä ja jotka nyt kantoivat kotiinsa amerikkalaista »corned beefiä» ja muita maailman herkkuja. Ne tulivat harvojen osaksi. Uuden päivän antimet eivät olleetkaan niin runsaita kuin oli toivottu.

Amerikkalaisten mukana tuli kaivattu

Lochnerkin Berliiniin. Luulin olevani ensimmäisiä hänen puheilleen pyrkijöitä, kun päivä hänen tulonsa jälkeen ilmestyin sanomalehdistön päämajaan Zehlendorfiin. Mutta mitä vielä!

»Minä lähden takaisin Amerikkaan. En voi ratkaista niitä probleemeja, jotka minulla on täällä edessäni. Vanhojen tuttavieni tulva ahdistaa minua rukouksillaan. Emme ole tulleet tänne hyväntekeväisyystehtävissä, vaan miehitysjoukoissa.»

Hän oli jo saanut tarpeekseen kurjuuden rukouksista.

»Haluan lähettää uutisia lehdelleni. Antakaa minulle oikeus siihen!»

Lochner merkitsi pyyntöni pitkäksi kasvaneelle toivomusten listalle. Tavatessamme seuraavan kerran hän ilmoitti, etteivät Berliinissä olevat amerikkalaiset sotilashenkilöt voineet ratkaista kysymystä, saisivatko suomalaiset toimia kirjeenvaihtajina Saksassa.

Minun oli jäätävä armoa odottavien jonoon. Tein sen omasta mielestäni suomalaisella sisulla. Sisua vaadittiin myös uusia pettymyksiä kärsiviltä saksalaisilta. Useim-

milla oli sitä — pelkästä pakosta, mutta ei kaikilla.

»Mitä nuo täällä tekevät herrastelemassa? Menkööt kotiinsa! Eivät he meitä kumminkaan auta.»

Rouvasihminen, joka tyttärensä kanssa istui penkillä amerikkalaisten majoituspaikan nurkilla, julisti tämän mielipiteensä niin äänekkäästi, että koko katu kuuli sen.

Mitä hän oli toivonut heiltä, kun pettymys oli tehnyt hänet näin uskaliaaksi? — Leipää! Niin tietysti, sillä sitähän berliiniläiset anoivat ja odottivat.

»Antakaa meille leipää!»

Voittajat eivät voineet olla kuulematta tätä Saksan kansan rukousta. Se kaiutettiin heidän korvilleen joka kadunkulmalla. Se oli ensimmäinen, mutta ei ainoa rukous.

»Antakaa meille työmahdollisuudet!»

»Antakaa meille takaisin meidän pois kuljetetut miehemme!»

Myös nämä rukoukset oli amerikkalaisten kuultava Berliinissä.

»Menen takaisin Amerikkaan, sillä en voi ratkaista edessäni olevia problecmeja», oli Lochner sanonut kuunneltuaan päivän ber-

liiniläisten pyyntöjä. Hän ei tahtonut kuulla ystäviensä väitettä, että häntä tarvittiin Euroopassa.

Niin kuin hän, niin myös muut amerikkalaiset sulkivat korvansa siltä, mitä he eivät tahtoneet kuulla. Ja sitä, mitä ei tahdottu kuulla, oli niin rajattoman paljon. Sotansa hävinnyt Saksa oli jättänyt voittajille perinnön, joka ei tehnyt ketään onnelliseksi.

Heinäkuun 12. päivänä kaupunginosamme sai sähköä. Sinä päivänä oli taloissa touhua. Oli sitä minullakin. Lähes kolme kuukautta olin keittänyt ruokani nuotiolla puutarhassani ja noennut keittoastiani yltään. Nyt kannatti pestä ne, sillä sähköllä keittäen ne eivät nokeutuisi uudelleen.

Ennen iltaa suomalaisen kahvipannuni kylki kiilsi jälleen kuparista. Kelpasi sitä katsella ja näyttää naapurin rouville! Siinä se nyt kylpi sähkövalossa kuin ei olisi koskaan mitään muuta kokenutkaan!

Miten helppoa oli minustakin olla!

Kun vain olisin voinut unohtaa kaikki ne rakkaiksi käyneet vaivat, joihin olin tottunut kolmen kuukauden primitiivisissä oloissa,

ja unohtaa ne, joilla ei vielä ollut yhtä hyvä olla kuin minulla! Mutta enhän niitä voinut unohtaa.

Vanhasta tottumuksesta pistäydyin pimeän tullen puutarhani nurkkaan, missä tiilikivistä rakennettu lieteni seisoi yhä paikallaan koivujen varjossa. Se oli musta ja kylmä ja kärsi hylätyn ikävää.

Enkä minä voinut sitä lohduttaa, sillä eihän se voinut kilpailla sellaisten sivistyssaavutusten kuin sähkökeittiön kanssa.

Se oli hylättävä. En vain hennonut tuhota sitä heti, kun en enää tarvinnut sitä, sillä sekin oli auttanut minua hädän hetkellä.